Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

NAJER FOLKSBLAT

פרייז 30 גראָשען

היינט 24 זייטען

נייער פאָלקסבלאַט

№ 263 | Łódź, Piątek 13 listopada 1931 r. | ניינטער יאָהרגאַנג | לאָדז, פרייטאג ג׳ כסלו תרצ״ב | № 263

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אַדרעס פון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: לאָדז, פעטריקאָווער 21, טעל. 71–224

געגען אַנטיסעמיטישע עקסצעסען

האָט דער לאָדזער שטאָט־ראַט נעכטען אָנגענומען אַ שאַרפע רעזאָלוציע

אויף דער נעכטיגער זיצונג פון שטאָט־ראַט זענען געשטאַנען אַ גאַנצע רייה לויפענדע פראַגען, וועלכע האָבען קיין דיסקוסיעס נישט אַרויסגערופען און די זיצונג וואָלט זיך שנעל געענדיגט. די זיצונג האָט זיך אָבער פערצויגען צוליב דעם, וואָס די „פּועלי־ציוניסטישע פראַקציע איז געקומען מיט אַ דרינגענדען פאָרשלאַג וועגען די כּוליגאַנישע עקסצעסען פון די ענדעקישע סטודענ־טען. די פאָרשלאַג־געבער פאָדערן אויף דעם שטאָט ראַט, צו פּראָטעסטירען געגען דער דאָזיגער העצע און די רעגירונג אונטערצונעהמען אַלע שריט אַ סוף צו מאַכען צו די ווייטערדיגע עקסצעסען. די פּ.פּ.ס., האָט צוליב דער מאָטיווירונג פון פאָר־שלאַג, איהם נישט געוואָלט אונטערשרייבען און האָבען אַריינגעטראָגען אַן אייגענעם פאָרשלאַג, וועל־כער פערורטיילט סתם די אַנטיסעמיטישע אַרויס־טרעטונגען פון די ענדעקישע סטודענטען. די „אַגודה׳שע“ און פאָלקיסטישע פראַקציע האָ־בען אויך נישט געוואָלט אונטערשרייבען דעם פאָר־שלאַג (צוליב דער מאָטיווירונג), די ציוניסטישע און אונפּאַרטייאיש־רעליגיעזע פראַקציע האָט דעם פאָרשלאַג אונטערגעשריבען. צוליב דעם, וואָס די פאָלקיסטען און „אַגודה“ האָבען נישט געקענט צונויפזאַמלען די נויטיגע צאָהל אונטערשריפטען אויף זייער אייגענעם פאָרשלאַג האָבען זיי אָפּגע־טון אימיצען אויף טערקיש און איינגאַנצען ענט־לאָפען פון דער זיצונג, נישט זייענדיג אַנוועזענד בעת דער דיסקוסיע. און ביי דער אָפּשטימונג, ווי אַזוי זאָל מען דאָס פערטייטשען ?...

באַלד דערויף ווי ס׳זענען אָנגענומען געוואָרען די דרינגענדע פאָרשלאָגען וועגען די עקסצעסען פון פּ.פּ.ס. און „פּועלי־ציון“ נעהמט אַ וואָרט דער איצט־סאָציאַליסטישער ראַטמאַן וואָיעוואָדזקי, וועל־כער זאָגט:

— ס׳איז נישט די אויפגאַבע פון שטאָט־ראַט צו אורטיילען ווער ס׳איז שולדיג אין די געשעהע־נישען, ווער ס׳האָט זיי אַרויסגערופען און ווער ס׳האָט אָנגעהויבען. מיר ווייסען נאָך דאָס נישט, מען דאַרף דאָס איבערלאָזען פאַר די אַקאַדעמישע סענאַטען און פאַר דער רעגירונג, צוליב דעם טאַקע ווייל מיר ווייסען נישט, ווער ס׳איז דער אמת׳ער שולדיגער אין די עקסצעסען, וועלען מיר זיך אָפּהאַלטען פון שטימען.

ראַטמאַן שאַפּירא (פּ. צ.) ענטפערט שאַרף דעם אינזש. וואָיעוואָדזקי. דעמאָלט ווען די ענדע־קישע כוליגאַנעריע הוליעט, ווען ס׳גיסט זיך בלוט, יעדען אַלע האָבען שוין גענומען אַ וואָרט אין דער פראַגע, איז נאָך פאַר אייך אַ פראַגע ווער ס׳האָט אָנגעהויבען. דעמאָלט ווען אין די אוניווערזיטעטען טוען זיך אָפּ מורא׳דיגע זאַכען, היט מען די הייליגקייט פון דער אויטאָנאָמיע.

די ענדעקישע ראַטמענער מאַכען אַ שרעקליכען טומעל, זיי קלאַפּען אין די טישען און לאָזען דעם רעדנער נישט רעדען.

ראַטמ. שאַפּירא זאָגט, אַז יעדען אָנשטענדיגען מענש דאַרף וויסען ווי אַזוי אָפּצושאַצען די געשעהע־נישען און דער שטאָט־ראַט דאַרף די פּראָטעסט־רעזאָלוציע אָננעהמען.

דער כאַדעקישער ראַטמאַן ציראַנסקי האַלט אויך, אַז דער שטאָט־ראַט דאַרף זיך אין אַזעלכע זאַכען נישט אַריינמישן.

ראַטמ. רוס זאָגט, אַז אינזש. וואָיעוואָדזקי האָט נישט געהאַט דעם ציווילען מוט צו געבען געריכט די ענדעקעס, פּרובט ער זיך צו פערדעקען מיט פערשידענע אויסריידען. אדרבא זאָל ראַטמ. וואָיעוואָדזקי דאָס זאָגען אָפען און דעמאָלט וועלען מיר וויסען מיט וועמען מיר האָבען צו טון.

אַ גלענצענדע רעדע, וועלכע איז אויסגעהערט געוואָרען מיט דער גרעסטער אויפמערקזאַמקייט, האָט געהאַלטען דער וויצע־פּרעזעס פון שטאָט־ראַט ד״ר שיפּמאַן (פּ. צ.), ער זאָגט: מיר ווייסען, אַז פאַר געוויסע ריכטונגען איז איצט זעהר נישט בע־קוועם, אַז ס׳זאָל געפיהרט ווערען אַ דיסקוסיע וועגען דער פראַגע, וועגען וועלכע מיר רעדען איצט. דעם ה׳ וואָיעוואָדזקי איז געוויס אויך נישט בע־קוועם, ער האָט צייט, ער ווייסט נאָך נישט ווער ס׳האָט אָנגעהויבען, דאָס דערמאָהנט מיך, אין מיינע אוניווערזיטעט־יאָהרען בעת דעם ביילים־פּראָצעס אין קיעוו. דעמאָלט האָבען די רוסישע סטודענטען אויס זייער אייגענער איניציאַטיוו צונויפגערופען אַ פערזאַמלונג, וועלכע האָט געדאַרפט פּראָטעסטי־רען געגען דער ביילים־אַדע, וועלכע איז געווען אַ חרפּה נישט נאָר פאַר יודען, נאָר פאַרן גאַנצען קול־טורעלען אייראָפּא. מ׳האָט געמיינט, אַז די רוסישע סטודענטען וועלען די רעזאָלוציע איינשטימיג אָנ־נעהמען, אָבער באַלד איז אויפגעשטאַנען איינער, וועלכער האָט געזאָגט, אַז מ׳זאָל וואַרטען, מ׳קען נאָך נישט וויסען, וואָס אַ געריכט וועט זאָגען, אַזאַ זעלבער איז וואָיעוואָדזקי, וועלכער דאַרף ערשט וואַרטען, נישט אַנדערש, ווי וואָיעוואָדזקי האַלט, אַז די יודען האָבען זיך אַליין אַרויסגע־וואָרפען פון די פּראָזעקטאָריומס, כדי זיי זאָלען פון זיך אַליין שאַפען מתים. ס׳איז נישט בעקוועם וואָיעוואָדזקין צו רעדען וועגען דעם, ווייל ער האַלט זיך פאַר דעם מאָראַלישען טאַטען פון די פער־ברעכער. מיר דאַרפען דאָ רעדען וועגען דער גאַנ־צער ערציהונג פון דער יוגענד, וועלכער ווערט שוין אין דער מיטעל־שול פערגיפטעט, וואָלט דאָ נישט געווען אַזאַ טענדענץ, וואָלט די יוגענד שפּעטער אויף אַזאַ אופן נישט געהאַנדעלט.

אַנטיסעמיטיזם איז שטענדיג דער בּ׳ ... אַפּ־לייטער, פורישקעוויטש האָט געזאָגט, אַז דער אַנ־טיסעמיטיזם איז אַ זיכערהייטס־דעק, דאַרף מען אָפּווענדען די מאַסען פון עפּעס, יאָגט מען זיי אויף יודען, אַזוי האָט מען איצט אויך שענדלעך געהאַנדעלט. מיר יודען פעראַלגעמיינערען נישט, מיר זאָגען נישט, אַז די גאַנצע פוילישע יוגענד איז שולדיג אין דעם שענדליכען פערברעכען, הגם אונז פעראַלגעמיינערט מען יאָ, געשעהט ערגעץ אַ גנבה זאָגט מען, אַז אַ גנב האָט גע׳גנב׳עט, איז דער גנב אַ יוד, זאָגט מען, אַז אַ יוד האָט גע־גנב׳עט.

מ׳טשעפּעט זיך אָן אין דער מתים־פראַגע. אָבער איצט זענען אין די פּראָזעקטאָריומס שוין פאַרהאַן צופיל יודישע מתים, ס׳קען דאָך קו־מען אַזוי ווייט, אַז אין די קליניקעס און שפּיטאָ־לען וועלען קריסטליכע דאָקטוירים וועלען בע־האַנדלען נאָר קריסטליכע קראַנקע.

איצט ווען פאַלקאָזשעס אין סטודענטען־היימ־לעך טרייבען די יודישע סטודענטען פון דער וויס־סענשאַפט, ווייסען זיי נישט, אַז ס׳איז מעגליך, אַז זיי שלאָגען און טרייבען איינעם, וואָס קען אויס־וואַקסען צו דער גרעסטער וויסענשאַפטליכער אויטאָ־ריטעט. אין דערזעלבער וואָך, ווען די דאָזיגע פאַלקאָזשעס שלאָגען יודען, האָט מען דעם נאָבעל־פּרייז פאַר מעדיצין געגעבען דעם יוד, פּראָפ. אָטאָ וואַרבורג, וועלכער איז געקומען צו הילף דער גאַנצער מענשהייט דורך פאָרשען די סיבות פון דער ראַק־קראַנקהייט.

יודענס געוועהר איז די וויסענשאַפט און אויב אימיצער מיינט, אַז מיט שלאָגען וועט ער אָפּ־שרעקען די יודען, איז ער אַ טיפּש.

די אַנטיסעמיטישע אַרויסטרעטונגען זענען פּאָ־ליטישע קונצען, ווייל ווען דעפּ. נאָוואָדוואָרסקי קלאַפּט בראַוואָ נאָך דער שענדליכער רעדע פון דעפּ. סטיפּולקאָווסקי אין סיים און דאַן געהט נאָוואָ־דוואָרסקי אַוועק אויף דער פערטיידיגונגס־באַנק צוזאַמען מיט די יודישע אַדוואָקאַטען בעריענסאָן און לאַנדוי, כדי צו שיצען דאָס געזעץ און רעכט אין פוילען, ווער ס׳האַלט זיך אָפּ פון שטימען אין דער פראַגע בערעכטיגט אַלזאָ די עקסצעסען.

דאַן נעהמט אַ וואָרט דער פּרעזידענט זשע־מיענצקי, ער זאָגט, אַז ער רעדט אַלס מיטגליד פון שטאָט־ראַט און ער זאָגט צווו. אַנד.:

— ווען ס׳קומען שטאַרקע געשעהענישען, מוזען די פאָרשטעהער פון דער בעפעלקערונג רעאַגירען. איצט ווען יעדעס מענשליכע האַרץ איז פּשוט אויפּ־געציטערט געוואָרען, ווען מען דערמאָהנט זיך, אַז אַזעלכע זאַכען האָבען געקענט פּאַסירען אין אונ־אָפּהענגיג פוילען, ווי אַזוי קען מען רוהיג בלי־בען, ווי אַזוי קען מען זאָגען, אַז מ׳ווייסט נאָך נישט ווער ס׳האָט אָנגעהויבען, ווער ס׳שטודירט די ענדעקישע ריכטונג, דער וואָלט זיך געקענט איבערצייגען, ווי מ׳האָט לעטענס צוגעגרייט דעם באָדען צו די איצטיגע אַנטי־יודישע אַרויסטרעטונ־גען, טאָג־איין טאָג־אויס האָט נאָוואַטשינסקי גע־העצט און אַפילו געגעבען אַנצוהערען די אַקאַדע־מיקער, וואָס זיי האָבען צו טון. נאָוואַטשינסקי האָט עלעקטריזירט די אַטמאָספערע. די ריינע לאָגיק זאָגט שוין ווער די עקסצעסען האָט אָנגעהויבען און אַפילו די רעגירונג און דער „בע־בע״־קלוב האָט דאָס שוין געזאָגט, די שענדליך אַנטי־יודישע עקסצעסען דאַרף מען ערשט נישט פאָרשען, ווייל ס׳זענען שוין פאַרהאַן טויטע, קאַליקעס און אויס־געהאַקטע אויגען. מיר האָבען אַריינגעטראָגען אַן אייגענעם פאָרשלאַג, נישט דערפאַר, ווייל מיר זע־נען נישט מסכים מיט דעם „פּועל־צ...ישען״, נאָר דערפאַר, ווייל מיר האָבען געוואָלט, אַז דער גאַנצער שטאָט־ראַט זאָל איהם קענען איינשטימיג אָננעהמען. ס׳געהט אונז, אמת, וועגען באַשיצען די יודישע בעפעלקערונג, אָבער ס׳געהט אונז אויך וועגען אָפּווישען די שאַנד, וואָס די חבורה־לייט האָבען אַרויפגעוואָרפען אויף פוילען. זיי מוזען בעשטראָפט ווערען, כדי דאָס זאָל זיך נאָכאַמאָל נישט איבער׳חזר׳ען.

ראַטמ. וואָיעוואָדזקי פּרובט זיך ...על צו פערענטפערען, אָבער ער פערפּלאָנטערט זיך נאָך מעהר אין זיינע אַנטיסעמיטישע אַרגומענטען.

לאַווניק יאַעל פרעגט, צי גיבען זיך די הער־רען פון רעכטס טאַקע נישט אָפּ קיין חשבון, ויפיל שאַדען די עקסצעסען ברענגען פוילען אַליין.

— פאַר מיר, זאָגט לאַווניק יאַעל, איז די שטעלונג פון ה׳ וואָיעוואָדזקי קלאָר, ווייל ווען מ׳האָט געשלאָגען יודען אויף דער אַלטשטאָט אין לאָדז איז דער גאַנצער שטאָט־ראַט געגאַנגען שיי־צען די יודען, איז ה׳ וואָיעוואָדזקיס פּנים נישט געגאַנגען. פאַר מיר איז די גאַנצע פראַגע, אַ פראַגע פון ריינעם אַנטיסעמיטיזם. ענדעקעס שלאָגען יודען.

ס׳רעדט נאָך ראַטמ. ליכטענשטיין, וועלכער זאָגט, אַז די העצע איז אָרגאַניזירט, מ׳וויל ... ציען די אויפמערקזאַמקייט ... די מאַסען אויף זייער שרעקליכען נויט און עלענד.

ביי דער אָפּשטימונג ווערען אָנגענומען די פאָרשלאָגען פון פּ.פּ.ס. און „פּועלי־ציון“, וועלכע פּראָטעסטירען געגען די אַנטיסעמיטישע אַרויס־טרעטונגען.

* * *

אין עטליכע היגע מיטעל־שולען זענען נעכטען אין די עלטערע קלאַסען אַרויסגעהאַנגען געוואָרען פּלאַקאַטען, אין וועלכע ס׳ווערט געזאָגט, אַז די פּוי־לישע שילער סאָלידאַריזירען זיך מיט זייערע סטו־דענטען־חברים.

* * *

די נעכטיגע פערזאַמלונג פון די פאַבריקס־דעלעגאַטען האָט אָנגענומען אַ פּראָטעסט־רעזאָלו־ציע געגען די ענדעקישע סטודענטען.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען פריינד

ה׳ מאַקס זילבערשטיין

מיט פרל׳ אַננאַ לעסקאַ

ווינשען מיר אַ האַרציגען מזל־טוב און אַ גליקליכע צוקונפט.

מ. קאַרפּ, מ. ליכטענשטיין, ש. גראַנקעוויטש, ז. גאָלדרייך

פאַר מאַנגליידענדע

ראַבאַרבער־ווין (כשר)

פעפּסין־ווין

אין פּרימאַ קוואַליטעט

צו בעקומען אין דער ווייןהאַנדלונג פון

E. SZYKIER

Północna 1, tel. 107-84.

DYREKCJA

Łódzkiego Towarzystwa Elektrycznego, Sp. Akc.

(ELEKTROWNIA ŁÓDZKA)

zawiadamia PP. Odbiorców prądu, że stosownie do §§ 75, 80, 81, 82 i 96 uprawnienia rządowego Nr. 12, ceny prądu, obowiązujące PP. Odbiorców za miesiąc PAŹDZIERNIK 1931 roku, obliczone na dzień 7 listopada roku bieżącego, wynoszą za jedną kilowatogodzinę:

dla światła 94,06 gr.

dla siły 34,84 gr.

z opustami przewidzianemi w uprawnieniu rządowem.

W zależności od terminów zapłaty, oraz na zasadzie poszczególnych umów, udzielone będą opusty dodatkowe.

בעקאַנטמאַכונג

איך מאַך בעקאַנט, אַז נאָך לאַנגיעהריגע פּראַקטיק האָב איך עראָפענט אַ

טור־ און קאַרט־געשעפט

אויף פעטריקאָווער 23 פראָנט 2 שטאָק טעלעפ. 39-226

אין עמפעהל אַ רייכען אויסוואַהל פון די בעסטע און נייעסטע הערען־ און דאַמען־שטאָפען ווי: ביליצער, טאָמאַשאָווער, לעאָנהאַרדט׳ס און אַנדערע צו קאָנקורענץ־פּרייזען.

בעזוכט אונז און איהר וועט זיך איבערצייגען!

מיט אַכטונג

M. TAZBIR

לאָדז, פעטריקאָווער 23

פראָנט, 2־טער שטאָק.

הורט און דעטייל

געדענקט די אַדרעס!

„תוצרת ארץ-ישראל"
לאדז, שרודמיעסקא 1
טעלעפאן 42=193.
סעצאמקעס, ציטרינען (אָהן פעסטקעס), אשכוליות א. ז. וו.
כאלווע, אלעס זעהר ביליג!
קוסט און איבערצייגט אייך!

יודען! בעזוכט דעם ארץ-ישראל=באזאר
זעהט די פרוכטען און ארבייט פון אונזערע ברידער אין ארץ-ישראל. ס'איז שוין צו בעקומען ביהנען-האניג פון ארענושען, ספעציעלער האניג פאר הייזעריגע און לונגען-ליידענדע, שמן זית זך (פיינסטער אליוועו-אייל), מאנדלען, ראָזינקעס, אראנזשארע, אגרויסער אויסוואהל פון „בצלאל" קונסט-בילדער, פערשידענע „בצלאל"-אויסארבייטונגען, ביכער א. ז. וו.
קויפט אוז פערשפרייט ארץ-ישראל=פראדוקטען!
אלעס זעהר ביליג!

סאלא לאגושיצקא
מענדל ווייסבערג

האבּן חתונה געהאט

לאָדז, אין נאָוועמבער 1931

מזל טוב!

מיר ווינשען א הערצליכען מזל-טוב אונ-זערע ליבע מחותנים משה יעקב און טויבע ווייסבערג צו דער חתונה פון זייער ליבען זוהן

מענדעל

מיט פרל.

סאלא לאגושיצקא

זאָלען זיי דערלעבען פון זיי פיל נחת און פרייד

יצחק לאַנדסמאַן און פרוי

מזל טוב

א הערציגען מזל טוב ווינש איך מיין ליבע שוועסטער פרל.

סאלא לאַגושיצקאַ

צו איהר חתונה מיט ה'

מענדעל ווייסבערג

זאָל אייער לעבענס וועג זיין מיט רויזען בעצירט זיין.

ברודער יעקב לאַגושיצקי און כלה.

מיין ליבע שוועסטער

פרל. **סאלא לאגושיצקא**

צו איהר חתונה מיט

ה' **מענדל ווייסבערג**

ווינש איך אייך א גליקליך און צופרידען צוזאַמענלעבען

מאַטעק לאגושיצקי.

צו דער חתונה פון אונזער ליבען ברודער און שוואגער

מענדל ווייסבערג

מיט פרל. **סאלא לאגושיצקא**

ווינשען מיר א הערציגען מזל טוב און א גליקליך צוזאַמענלעבען.

לייבוש ווייסבערג און כלה.

אונזער ליבען ברודער און שוואָגער

מענדל ווייסבערג

צו זיין חתונה מיט

פרל. סאַלאַ לאַגושיצקאַ

אונזערע הערציגע ברכות

סאַלאַ ווייסבערג און חתן אברהם קאַץ.

א הערציגען מזל טוב ווינשען מיר אונזער ליבע און טייערע ברודערן, טאָכטער פרל. **סאלא לאגזשיצקא**

צו איהר חתונה

מיט ה' **מענדל ווייסבערג**

און ווינשען אייך פיל גליק און אייבי-געס צופרידענהייט

חיים ישראל קופערמאַן און פרוי,
שמחה אראַנאָוויטש און פרוי,
רעגינא מייטעלעס.

אונזער חשובן פריינד

מענדעל ווייסבערג

צו זיין חתונה מיט פרל.

סאלאַ לאגושיצקאַ

ווינשען מיר א גליקליך און צופרידען צוזאַמענלעבען.

וועלוועל רעדליך
סאַלאָמאָן ליפשיץ

צו דער חתונה פון אונזער ווערטען פריינד און קאָלעגע

מענדעל ווייסבערג

מיט פרל. **סאַלאַ לאַגושיצקאַ**

ווינשען מיר א הערציגען מזל טוב און א גליקליך צוזאַמענלעבען.

יעקב ראָזענבערג
אבראַם אַפּאַליאַן.

צו דער חתונה פון ה'

מענדעל ווייסבערג

מיט פרל. **סאלא לאגושיצקא**

ווינשען מיר פיל גליק און עוויגעס צו-פרידענהייט

משה לאַנדסמאַן און פרוי

סאלא טאבאטשניק
אהרן זשוראוו

פערלאבט.

לאָדז, 7 נאָוועמבער 1930.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבע טאָכטער

פרל. **סאלא טאבאַטשניק**

מיט ה' **אהרן זשוראוו**

ווינשע' מיר זיי א הערציגען מזל-טוב און א גליקליכע צוקונפט.

עלטערן טאַבאַטשניק און פאַמיליע.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער לי-בען זוהן

אהרן זשוראוו

מיט פרל. **סאלא טאבאטשניק**

ווינשען מיר פיל גליק און א בליהענדע צוקונפט

עלטערן זשוראוו און פאַמיליע.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער לי-בען ברודער און שוואָגער

ה' **אהרן זשוראוו**

מיט פרל. **סאלא טאבאטשניק**

ווינשען מיר פיל גליק און עוויגעס צופרידענהייט

יוסף טאַבאַטשניק און פרוי.

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבע שוועסטער

סאלא טאבאטשניק

מיט ה' **אהרן זשוראוו**

ווינש איך זיי א גליקליכע צוקונפט

יוסף טאַבאַטשניק.

פויזען, 58 פ. פ.

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבען ברודער

אהרן זשוראוו

מיט פרל. **סאלא טאבאטשניק**

ווינש איך פיל גליק און עוויגעס צו-פרידענהייט.

לאַניא זשוראָוו, און צוקונפטי-גער שוואָגער שלאָמאָ פעלד.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבן ברודער און שוואָגער

אַהרן זשוראוו

מיט פרל. **סאלא טאבאטשניק**

ווינשען מיר א הערציגען מזל טוב און אַלעס וואָס זייערע הערצער בעגעהרען.

מאַקס קלעפפיש און פרוי.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער חשוב'ן פריינד און קאָלעגע

ה' **יעקב לאגושיצקי**

מיט פרל. **יאַדזשא שלאמאוויטש**

ווינשען מיר פיל גליק און עוויגעס צופרידענהיים

אבראַם אפאליאַן,
יעקב ראָזענבערג.

מזל טוב

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ווערטען מיטגליד ה'

יעקב לאגושיצקי

מיט פרל. **יאַדזשא שלאמאוויטש**

ווינשען פיל גליק און עוויגעס צופרי-דענהייט.

חברה „אהבת בחורים"

לאָדז, בושעזשינער 5

מזל=טוב דיר ליבער ברודער

יענקעל לאגושיצקי

צו דיינע תנאים

מיט פרל. **יאַדזשא שלאמאוויטש**

זאָל אייער לעבענס-וועג מיט רויזען בעצירט זיין

מאַטעק לאגושיצקי.

א הערצליכען מזל טוב ווינש איך מיין ליבען ברו-דערן-זוהן

יענקעל לאַגושיצקי

צו זיינע תנאים מיט פרל.

יאַדזשא שלאמאוויטש

מיר ווינשען אייך פיל גליק און עווי-געס צופרידענהייט.

חיים ישראל קופערמאַן און פרוי
שמחה אראַנאָוויטש און פרוי
רעגינאַ מייטעלעס

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבן ברודער און שוואָגער

יאַנקעל לאגושיצקי

מיט פרל. **יאַדזשא שלאמאוויטש**

ווינשען מיר פיל גליק און עוויגעס צופרידענהייט

מענדל ווייסבערג און פרוי.

מזל טוב

צו דער חתונה פון אונזער געעהרטע מיטגליד ה'

מענדעל ווייסבערג

מיט פרל. **סאלא לאגושיצקאַ**

ווינשען מיר א גליקליך צוזאַמענלעבען.

חברה „אהבת בחורים"

לאָדז, בושעזשינער 5

צו דער פערלאָבונג פון אונזער לי-בען פריינד

יאַנקעל לאגושיצקי (לאָדז)

מיט פרל. **יאַדזשא שלאמאוויטש** (קלאַדאַווא)

ווינשען מיר א הערצליכען מזל טוב און א גליקליכע צוקונפט

לייבוש ווייסבערג און כלה.

Dr.
HELLER

ספעציאַליסט פאַר הויט, וועענערישע קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע

נאַווראָט 2 טעל. 79-89

נעמט אָן ביז 10 פריה און פון 4—8 אָוועגד. פאַר פרויען ספּעציעל פון 4—5 נאָכמיט.

פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזען.

זיי הערצליך ווילקאָמען

ליבע פריינדין

גוטשא ווײַנריב

צו דיין אהיימקומען געזונדערהייט, און מיר ווינשען דיר פיל געזונד און גליק.

יונה מידלארזש און פרוי
חיים סעניאר און פרוי
הענעך גליקסמאַן
סאלא בזשעזשינסקא
יענקעל בזשעזשינסקי

7639

מזל=טוב

צו די תנאי'ם פון אונזער ליבען זוהן, ברודער, שוואָגער און אָנקעל

מענדל שאַנטאַל (לאָדז)

מיט פרל. # מינדעל קופּפער (אפּאַטשנא)

ווינשען מיר א הערצליכען מזל-טוב און א גליקליכע צוקונפט.
זאָל אייער נייער לעבענס-וועג מיט בלומען בעצירט זיין.

עלטערן משה און חנה שאַנטאַל
שוועסטער שרה און מלך ביין און פאַמיליע
ברודער נתן שאַנטאַל, פרוי טעמטשע און פאַמיליע
ברודער ישראל שאַנטאַל און באַלטשע און פאַמיליע
פישל און פערל גערטנער און פאַמיליע

W Poznańskim, w mieście powiatowem,

DOM, dwa składy, 13 ubikacji, dwa podwórza, wielki ogród, najruchliwsza ulica, sprzedam,

dogodne warunki. Wiadomość: **Waksberg, Łódź, Drewnowska 8.**

אַ הערצליכען מזל טוב

ווינשען מיר אונזער געשעצטע קוזינע פרל.

פאַלאַ שקלאַרזש

צו איהר פערלאָבונג מיט ה'

יצחק דאַווידאָוויטש

גראַטולירען מיר און ווינשען זיי א גליקליכע צוקונפט.

קוזין אלתר שקלאַרזש און פרוי

צו דער חתונה פון מיין ליבע שוועסטער

פרל. **חיה הינדע פאלאקאווסקא**

מיט ה' **יחיאל שלמה קארפ**

ווינשען איך א הערציגען מזל טוב און א גליקליך צוזאַמענלעבען.

נעניא פאלאקאווסקא
און שיע פריינדליך

אגרויסע עלטערן-פערזאמלונג
אין לאָדזער „בית יעקב"

זונטאָג, ט' כסלו (15/XI—1931), פינקטליך 7 אָווענד קומט פאָר אינ'ם פערזאמלונגס-זאַל פון „בית יעקב" (שרודמיעסקא 32)

א גרויסע פערזאמלונג

פון אַלע פאָטערס פון די קינדער, וואָס לערנען אין „בית יעקב". דער צוועק פון דער פערזאמלונג איז, אויסצוקלויבען אַן עלטערן-קאָמיטעט פאַר'ן לערן-יאָהר 1931—32 און צו בעטראַכטען עטליכע וויכטיגע ענינים, וואָס האָבען אַ שייכות צו די עלטערן פון די קינדער.

דאָס נחיצות פון אַן עלטערן-קאָמיטעט איז זעהר וויכטיג פאַר דער ענטוויקלונג פון דער שול און עס איז דער חוב פון אַלע עלטערן צו קומען צו דער דאָזיגער פערזאַמלונג.

מיט דרך-ארץ

די פערוואַלטונג און די ליישונג פון די „בית יעקב"=שולען אין לאָדז

7647

1-טער קלאנג-קינא-טעאטער אין לאדז
„Splendid"
מיט דער בעטייליגונג פון די בעדייטע רסטע אמעריק. ארטיסטען יודעל דוביגסקי, בעלא גודינסקא, בייבי גוירטי
אויסערן פראגראם: א קאמעדיע אין דער יודישער שפראך מיט דעם בעריהמטען יודיש-אמעריקאנישען קאמיקער
מנשה סקולניק
„אוי, א דאקטאר"
„דאס יודישע ליד" געזונגען דורך דעם יונג-בעריהמטען יודיש-אמעריקאנער חזן לואיס וואלדמאן. הנחה-בילעטן גילטיג

היינט אויף פאלגענדע טעג! דער איינציגער 100%-גער קלאנג-פילם, די גרויסע לעבענס-דראמע, איננאנצען גערעדט און געזונגען אין דער יודישער שפראך, וואס איז דורכגעגאנגען אין דער גאנצער וועלט מיט א רעקארד-ערפאלג, א. נ.:
„אייביגע נאראנים"
אכטונג! כדי צו ערמעגליכען די ברייטע מאסען צו זעהען דעם אונגעוועהנליכען פילם, האט די דירעקציע בעשלאסען צו פערקלענערן די פרייזען פון —.1 זל. ביז 3.50 זל. שבת און זונטאג פון 12–3 נאכמ. פרייזען 75 גר. און 1 זל.

אייראפא
האט דאס נאך נישט געזעהען!

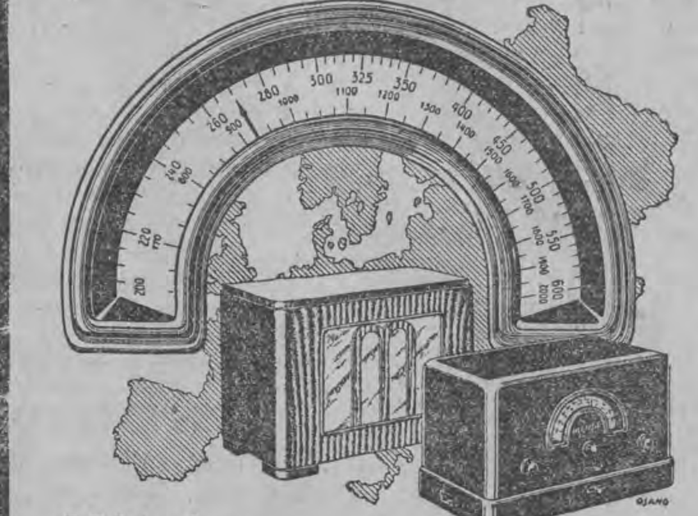

Mit der
geeichten „Wellen-Skala"
durch ganz Europa
MENDE 169
SYSTEM GÜNTHER

מיט זיין פינקטליכע וועללען-סקאלא געפינט איהר די
ווייטסטע ראדיא-סטאציעס אהן זוכעניש
מיט זיינע פאבעלהאפטע קלאנגשעהנהייט, ריינע און הויכע טאנשארפקייט — האבען די „מענדע"-אפאראטען אין עטליכע וואכען צייט דערגרייכט א וועלט-ערפאלג!
MENDE 169 אויף שטראם, אין פערבינדונג מיט א מענדע-גלאשניק איז דער בעסטער ראדיא-אפאראט
פאר יעדען! אין גרויסען אויסוואהל צו בעקומען אין
Skład Elektro Radjotechniczny B-cia LEIB
Łódź, Zgierska 9, telefon 164-95.

דאנקזאגונג
די אלע וועלכע האבען אנטייל גענומען אין דער אפצייכנונג דעם 13-טען פאזשדזשערניק ד. י. לטובת דעם פעראיין
הכנסת-כלה וגמילת חסדים וואלבארסקא 20
דריקט אויס דעם הארציגסטען דאנק
די פערוואלטונג

אוועגד-קורסן פאר ארטאדאקסישע יוגענד
אין לעהר-אנשטאלט
פון ל. פאסטערנאק
פעטריקאווער 18 טעלעפאן 157-16
מיר מאכען בעקאנט, אז פון 15/XI ד. י. ווערט ערעפענט
אוועגד-קורסען פאר ארטאדאקסישע יוגענד
קאנצעסיאנירט דורכ'ן שול-ראט.
דער ערשטער קורס (A) נעמט ארום: פויליש, דייטש און רעכנונג לויט ענטהאלט פון IV און V קלאס.
איינשרייבונגען קומט פאר אין שול-קאנצעלאריע פיעטריקאווער 18 פון 7 ביז 10 אוועגד.
פרייזען צוגענגליכע.   די לייטונג.

קויפט נור ביי דער ערשטער האנד!
יין כשר וטוב!
1/4 ליטער נור 63 גראשען
פון דער אלטער בעוואוסטער פירמע
„בארוויך"
אינה.: מענדיל בארנשטיין, לאדז
נאוואמיעסקא 30, טעל. 210-58
גרויסער אויסוואהל פון וויינען, ליקערן און בראנפען'ס.
ביליגע פרייזען.   סאלידע בעהאנדלונג.

בעקאנטמאכונג
דערמיט מאכען מיר בעקאנט דער ג' קונדשאפט, אז דינסטאג, דעם 10 נאוועמבער 1931 האב איך געעפענט אויף
1 זשעלאנא 1
(רוג פיעטרקאווער) טעל. 245-71
— א — גרויס פיש-געשעפט
(א פיליע פון לאנג-עקזיסטירענדע פיש-געשעפט פון נאחראט 1)
און מיר עמפפעהלען דער ג' קונדשאפט אלע סארטען
פיש
צו די ביליגסטע פרייזען
רעעלע און פינקטליכע בעהאנדלונג! קומט און איבערצייגט אייך.   מיט אכטונג
י. גאטליב, זשעלאנא 1, טעל. 245-71

ראטעוועט די האר!
זאגאר גענצליכע ליסע קעפ, קענען צוריק בעקומען א שעהנעם וואוקס פון די האר, בענוצענדיג BALSAM צו האר-וואקסען, וואס פערהיט געגען אויספאלען, פארניכטען שופען, בעזייטיגט דאס בייסען פון קאפ און ערוועקט צום לעבען די אפגעשטארבענע וואר-צלען פון די האר. פרייז פון א פלאקאן 3 זל. צו בעקומען אין סקלאד-אפטעקע
H. HERMALIN, Piotrkowska 11.

יעדער איינציגער
מעבעל
האט זיך איבערצייגט, אז פאר דיוואנעס, פעלצען, נייה-מאשינען, גארדעראבען או"וו צאהלט די העכסטע פרייזען
א. ווייצמאן שענקעוויטש 23
טעלעפאן 191-00.
ביי מיר איז שטענדיג פערשידען געניצטע מעבעל אין גוטען צושטאנד צו פערקויפען.

דר. מ. וואלפסאן
האט זיך איבערגעצויגען
נארוטאוויטשא (זשעלנא) 2
טעלעפאן 128-83
נעמט אן פון 5 – 7 נאכמיטאג

Dr. J. Herszfinkel
ספעציאליסט פאר קינדער-קראנקהייטען
האט זיך איבערגעצויגען
אויף זשעלאנא 8a, טעל. 111-87
נעהמט אן פון 8–9 און פון 3–5 נאכמ.

Dr. Z. Rakowski
ספעציאליסט פאר אויערן-, נאז-, האלז- און לונגען-קראנקהייטען
11-טען ליסטאפאד 9
קאנסטאנטינער טעלעפאן 127-81
שפרעכשטונדען פון 12—2 און פון 5—7. נעמט אויך אן אין לעטשניצע זגערזשער 17 פון 10 — 11 און פון 2 – 3

Dr. med.
N. ROZEN
צאהן-כירורג צאהן, קיפער, דויאגנאלעס, גימען- און צונג-קראנקהייטען
רענטגענאדיאגנאסטיק.
Andrzeja 7, tel. 216-57
פון 3–7 נאכמ.

Dr. med.
URBACH
האט זיך איבערגעצויגען
אויף פיעטריקאווער 8
טעלעפאן 148-89
ספעציאליסט פאר נערוען-קראנקהייטען.
נעמט אן פון 4 ביז 6 נאכמיטאג.

צעירי ישראל — התחלת הספר
מוצש"ק פ' וישב דעם 5/XII 1931 פינקטליך 8 אזייגער אווענד קומט פאר אין ענגלישען זאל וואלטשאנסקא 5
א גראנדיעזע
התחלת-הספר-פייערונג
מיט'ן אנטייל פון 2 ארקעסטערס אונטער דער לייטונג פון בעוואוסטען מוזיקער מעלאדיסטא ווי אויך מיט'ן אנטייל פון א בעוואוסטען לאדזשער חזן ווי אויך בעוואוסטע פרעזענטען וואס וועלען רעפערירען מעניני-דיומא
הועד

אכטונג
מענער-מאגאזין-שניידער
די פאך-קאמיסיע פון מאריניארקעס און פארלעך בעטען אלע מיטגלידער צו קומען שבת דעם 14-טען ד. ח. פינקטלעך 6 אזייגער אווענט צו בעזוכען דעם ניי-געשאפענעם פעראיין, פילסודסקיעגא 12   מיט אכטונג
די געמיינזאמע פאך-קאמיסיע

דער שווער-געטראפענער
פאמיליע אפעלאוויטש
צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער געליבטען און אונפערגעסליכען זוהן
נ.ע. חיים ליפע
וועלכער איז פון זיי אוועקגעריסען געווארען אין די בליהענדסטע יאהרען, דריק איך אויס מיין איניגסטען מיטגעפיהל.
זיין אנדענקען וועט אייביג בלייבען אין מיין זכרון.
זייט געטרייסט מיט די טראדיציאנעלע ווערטער המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.
לייב בערקאן.

אנו מביעים בזה את רגשי השתתפותנו החמה בצערו הגדול של חברנו הד"ר א. ל. זילבערשטרום למות עליו
אמו ז"ל
בעבודתו למען תחית עמנו וארצנו ינחם!
ועד ההסתדרות הציונית
הועד של „קרן היסוד"

ביילייד
מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל אונזער חבר עדמונד פינקעלשטיין און פאמיליע צוליב'ן טויט פון זייער אונפערגעסליכען פאטער
נ"ע יעקב יוסף
די קאלעגען: פייגענבוים שימעק, ראזענבערג מארעק, ראזענטאל יעקב, נייהויז אברהם, געלבארט הענא ראזענקראנץ סאלעק, ברומער העניעק, ציגלער עסטערא, מילשטיין איזאק, פרידמאן הענא, אייזנער סאלעק, וויינטויב יצחק, פליאשעוויטש אבראם, קליינמאן מאניע, כעוטשינסקי אבראם.

דערמיט דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע פינקעלשטיין צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער אונפערגעסליכען פאטער
יעקב יוסף נ.ע.
זייט געטרייסט!
געברידער אייזנער און פאמיליע.

Dr. med.
H. GUTSZTADT
ספעציאל-ארצט פאר אקושעריע און פרויען-קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
ZACHODNIA 62 (Śródmiejska 14)
telefon 129-52.
נעמט אן פון 9–10 פריה און פון 5–7 אווענד.

לעדערריז
גוטע פעדאגאגין ערטיילט אינטעריכט פאר ערוואקסענע אין פויליש, יודיש און דייטשע שפראך צו ביליגע פרייזען
לאסמאן בזשעזינער 15

ענדעקישע סטודענטען נעכטען ווידער
געשלאָגען יודען אויף די וואַרשאַווער גאַסען

וואַרשאַ, 12 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספאָנדענט) נעכטען האָבען זיך אין וואַרשאַ ווידעראַמאָל איבערגעחזרט די אָנפאַלען אויף יודען.

באַנדעס ענדעקישע סטודענטען זענען אין פערשידענע גאַסען בעפאַלען יודישע פאַרבייגעהער און זיי בלוטיג צעשלאָגען.

אויף אַלטע שורא זענען כוליגאַנעס בעפאַלען דעם יודישען סטודענט סוכאַרטשיק, וועלכער איז געגאַנגען מיט׳ן לאָדזער מיידעל גילער און איהם מערדערליך צעשלאָגען.

אויף עלעקטראַלנע 20 האָבען זיך אַ גרופע כוליגאַנעס אריינגעכאַפט אין הויף און דאָרט גענומען שלאָגען מיט שטעקענס די יודישע איינוואוינער. פאָליציי האָט די כוליגאַנעס צעטריבען.

אויף טוואַרדע גאַס האָבען אַ באַנדע ענדעקישע סטודענטען געשלאָגען יודישע פאַרבייגעהער.

עס איז געקומען צו אַ צוזאַמענשטויס צווישען די סטודענטען און יודישע אַרבייטער. פאָליציי האָט ליקווידירט דאָס געשלעג.

די בעפרייטע ענדעקישע סטודענטען האָבען אָפגעהאַלטען אַ מיטינג און האָבען בעשלאָסען אָפצוהאַלטען אַ טרויער-פערזאַמלונג צוליב׳ן טויט פון סטודענט וואַצלאַווסקי אין ווילנע און צוטראָגען אַלס צייכען פון טרויער, שוואַרצע בענדער אויף די אַרבעל.

די דיסציפלינאַר קאָמיסיע פון וואַוועלבערג׳ס שול האָט אַרויסגעוואָרפען 2 סטודענטען פון דער שול. צווישען זיי, מיכעלסאָן, א משומד, וועלכער האָט זיך בעטייליגט אין די עקסצעסען געגען די יודישע סטודענטען.

וואַרשאַ, 12 (טעלעפאָניש). 12 א זייגער ביינאַכט האָבען זיך נעכטען אַרויסגעלאָזען איבער די גאַסען כוליגאַנישע סטודענטען, וועלכע האָבען געשלאָגען פערבייגעהענדע יודען.

דער צענטער פון דער כוליגאַנישער שלעגעריי איז געווען אויף מאַרשאַלקאָווסקאַ און נייע וועלט.

צו מעהרערע פערוואונדעטע יודען, האָט מען אַרויסגערופען די גיכע הילף.

אויף ניי-וועלט האָט מען בלוטיג צושלאָגען דעם געריכטס-אַפּליקאַנט נאַטאַן פאַס.

בלוטיג צושלאָגען האָט מען אויך פערבייגעהענדע יודען אויף קרוטשאַ גאַס.

די גיכע הילף האָט געגעבען הילף די פערוואונדעטע יודען: יעקב זשעלאַזני, זלמן קופערשטיק, יצחק ראָזענבערג און לודוויק קרוקאָווסקי.

א גרעסערע צאָהל פערוואונדעטע יודען, זענען ביינאַכט אנגעקומען צו הילף פון פריוואַטע דאָקטוירים.

וואַרשאַ, (טעלעפאָניש). אין אָוועגד האָט געזאָלט פאָרקומען א זיצונג פון וואַרשאָווער שטאָט-ראַט, אויף וועלכע עס האָט געזאָלט בעטראַכט ווערען די פראַגע וועגען די עקסצעסען געגען יודען אין וואַרשאַ.

די זיצונג איז אָפגעלעגט געוואָרען אויף דינסטאָג.

אויך אין לעמבערג האָט מען נעכטען געשלאָגען יודישע סטודענטען
און זיי אַרויסגעטריבען פון דער אוניווערזיטעט

לעמבערג, 12 (טעלעפאָניש) פון פאַרדערפריה אָן האָבען זיך פאַר דער אוניווערזיטעט פערזאַמעלט גרופען ענדעקישע סטודענטען און נישט אריינגעלאָזען אין דער אוניווערזיטעט, קיין יודישע סטודענטען.

עס איז צוליב דעם געקומען צו אַ געשלעג און פון ביידע צדדים זענען פערהאַן צושלאָגענע.

גלייכצייטיג האָט מען גענומען אַרויסטרייבען פון דער נייער אוניווערזיטעט די יודישע סטודענטען, בעזונדערס פון קאָפּערניק-זאַל, איידער ס׳האָט זיך אָנגעהויבען די לעקציע פון פראָפ. עהרליך.

אויך אין די זאַלען פון דער אוניווערזיטעט האָט מען געשלאָגען יודישע סטודענטען.

דאָס זעלבע איז אויך פאָרגעקומען אין בנין פון דער אַלטער אוניווערזיטעט אויף מיקאָלאַיאַ גאַס וואו עס איז אויך געקומען צו אַ מאַניפעסטאַציע.

אין דער וועטערינאַר-אַקאַדעמיע האָבען די ענדעקישע סטודענטען אָפגעהאַלטען א מיטינג און נאָכדעם האָבען זיי געוואָלט פאַרמירען אַ דעמאָנסטראַציע, נאָר פאָליציי האָט דערצו נישט דערלאָזט און פונאַנדערגעטריבען די סטודענטען.

אַרום 12 א זייגער האָבען זיך פאַר דער נייער אוניווערזיטעטס-געביידע פערזאַמעלט אַנ׳ערך 15,00 סטודענטען און געוואָלט מאַכען א דעמאָנסטראַציע.

פאָליציי האָט זיי פונאַנדערגעטריבען.

אין פאָליטעכניקום איז פאָרגעקומען אַנ׳אַנטיסעמיטישער מיטינג.

אין שטאָט האָט געהערשט אַנ׳אומרוהיגע שטימונג און די גאַסען האָבען זיך בעוויזען ווייניג יודען.

פאַר רעוומאַטיקער און נערווען-ליידענדע

וואָס פערשרייבען מעהר ווי 6000 דאָקטוירים.

רעוומאַטיזם, פאָדאַגרע און עהנליכע ליידען פעראורזאַכען ווי בעוואוסט וועקסעלשטאָף-שטערונגען. דער קראַנקער אָרגאַניזם ערצייגט צופיל האַרנזויער, דאָס בלוט דאַגעגען גיבט נישט גענוג דעם שרעקליכען גיפט פון זיך אַרויס. דערפאַר אויב מען וויל זיך בעפרייען פון די רעוומאַטישע און נערווען-שמערצען, איז נישט גענוג איינצונעהמען מיטלען צום בעזייטיגען די שמערצען. מען מוז גיכער טראַכטען צו בעזייטיגען די האַרנזויער, וועלכע זעצט זיך אין פאָרם פון נאָדעלשפּיציגע קרישטאַלען אין די מוסקולען, געלענקען און אַנדערע אברים און אויך פערהימען דאָס אַנזאַמלען זיך פון האַרנזויער אויף ס׳ניי. אַ מיטעל, וואָס דערפילט די דאָזיגע אויפגאַבע און איז עוקר מן השורש די קראַנקהייט אויף אַ נאַטירליכען אופן, איז גראַד טאָגאַל. און דערפאַר טאַקע האָט מען מיט טאָגאַל דערגרייכט איבעראַשענד גוטע רעזולטאַטען אַפילו אין פעראַלטערטע פאַלען, ווען אַנדערע מיטלען האָבען פעראַהרט. „עס פרייט מיך זעהר אייך מודיע צו זיין, אַז איך האָב מיך נאָכ׳ן הענוצען פון 3 טאָגאַל פּאַקונגען אויסגעהיילט פילקאָמען פון רעוומאַטיזם, וועלכער האָט מיך אַ סך יאָהרען געמאַטערט", שרייבט אונז בעגייסטערט פרוי ז. וואַלינסקאַ, לבוב. יאַבלאָנאָווסקיך 36. „איך האָב מיך ענטשלאָסען צו נעהמען טאָגאַל, נאָכדעם ווי איך האָב אַלע אַנדערע אַפּטייק-מיטלען אויסגעפּרובט. דערפאַר מיהל איך מיך פערפליכטעט אייך צו דאַנקען, און בעמערק אַז איך וועל דעם אונשעצבאַרען מיטעל טאָגאַל עמפּפעהלען אַלע מיינע בעקאַנטע אַלס איינציג הייל-מיטעל צו רעוומאַטיזם". אָבער אויך ביי גיכט, ברעכען אין קזשיש, רייסען אין די געלענקען, נערווען- און קאָפּ-שמערצען, גריפּע, פערקיהלונגען, און עהנליכע ליידען ווירקען טאָגאַל-טאַבלעטען שנעל און זיכער. אונשעדליך פאַר׳ן האַרץ, מאָגען און אַנדערע אָרגאַנען. אויב מעהר ווי 6000 דאָקטוירים, דערונטער אַ סך בעריהמטע פראָפעסאָרען פערשרייבען טאָגאַל, טאָ קען דאָך יעדערער מיט צוטרוי דעם מיטעל קויפען. אין אַלע אַפּטייקען.

איך קראָקאַ זיך איבערגעחזרט
די עקסצעסען געגען יודישע סטודענטען

קראָקאַ, 12 (טעלעפאָניש) נעכטען האָבען ענדעקישע סטודענטען ווידער געשלאָגען יודישע סטודענטען אויף דער אוניווערזיטעט.

דער רעקטאָר האָט געדראָהט, אַז אויב די ענדעקישע סטודענטען וועלען זיך נישט בערוהיגען וועט ער ווידער שליסען די אוניווערזיטעט.

עדות אונטערן קרייץ-פערהער
16-טער טאָג פון גרויסען בריסקער פראָצעס

ווען דער פאָרזיצער פרובט אריינרופען דעם פערסטען עדות, טראָגט אַדוו. שורליי אריין אַ פאָרשלאָג נישט אויסצוהערען די עדות, וועלכע דאַרפען הייגט עדות-זאָגען, ווייל קורפאַנטי זיצט איצט נישט אויף דער בעשולדיגונגס-באַנק און מען דאַרף נישט עפענטליך מאַכען פאָרוואורפען אַ מענשען, וועלכע איז נישט אָנוועזענד און קאָן זיך נישט פערטיידיגען.

דאָס זעלבע זאָגט אויך אַדוו. בערענסאָן.

נאָך אַ קורצע בעראַטונג בעשליסט דאָס געריכט יאָ אויסצוהערען די דערמאָנטע עדות, נאָר זיך בעגרעניצען בלויז צו ענטפערן אויף פראַגען בנוגע צענטראָלעוו.

אַלס ערשטער עדות טרעט אַרויס דער אויבערקאָמיסאַר פון קאַטאָוויץ, כאַבראַנסקי.

פאָרז.: וואָס ווייסט איהר וועגען דער טעטיגקייט פון צענטראָלעוו?

עדות: איך האָב נישט קיין שום ידיעות וועגען דעם. איך ווייס נאָר וועגען דעם בלויז פון די צייטונגען, איבריגענס, אין אויבערשלעזיען איז נישט געווען דער צענטראָלעוו. ערשט די מאַניפעסטאַציעס פון 14 סעפּטעמבער, וואָס זענען פאָרגעקומען אין שלעזיען, האָבען געהאַט א שייכות מיט דער אַקציע פון צענטראָלעוו.

פאָרז.: פאַר וואָס האָט דאָס געהאַט א שייכות?

— איך ווייס דערפון אויפ׳ן יסוד פון דעם פלוגבלעטעל, אונטערגעשריבען פון נ.פ.ר., פ.פ.ס. און כ. ד.

— אין וואָס זענען בעשטאַנען די אַרויסטרעטונגען?

דער עדות זאָגט נאָכאַמאָל, אַז די ידיעות האָט ער נאָר פון דער פרעסע.

פאָרז.: וואָסער ציל האָט געהאַט די מאַניפעסטאַציע?

עדות: אַ דעמאָנסטראַציע געגען דער רעגירונג און געגען ארעסט פון די דעפּוטאַטען. עס איז אויך געוואָרפען געוואָרען די לאָזונג פון אַ גענעראַל-שטרייק.

— ווען איז געוואָרען צוגעגרייט און פראָקלאַמירט די מאַניפעסטאַציע?

— דאַכט זיך, אַז דעם 9. אויגוסט.

— האָט איהר געלעזען דעם פלוג-בלאַט?

— יאָ, דאַכט זיך, אַז איך האָב זי ביי מיר.

דער עדות נעמט אַרויס אַנ׳עקזעמפּלאַר „פּאָלאָניאַ" און אַנדערע דרוקזאַכען.

פאָרז.: ביי דער אויספאָרשונג האָט איהר בייגעלעגט די פלוג-בלעטער?

עדות: דאַכט זיך, אַז איך האָב פאָרגעלעגט.

דער עדות גיט דעם פּראָקוראָר ראַוזע א פלוג-בלאַט.

אַדוו. שורליי פּראָטעסטירט געגען דעם אַנווייזענדיג, אַז דאָס איז געגען דער געריכטס-פּראָצעדור, אַז אַנ׳עדות זאָל געבען אַ דאָקומענט דירעקט דעם פּראָקוראָר.

פּראָקוראָר ראַוזע: וואָס ווייסט איהר וועגען צירקולאַר 5, וואָס געפינט זיך אין דער אויספאָרשונג?

עדות: דאָס איז געווען אַנ׳אינערליכער צירקולאַר פון כ. ד. אין שלעזיען צו אַלע קרייזען וואָס האַלטען, אַז כ.ד. בעקעמפט פון סאַמע אָנהויב די נאָך-מאַי-רעגירונג און וועט נישט פיהרען קיין שום אונטערהאַנדלונגען מיט דער רעגירונג און אַלס שטאַרקסטע ריכטונג אין שלעזיען, נעמט זי איבער די אָנפיהרונג פון דער אַקציע.

— אויף וועלכען טאָג איז געווען בעשטימט די אַקציע?

— אויף דעם 14 סעפּטעמבער. אין זעלבען טאָג האָבען דעמאָנסטרירט: דער פערבאַנד צו פערטיידיגען שלעזיען, נאַראָדאָווער פערבאַנד פון די שלעזישע פּאָווסטאַנצעס, וואָס שטעהען אונטער דעם איינפלוס פון כ. ד.

— פאָרז.: אין וואָס איז בעשטאַנען די מאַניפעסטאַציע?

עדות: צום ערשט איז געווען אַ פערזאַמלונג פון די רעדנער.

— זיי האָבען גערעדט?

— עס האָט גערעדט דעפּ. טעמפּקאַ, דעפּ. קאָרפאַנטי און נאָך 2 רעדנער.

— און דער אינהאַלט פון די רעדעס?

— קריטיקירט די מלוכה-מאַכט, רעדענדיג וועגען קריזיס, האָבען זיי אָנגעוויזען, אַז די רעגירונג איז שולדיג אין קריזיס. אַז מען דאַרף דערמיט מאַכען אַ סוף. ווייטער האָבען זיי גערעדט וועגען ענדערען די רעגירונג און וועגען גענעראַל-שטרייק.

— צי האָבען זיי גערופען צו בעזייטיגען די רעגירונג מיט געוואַלד?

— צו אַנ׳אַקטיווען אַרויסטריט געגען די מיליטערישער מאַכט.

ריכטער ריקאַטשעווסקי: פון וועלכע פאַרטייען האָבען זיך רעקרוטירט די רעדנער?

עדות: נ. פ. ר. און כ. ד.

— אין פון פ. פ. ס.?

— איך האָב פערגעסען די נעמען.

פּראָק. ראַוזע: איך האָב דאָ דעם צירקולאַר וואָס איהר האָט מיר געגעבען.

פאָרז. באַלד, באַלד, מיר האָבען דעם צירקולאַר נאָך נישט געזעהען.

פּראָק. ראַוזע: איך וועל שטעלען אַ פראַגע אויפ׳ן גרונד פון דעם צירקולאַר.

פאָרז.: דאַרפט איהר שטעלען אַ פאָרשלאָג צוצושטעלען דעם צירקולאַר צו די אַקטען.

דער פּראָקוראָר לעגט דעם דאָקומענט צו די אַקטען און דער פאָרזיצער לעזט הויך איינינגע שטעלען פון צירקולאַר.

אַדוו. שורליי בעט נישט צוצולעגען צו די אַקטען דעם צירקולאַר.

פּראָק. ראַוזע: אין צירקולאַר רעדט זיך דאָך וועגען נ.פ.ר. וואָס געהערט אויך צום צענטראָלעוו.

אַדוו. שורליי: דער עדות האָט געזאָגט, אַז דאָס פלוג-בלאַט איז פון כ.ד. ערשט שטעלט זיך אַרויס, אַז דאָס איז גאָר פון נ.פ.ר. און קיינער פון די נ.פ.ר. זיצט נישט אויף דער בעשולדיגונגס-באַנק.

פּראָק. ראַוזע: מצד די נ. פ. ר. איז געווען בעשולדיגט קאַראָל פּאָפּיעל, וועמענס פּראָצעס איז געוואָרען אויסגעשלאָסען כדי...

איינער פון די אַדוואָקאַטען: כדי ער זאָל קיינמאָל נישט ווערען בעשולדיגט און אַטענטאַט אויף דער רעגירונג.

אַדוו, לאַנדאַו: איך וויל אייגענטליך נעמען אַ וואָרט אין דער פראַגע פּאָפּיעל: פאַר וואָס מען האָט אויסגעשלאָסען געגען פּאָפּיעלן, דעם שטראָף-פּראָצעס, וועלכען מיר אויפקלערען ביי די ווייטערדיגע פערהאַנדלונגען, אָבער פאַרוואָס איז פּאָפּיעל געוואָרען דערוויטערט פון דעם פּראָצעס, דאָס איז פאַר אונז א סוד, וואָס מיר קאָנען זיך נישט אויפקלערען.

פּראָקוראָר ראַוזע: עס איז אָנגענומען גע וואָרען דער פאָרשלאָג פון ריכטער אויסצושליסען פּאָפּיעלס פּראָצעס.

אַדוו. לאַנדאַ: אָבער פאַרוואָס?

פּראָגער רופט זיך אָן פון דער בעשולדיגונגס-באַנק, אַז פּאָפּיעלס פּראָצעס איז געוואָרען אויסגעשלאָסען אָהן פאָרשלאָג פון פּראָקוראָר.

פּראָק. ראַוזע: מיר וועלען נישט פיהרען קיין דיסקוסיע וועגען דעם.

ווייטער בעקומען די פערטיידיגער אַרויס פון עדות ידיעות, אַז די מעהרהייט פון אויבערשלעזישען סיים איז פאַר דער רעגירונג (פּאַקטיש פערקעהרט) און אַז די כ. ד. האָבען זיך פּראָאַניגט מיט צענטראָלעוו (עס איז נישט אַזוי).

אַדוו. שורליי: האָט אויך אָנגעהערט צום צענטראָלעוו קאָרפאַנטיס כ. ד.?

דער עדות הויבט זיך אָן פּלאָנטערן, זאָגט אויפסניי וואָס ער ווייסט אַמטליך און וואָס פּריוואַט.

דער עדות יאַן קרופּאַ, פּאָליציי-קאָמיסאַר פון דראָהאָביטש, גיט איבער, אַז פון אַ זיכערע קוועלע האָט ער זיך דערוואוסט וועגען דער קאָנפערענץ אין סטרי, אויף וועלכע בערליצקי האָט גערעדט וועגען דער איינטיילונג פון דער קאָמפּעטענץ פון די ריכטונגען, וואָס געהען אריין אין צענטראָלעוו. פ.פ.ס. האָט געזאָלט אָרגאַניזירען די שטימונג פון די אַרבייטער, די שטימונג אין גאָס פון דער פאָלקס-ריכטונג און דאָרפישע יוגענד און געזאָלט האָבען אַ קאָנטאַקט מיט די פויערים און אין מיליטער.

די נאַראָדאָווע ריכטונג האָט געזאָלט האָבען מיט זיך 40 פּראָצענט פון מיליטער און 90 פּראָצ. אַקאַדעמישע יוגענד. וואַרשאַ האָט געזאָלט געבען אַ סיגנאַל צום אַרויסטריט.

אויף דער פראַגע פון פּראָק. גראַבאָווסקי שטעלט דער עדות פעסט, אַז ער קאָן נישט אָנגעבען קיין נעמען פון מענשען, וועלכע זענען געווען אויף דער פערזאַמלונג.

אַדוו. בערענסאָן: איהר ווייסט דאָס פון דער דריטער פּערזאָן? האָט אייך דער פערטרויאונגס-מאַן

(ווייטער זעה 14-טע זייט)

אין ווילנע נעכטען געווען רוהיג

ווילנער וואיעוואדע זאָגט צו דער יודישער דעלעגאציע נישט צו דערלאָזען צו קיין אונרוהען. — לויה פון סטודענט וואצלאַווסקי אריבער רוהיג — ד"ר מאַקס ווײנרייך וועט נישט בלינד ווערען — פאָדערונג פון ענדעקישע סטודענטען און דער ענטפער פון אוניווערזיטעט־רעקטאָר

ווילנע, 12 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספאָנדענט). די ווילנער סאַנאַציע־סטודענטען האָבען אַרויסגעגעבען אַנ'אויפרוף, אין וועלכען זיי פּראָטעסטירען געגען די יודען־פיינדליכע עקסצעסען.

היינטיגער טאָג איז אין ווילנע אַריבער רוהיג.

אַ דעלעגאַציע פון דער ווילנער יודישע קהלה האָט בעזוכט דעם וואָיעוואָדע און מיט איהם קאָנפערירט וועגען די בלוטיגע געשעהענישען אין ווילנע. דער וואָיעוואָדע האָט צוגעזאָגט אָנצוּנעהמען אַלע נויטיגע מיטלען נישט צו דערלאָזען צו ווייטערדיגע אונרוהען.

נעכטען איז פאָרגעקומען די לוויה פון סטודענט סטאַניסלאַוו וואַצלאַווסקי. די לוויה איז אַריבער רוהיג.

די ידיעה וועגען טויט פון סטודענט אבא שימאַנאָווסקי האָט זיך אַרויסגעוויזען בלויז פאַר אַ קלאַנג.

שימאַנאָווסקי לעבט, נאָר זיין צושטאַנד איז אַ שווערער.

ווילנע, 12 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספאָנדענט). אַ דעלעגאַציע פון ענדעקישע סטודענטען האָבען זיך פאָרגעשטעלט פאַר'ן רעקטאָר פון דער אוניווערזיטעט און איהם פאָרגעלעגט 3 פּאָסטולאַטען:

1) רעגולירען די מתים־פראַגע; 2) איינפיהרען אַ נומערוס קלויזוס און 3) בעשטראָפען די שולדיגע אין'ם טויט פון סטודענט וואַצלאַווסקי.

דער רעקטאָר האָט געענטפערט, אַז די מתים־פראַגע איז שוין רעגולירט דערמיט, וואָס עס זענען פאַרהאַן גענוג יודישע מתים; דער ענין נומערוס קלויזוס ליגט נישט אין זיין קאָמפּעטענץ, נאָר אין דער רעגירונג און דער ענין וואַצלאַווסקי־מאָרד איז אין די הענד פון דער פּראָקוראַטור.

צום סוף האָט דער רעקטאָר ערקלערט, אַז ווען די סטודענטען וועלען זיך בערוהיגען, וועט די אוניווערזיטעט געעפענט ווערען.

ווילנע, 12 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספאָנדענט). דער געזונדצושטאַנד פון פּראָפעסאָר דר"ר מאַקס ווײנרייך פאַרבעסערט זיך. עס איז געלונגען אָפּצוראַטעווען דאָס אויג, אַזוי, אַז עס דראָהט נישט מעהר דעם ד"ר ווײנרייך בלינד צו ווערען.

ווילנע, 12 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספאָנדענט). אין אָוונט האָט געזאָלט פאָרקומען אַ זיצונג פון ווילנער שטאָט־ראַט צו בעראַטען די פראַגע וועגען די אַנטי־יודישע עקסצעסען.

די זיצונג איז נישט פאָרגעקומען, ווייל עס איז נישט געווען קיין קוואָרום.

אין די יודישע און העבראישע שולען רומען

נישט פאַר די למודים, ווייל עס קומען נישט די שילער.

עס איז פאָרגעקומען אַ בעראַטונג פון שול־דירעקטאָרען און עס איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז די יודישע שילער זאָלען נאָר געהן ... ביז

5—6 אין אָוונד.

אין יודישען טעאַטער קומען נישט פאַר די פאָרשטעלונג.

די קינאָס זענען לעדיג.

5 אַ זייגער אין אָוונד ווערען די טויערען

פערמאַכט און קיינער ווייזט זיך נישט אין גאַס.

עס קומט ווייטער פאַר די רעגיסטראַציע פון די געליטענע יודען. דערווייל זענען שוין רעגיסטרירט העכער 300 געליטענע יודען.

נישט קיין גענוג שארפע ווערטער

צו פערארטיילען די ווילדע מעשים פון דער ענדעציע

שטימען פון דער פוילישער פרעסע וועגען די עקסצעסען פון די ענדעקישע סטודענטען

די ענדעציע האָט דערגרייכט דאָס, צו וואָס עס האָט איהר געשטויסען דער פאַנאַטישער מענשען־האַס און די בלינדע פּאָליטישע טפשות,: די אויפמערקזאַמקייט פון דער גאַנצער עפענטליכקייט איז אָפּגעווענדעט פון אַלע אַנדערע געשעהענישען און ערשיינונגען און איז געלענקט אויסשליסליך אויף די עקסצעסען פון דער סטודענטישער כוליגאַנעריע און זייערע בלוטיגע פאָלגען אין דער פאָרם פון עטליכע יונגע מענשליכע קרבנות. די פוילישע פרעסע איז פול מיט בעשרייבונגען פון די עקסצעסען אין די אוניווערזיטעט־שטעט און מיט אַרטיקלען וועגען די עקסצעסען.

דער אָרגאַן פון דער העצער־באַנדע די „גאַזעטאַ וואַרשאַווסקאַ" ווידמעט די געשעהענישען צוויי אַרטיקלען. אין איינעם בעווייזט דמאָווסקי'ס בלאַט אַז די לעווי־צע ספּעציעל די פּ.פּ.ס. האָבען זיך אָפּגעקעהרט פון די יודען דערפאַר, ווייל די לעצטע האָבען זיך געשטעלט אויף דער זייט פון דער סאַנאַציע. די צייטונג ערקלערט די אָפּגעקיהלטע האַלטונג פון פּ.פּ.ס. צו די יודען מיט זייער כלומרשטער שטעלונג צום בריסקער פּראָצעס. „מיט'ן מאָמענט ,ווען די יודען האָבען זיך געזעצט אויפ'ן סאַנאַציע־בענקעל, האָט זיך דאָס בענקעל פון דער לעווי־צע פון אונטער זיי אָפּגערוקט, אָדער עס האָט לכל הפחות פערלוירען איין פוס". מיט איין וואָרט — די יודען האָבען אָנגעוואוירען די סימפּאַטיעס פון דער דעמאָקראַטיע, צו דער דעמאָקראַטיע נאַטירליך געהערט די ענדעציע גופא, וועלכע איז גרייט צו יעדער מינוט אַרויסצופיהרען איהרע שלעגערייען אין די גאַסען, אַוועלכע סימפּאַטיעס דאַרף מען פאַר יעדען פּרייז אויסמיידען, צוויפעלהאַפטיג איז אויך די סימפּאַטיע פון די „לינקע", וועלכע פערנעהמען אַ סקאַנדאַלעזע האַלטונג, בעת אין גאַסען בושעווען צעווילדעוועטע כוליגאַנעס, און זיי שווייגען, — ווייל אַזוי הייסט דער געבאָט פון האַס צום פּאָליטישען געגנער — צו דער סאַנאַציע.

אין אַ צווייטען אַרטיקעל בעווייזט די „ג. וו." נישט אָפּשטעלענדיג זיך פאַר קיין שום ליגען און צביעות, אַז שולדיג אין די עקסצעסען זענען די יודען און די יודישע פּרעסע, ווייל זיי זענען עס די העצער'ס און פון זיי שטאַמען עס די לאָזונגען און די רופען צום קאַמף און צום שלאָגען...

*

דער „קורייער פּאָראַנני" בעמיהט זיך צו גיסען בוימאייל אויף די צעכוּשעוועטע כוואַליעס פון האַס. ער זאָגט מוסר ביידע צדדים:

„עס איז היינט קיין ספק נישט, שרייבט דאָס סאַנאַציע־בלאַט, אַז אָט די שרעקליכע עקסצעסען מיט'ן סאַדיסטישען ריח פון בלוט זענען צוגעגרייט געוואָרען דורך די ענדעקישע ספערען, וועלכע האָבען זיך אויפ'ן פאַרלאַמענטאַרישען באָדען געזיכערט די שטילשווייגענדע אונטערשטיצונג פון דער פּערבינדעטער אָפּאָזיציע — אַפילו פון פּ. פּ. ס. אַ חרפּה! אַ שאַנדע!

„פון דער אַנדערער זייט לאָזען נישט צו די יודען, וועלכע זענען געטראָפען דורך דער מזרח־קרענק פון איבערעמפינדליכקייט אַפעקט, צו לינדערען אָט די אויסערסט טרויעריגע געשעהענישען נאָר זיי פלאַקערען פונאַנדער דעם אַפעקט ביז ב'ז צום גליהען אין זין פון דעם שרעקליכען פּרינציפּ: אַ צאָהן פאַר אַ צאָהן ,אַנ'אויג פאַר אַנ'אויג"!

דער „קורייער פּאָראַנני" וויל שפּילען די ראָלע פון אַנ'אויבערשטען אַרביטער, וואָס שטעהט איבער די קעמפענדע צדדים, אָבער די פּרעטענזיעס צום יודישען צד זענען מעהר ווי אויסטערליש. די פאָדערונג פון די יודען איז דאָך די סאַמע עלעמענטאַרסטע, וועלכע מען קאָן זיך נאָר דענקען: עס זאָל געזיכערט ווערען זייער לעבען און כבוד געגען אַ באַנדע וואָס האָט פערלוירען אין איהר וואוט דעם מענשליכען געשטאַלט, וואָסער רייד קאָן דאָ זיין וועגען אַנ'אויג פאַר אַנ'אויג!

אויף וויפיל קאָנסעקווענטער און צוגעפּאַסטער צו דער ווירקליכער לאַגע און איהר בעווענ־גרונדען, איז די שטעלונג פון הויפּט־אָרגאַן פון דער סאַנאַציע פון דער „גאַזעטאַ פּאָלסקאַ". אַנגעוויזענדיג אויף די קרבנות וועלכע די עקסצעסען האָבען געבראַכט (אין ווילנע: איין דערהרגעטער פּוילישער סטודענט, איין יודישער, 4 פערוואונדעטע פּוילישע סטודענטען און פופצעהן יודישע), שטעלט די צייטונג די פראַגע, צי האָט נישט די זאָרג פאַר דער אויטאָנאָמיע פון די אוניווערזיטעטען געבראַכט צום פערלעגנערען און צו דער פערברייטונג פון די אויפרעגענדע אַוואַנטורעס, און בנוגע דער ענדעציע און איהר ראָלע אין די געשעהענישען שרייבט די צייטונג:

„מען קאָן נישט געפונען גענוג ווערטער צו פערדאַמען די אויפפיהרונג פון מאַסגעבענדען אָרגאַן פון דער ענדעציע פון דער „גאַזעטאַ וואַרשאַווסקאַ"... ווען נישט די ענדעציע, וואָלטען זיך די סטודענטען איצט רוהיג געלערנט, אידער זיך צו שלאָגען אויף די גאַסען. דאָס האָט זי, כאָטש מיט פרעמדע הענד ערמאָרדעט וואַצלאַווסקי'ן. איצט טרייבט זי צו פערוואַנדלען דעם טויטען קערפער פון אַ מענשען, וועלכען זי האָט אַליין ערמאָרדעט, אין אַ געוועהר־צייג פאַר ווייטערדיגע קרבנות, זי וויל איין טויטען פערוואַנדלען אין צעהנדליגער נאָר כיענעס, וואָס לעבען פון מתים, האַלטען זיך אַליין אויף ביים לעבען".

אנשטאט א לייטארטיקעל

אונטער דער איבערשריפט ברענגט דער „ווילנער טאָג" די פאָלגענדע נאָטיץ:

דאָס וואָס די יודישע בעפעלקערונג אין ווילנע האָט נעכטען איבערגעלעבט, קענען מיר לײדער נישט בעשרייבען; קיינער וואָלט מיט אַ פּאָר טאָג פריהער זיך אַזוינס נישט געקענט פאָרשטעלען, נישט געקענט גלייבען, אימה און פערצווייפלונג, אַ שאַנדגעפיהל פאַר דער אייגענער מאַכטלאָזיגקייט האָבען אַרויסגערופען די פאַקטען וועלכע מ'האָט אַלע ווייל צוגעטראָגען צו דער רעדאַקציע פון אונזער צייטונג דורך די געליטענע גופא אָדער דורך די עדי ראיה.

מיר מוזען זיך אָבער בעהערשען, נישט געבען קיין גרונד פאַר קיין פּאַניק, און ערוואַרטען. אַז דער נעכטיגער קאָשמאַר וועט זיך שוין מעהר נישט איבערחזר'ן.

וואס האט געזאגט דר. ווײנרייך?

דער קראָקאָווער „איל. ק. צאַדז." ווייסט צו דערצעהלען אין אַ דעפּעשע פון ווילנע, אַז בעת דער פּרעסע־קאָנפערענץ ביים וואָיעוואָדע האָט זיך דער איצט שווער־פערוואונדעטער ד"ר ווײנרייך אויסגעדריקט ,אַז „גאַסען־עקסצעסען קומען פאַר בלויז דאַ'ט ,וואו דאָס וויל האָבען די רעגירונג" און אַז די. ווערטער זענען געווען אַנ'אַרויספאָדערונג צו דער מאַכט.

אַז די מעשה איז אַ ליגען זאָגט צום בעסטען עדות דער פאַקט וואָס דער ווילנער וואָיעוואָדע האָט צוגעשיקט דעם ד"ר ווײנרייך אַ וואַרימע דעפּעשע באַכדעם ווי ד"ר ווײנרייך איז אַזוי שווער פערוואונדעט געוואָרען.

Dr. med. REICHER
פּאַלודניאָווא 28, טעל. 20193
ספּעציאַל־אַרצט פאַר מענער־שוועכע־בעהאַנדלונג
נעהמט אָן פון 8—11 פריה און פון 5—8 אָוונט.
זונטאָג און יום־טובים פון 9—1 בײטאָג.

Dr. H. Weisshoff
אינערליכע און קינדער־קראַנקהייטען
זאַוואַדזקאַ 23, טעל. 162-95
נעהמט אָן פון 4-6 נאָכמיטאָג.

דער אויפרוף פון צענטראל־קאמיטעט פון פ.פ.ס.

געגען די אנטיסעמיטישע עקסצעסען

מיר האָבען שוין נעכטען מיטגעטיילט אַז דער צענטראַל־קאָמיטעט פון פּ.פּ.ס. האָט אַרויסגעלאָזט אַנ'אויפרוף געגען די אַנטיסעמיטישע עקסצעסען, אין דעם „אויפרוף" צום גאַנצען אַרבייטער־קלאַס, וועלכער איז נעכטען פּערעפענטליכט געוואָרען אין „ראָבאָטניק" ווערט געזאָגט:

זייט העכער צעהן טעג זענען די הויכשולען אין פּוילען אַנ'אַרענע פון אַנטיסעמיטישע עקסצעסען, די עקסצעסען טראָגען זיך אין מאַנכע ערטער אַריבער אין דער גאַס. עס בעהמען אין זיי אַנטייל פערשידענע עלעמענטען פון דער אונטערוועלט. ס'זענען פערהאַן דערהרגעטע, ס'זענען פערהאַן פיל פערוואונדעטע און שווער־צושלאָגענע.

חברים אַרבייטער! עס וואַרפט זיך אין די אויגען ביי די דאָזיגע געשעהענישען די אַרבייט פון עפּעס אַ געהיימע פּראָוואָקאַציע, די עקסצעסען ברענגען אַ גרויסע עוולה דעם קאַמף פאַר דעמאָקראַטיע, פרייהייט און רעכט וואָס ווערט איצט געפיהרט. עס פאַלט אויף אויך די פליכט מיט דער קאַטעגאָרישער ריקזיכטסלאָזיגקייט ענערגיש זיך אַנטקעגענצושטעלען אַלע פּאָגראָם־אויפאָדערונגען, אַלע לאָזונגען פון רעליגיעזען און פעלקער־האַס, מען טאָר נישט בלייבען פּאַסיוו, מיר דאַרפען איינאייניגען מיט די יודישע אַרבייטער מאַסען אַ סוף צו די אַוואַנטורעס פאַר וועלכע ס'איז נישט מעגליך צו געפינען קיין שום וואָרט פון בערעכטיגונג.

אייער ענטשידענע שטעלונג וועט שפּילען זעהר אַ גרויסע ראָלע אין דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון די געשעהענישען, מיר וועלען נישט ערלויבען צו לענקען די אַלגעמיינע אומצופרידענהייט אויפ'ן וועג פון אַנטי־יודישער העצע. מיר וועלען נישט ערלויבען, אַז די נאַציאָנאַליסטישע דעמאַגאָגיע זאָל דערטרינקען דעם עצם פון דער לאַגע, דעם קאַמף פאַר דעמאָקראַטיע פאַר אַלעמען פאַר פרייהייט און גלייכע רעכט פאַר אַלעמען. נידער מיט'ן נאַציאָנאַליזם! נידער מיט'ן אַנטיסעמיטיזם!.

די קאָנסערוואַטיסטען
האָבען געזיגט אין ענגלאַנד
און איז לאָדז זיגט די איינציגע
קאָנקורענץ־פּערפומעריע
I. DRUKIER
ZAWADZKA 5, tel. 175-92
ווייל זי בעזיצט דעם רייכסטען אויסוואַהל פון די נייעסטע
פּערפומען, זייפען, פּודערן, קעלנישע און בלומען־וואַסער
צו געבויליע פאַבריקס־פּרייזען.
בעמערקונג: פאַר אַנגראָסיסטען בעדייטענדער ראַבאַט.

I. BOMBEL
6 זאַוואַדזקאַ 6 טעל. 118-62
קירזשנער־אַטעליער פון
פיהרט אויס אַלערליי
פּעלץ־בעשטעלונגען
און רעפּעראַטורען לויט די נייעסטע מאָדעלען. פּינקטליכע און רעעלע אויספיהרונג. מעסיגע פּרייזען.

פונקט 11
דער וויכטיגסטער

פון נאַציאָנאַל־פּאָליטישען שטאַנדפּונקט איז דער וויכטיגסטער פּונקט ביי דער פאָלקס־צעהלונג — דער פּונקט 11 — מוטער שפּראַך*).

אין פּרעג־בויגען איז ער אין פּויליש אויסגע־דריקט—„יענזיק אויטשיסטי״ אין דער לעצטער רו־סישער פאָלקסציילונג האָט דאָס געהייסען „ראָדנאָי יאַזיק״ (אייגענע שפּראַך). די אַמאָליגע אינטערנאַצי־יאָנאַלע סטאַטיסטישע קאָנגרעסען האָבען דעם דאָ־זיגען פּונקט קיין גרויסע בעדייטונג נישט צוגעגע־בען, בכל אופן נישט קיין נאַציאָנאַל פּאָליטישען. אויף די קאָנגרעסען הייסט עס אין פראַנצויזיש „לאַנג פּאַרלע״ (גערעדטע שפּראַך), און מאַנכע דייטשע סטאַטיסטיקער ווילען דאָס רופען נישט „מוטערשפּראַך״, נאָר „אומגאַנגס־שפּראַך״.

אין דער דערקלערונג צו דעם דאָזיגען פּונקט (אויף דער 4־טער זייט פון׳ם פּרעג־בויגען) ווערט ער אויסגעטייטשט אַזוי: „פאַר מוטערשפּראַך דאַרף מען איינשרייבען די שפּראַך, וועלכע איז פאַר דער געגעבענער פּערזאָן די נאָהענטסטע. געוועהנליך איז דאָס דער לשון, אויף וועלכען די געגעבענע פּערזאָן דענקט און וואָס זי בענוצט אין איהר פאַ־מיליע״.

פון דעם שטאַנדפּונקט איז קלאָר, אַז די ברייטע יודישע מאַסען, וועלכע בענוצען די יודישע שפּראַך אין דער היים און אין זייער גאַנצען אומגאַנג, וועלען בעצייכענען יודיש פאַר זייער מוטער־שפּראַך. אויב אַפילו זיי רעדען אין דער זעלבער צייט אויך אויף אַנ׳אַנדער שפּראַך, צי צוליב דעם, וואָס די קינדער בענוצען די שפּראַך פון די דינסטען אָדער פון די שולען (נישט־יודישע) וואו זיי לערנען זיך, דאַרף מען פונדעסטוועגען יודיש אָנווייזען פאַר דער מוטער־שפּראַך.

אַ טראַגישע לאַגע איז ביי די, וואָס צוליב פאַלשע בעגריפען וועגען „תכלית״, אָדער צוליב וועלען באַכמאַכען און וועלען זיין „מיט לייטען גלייך״, אָדער צוליב אומבעוואוסטזיניגען קאָנסער־וואַטיזם, בעמיהען זיך בעסער צו רעדען — כאָטש שלעכט און מיט פעהלערען — אויף אַנ׳אַנדער שפּראַך, איידער אויף יודיש, „זשאַרגאָן״ לאָזען זיי פאַר וויצען און אַנעקדאָטען, אָדער פאַר׳ן מאַרק און פאַר׳ן „המון״. אָבער אויך זיי דאַרפען אָנווייזען אין די פּראַגעבויגענס יודיש, וואָרום אויב נישט, מוזען זיי אונטער דעם צווייג, אויף וועלכען זיי זיצען.

די יודישע בעפעלקערונג אין פּוילען — ווי אויך אין אַנדערע לענדער — מוז שווער קעמפען פאַר איהר פולער גלייכבערעכטיגונג — הן עקאָנאָמישער, הן קולטורעלער. איינער פון די מיטלען אין דעם דאָזיגען קאַמף איז אונטער־צושטרייכען, אַז די יודען שטעלען מיט זיך פאַר אַ בעשטימטע עטנאָגראַפישע קאַטעגאָריע, אַ נאַציאָנאַליטעט, וואָס האָט איהר בעזונדערע שפּראַך פונקט אַזוי ווי אוקראַי־נער, ווייס־רוסען, ליטווינער א. אַנד. נאָר דורך אַפּישירען יודיש אַלס מוטער־שפּראַך קענען בע־גרינדעט ווערען די פאָדערונגען פון רעכט פאַר די יודישע שולען — אַלגעמיינע און פּראָפעסיאָנעלע, — פאַר נאַציאָנאַלע (און נישט רעליגיעזע) קהלות, בפרט פאַר נאַציאָנאַל־קולטורעלער אויטאָנאָמיע — גלייך מיט אַלע אונזערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטען.

מיר ווילען דערמיט נישט זאָגען, אַז מיט דעם איז אויסגעשעפּט דער קאַמף פאַר גלייכבערעכטיגונג אָבער ס׳איז קיין ספק נישט, אַז דאָס נישט אָנער־קענען יודיש פאַר דער מוטער־שפּראַך וואָלט גע־וויס אָפּשוואַכען אונזערע ביזאַיצטיגע גערעכטע פאָ־דערונגען און געבען אונזערע געגנער אַ מאָטיווירטען אויסרייד: וואָס האָט איהר פּרעטענזיעס אויף נאַציאָנאַלער גלייכבערעכטיגונג, אַנערקענונג און אונטערשטיצונג פאַר אייערע יודישע קולטורעלע אינסטיטוציעס, ווען די פאָלקס־ציילונג האָט בע־וויזען, אַז די יודישע בעפעלקערונג איז מעהר נישט ווי אַ רעליגיעזע גרופּע. יהא ראיה — די יודען רע־דען גאָר אויף פערשידענע שפּראַכען, און יודיש איז גאָרנישט די מוטער־שפּראַך פון דעם רוב מנין ורוב בנין פון דעם יודישען פאָלק.

דאָס אָנווייזען פּויליש פאַר מוטער־שפּראַך וואָלט געווען אַ קלאַפּ פאַר דעם נאַציאָנאַלען גע־דאַנק פון דעם פּוילישען יודענטום און אַ געוועהר פאַר די, וואָס ווילען נישט אָנערקענען די יודען פאַר אַ נאַציאָנאַלער מינדערהייט גלייך מיט אַלע אַנדערע. דאָס וואָלט געבראַכט אויך שאָדען אָט די אַנדערע נאַציאָנאַלע מיעוטים און געגעבען מאַטעריאַל אויפ־צוּוועקען אויף פערשטאַרקען דעם אַנטיסעמיטיזם צווישען זיי, וואָרום מיט דעקלאַרירען פּויליש פאַר דער מוטער־שפּראַך מצד דער יודישער בעפעל־קערונג, וואָלט פערגרעסערט אין דער סטאַטיסטיק די צאָהל פּויליש־רעדענדיגע אויך אין אַזוינע גע־געגנטען, וואָס זענען בעוואוינט דורך אוקראַינער, ווייס־רוסען א. אַנד., און מיט דעם פערמינערט די רעכט פאַר דער שפּראַך און נאַציאָנאַלער קול־טור אויך אָט פון די מיעוטים. די יודען טאָרען אין קיין פאַל נישט זיין דאָס געוועהר פון פּאָלאָני־זאַציע אין די געגענטען, וואָס זענען בעוואוינט פון אַנדערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטען. נישט ווייניג האָט אונז געקאָסט דאָס, וואָס מיר זענען שוין בשעתו געווען אַ געוועהר פון רוסיפיקאַציע אין דעם צאַרישען רוסלאַנד.

פּונקט אַזוי וואָלט נישט רעכט געווען, ווען ווער ס׳איז פון דער יודישער בעפעלקערונג וואָלט אָנגעוויזען רוסיש פאַר מוטער־שפּראַך, הגם אין נישט איין יודישער פאַמיליע ווערט נאָך עד־היום גערעדט רוסיש.

לענגער לוינט זיך אויף דעם אַלעם נישט אָפּ־צושטעלען. די שטאַרקע ענטוויקלונג פאַר די לעצ־טע צעהנדליגער יאָהרען פון דער יודישער וויסענ־שאַפט, יודישער ליטעראַטור, יודישען טעאַטער, יו־דישען שול־וועזן, די פערטיפונג פון דעם נאַצי־יאָנאַלען בעוואוסטזיין ביי די ברייטע שיכטען פון דער יודישער בעפעלקערונג, האָט באמת אַזוי פער־פיינערט און ענטוויקעלט די יודישע שפּראַך, וואָס האָט שוין שיר נישט אַ יאָהר־טויזענטיגע געשיכטע, זי פערנעמט שוין אַ בכבודיגען אָרט צווישען אַלע אַנדערע קולטור־שפּראַכען, אַז ס׳וואָלט געווען פשוט נישט נאַטירלעך, די יודישע בעפעלקערונג זאָל אַנ־ווייזען וועלכע ס׳איז אַנדערע שפּראַך — און נישט יודיש — פאַר דער מוטער־שפּראַך. מיר שטרייכען באַכמאָל אונטער, אַז דער פּונקט 11 („יענזיק אויט־שיסטי״) אין די פּרעגבויגענס בעטייט פאַר די נאַצי־יאָנאַלע מינדערהייטען נישט בלויז די מוטער־שפּראַך נאָר אויך נאַציאָנאַליטעט.

אגב מוזען מיר דאָ אָנווייזען, אַז אין דעם פּונקט 11 „יענזיק אויטשיסטי״ שטעהט יודיש („יענ־זיק זשידאָווסקי״) אויפ׳ן 3־טען אָרט, גלייך נאָך פּויליש און אוקראַיניש און פאַר ווייס־רוסיש, דייטש, ליטוויש, רוסיש א. א.

אַלזאָ, אַלע יודען מוזען שרייבען זייער מוטער־שפּראַך — יודיש; פאַר קינדער וואָס רעדען נאָך נישט, אָדער פאַר סתם שטומע אָדער קראַנקע אויפ׳ן לשון, דאַרף מען אָנגעבען די שפּראַך פון דער פאַ־מיליע, ד. ה. ווידער־אַמאָל — יודיש.

דר. צ. שאַבאַד.

*) זעה אויך די אַרטיקלען פון ד״ר צ. שאַבאַד אין נ. 256 און 257 „נייעם פאָלקסבלאַט״.

[illegible]ער פּאָליטישער מאָמענט
די נייע רעגירונג אין ענגלאַנד

אַ טאָג נאָך די וואַהלען צום ענגלישען פּאַרלאַ־מענט איז דער „דיילי העראַלד״, דער אָרגאַן פון דער לייבאָר־פּאַרטיי, אַרויס מיט אַנ׳אַרטיקעל, אין וועל־כען עס האָט זיך געפונען דער זאַץ: „מיר בעגריסען די הייבטיגע זיגער״. עס איז זיך לייכט פאָרצושטע־לען, אין וואָסער שטימונג די דאָזיגע ווערטער זע־נען געשריבען געוואָרען: אין דער נאַכט פון די וואַהלען, ווען יעדע מינוט האָט געבראַכט נייע ידיעות וועגען מפּלות פון דער לייבאָר־פּאַרטיי. אָבער דאָס איז די פּאָליטישע קולטור און ערצויגענ־קייט פון׳ם ענגלענדער. די דאָזיגע קולטור פאָ־דערט צו מאַכען אַ גוטע מינע צום בייזען שפּיל און צו בעגריסען דעם זיגער מיט׳ן נצחון אין הסכם מיט די געבאָטען פון דער דאָזיגער קולטור האָט די פּרעסע פון דער זיגרייכער קאָנסערוואַטיווער פּאַרטיי תיכף נאָך די וואַהלען אַראָפּגעלאָזט פון טאָן, עס האָט אויפגעהערט די שאַרפקייט פון די אָנפאַלען אויף דער לייבאָר־פּאַרטיי. די קאָנסערוואַטיווע האָ־בען זיך געמוזט אָפּגעבען אַ דין וחשבון, אַז דער פּאָ־ליטישער גורל איז אויך קיילעכדיג, אַז עס וועט פערייבער אַ צייט און זיי קאָנען זיין די בעזיגטע פּונקט אַזוי ווי עס זענען איצט בעזיגט זייערע געגנער. איבעריגענס מוזען זיי נעהמען אין אַכט, אַז נישט קוקענדיג אויפ׳ן גרויסען דורכפאַל פון דער לייבאָר־פּאַרטיי, האָט זי דאָך נאָר פערלוירען זעהר אַ גרויסע צאָהל מאַנדאַטען, זייער צאָהל שטימען אָבער דריקט אויס דעם ווילען פון אַ גרוי־סען טייל פון דער נאַציע און מיט דער דאָזיגער שטים מוז מען זיך רעכענען.

די לאָיאַלקייט און פּאָליטישע קולטור, וואָס איז פון די צדדים אַרויסגעוויזען געוואָרען תיכף נאָך די וואַהלען, איז פאָרטגעזעצט געוואָרען אויף שפּעטער ביי דער בילדונג פון דער נייער רעגירונג. די קאָנסערוואַטיווע האָבען בעקומען אַזאַ דערדריקענ־דע מעהרהייט אין פּאַרלאַמענט, אַז זיי וואָלטען גע־קאָנט אַרויסטרעטען איצט פולקאָם זעלבסטשטענדיג, נישט אומקוקענדיג זיך אויף קיין שום אַנדערען פּאַרטנער. זיי האָבען אָבער דאָס נישט געטון, און איבערלאָזענדיג מאַקדאָנאַלד׳ן, אין הסכם מיט׳ן אָפּמאַך, אויפ׳ן פּאָסטען פון פּרעמיער, האָבען זיי געלאָזט צונויפשטעלען אַ רעגירונג, אין וועלכער עס זענען פערטראָטען אַלע גרופּירונגען, וואָס זענען איבאייניג מיט זיי געגאַנגען אין וואַהל־קאַמף. איבעריגענס האָט אויך מאַקדאָנאַלד נישט אַרויסגע־וויזען קיין שום כוונה צו רעזיגנירען פון זיינע רעכט און פולמאַכטען, האָבענדיג דעם בעוואוסטזיין, אַז דעם גרויסען זיג האָבען די קאָנסערוואַטיווע סוף כל סוף צו פערדאַנקען דעם לאָזונג פון געמיינזאַ־מען נאַציאָנאַלען פראָנט, וועלכער איז אַרויסגעגעבען געוואָרען און דורכגעפיהרט געוואָרען דורכ׳ן גע־וועזענעם לידער פון דער אַרבייטער־פּאַרטיי און זיינע נאָהענטסטע מיטאַרבייטער. מאַקדאָנאַלד לעגט אַלזאָ ווייטער אַרויף אויפ׳ן נייעם קאַבינעט פון ענגלאַנד דעם שטעמפּעל פון זיין שטאַרקער פּער־זענ־ליכקייט.

דער פיהרער פון די קאָנסערוואַטיווע באַלדווין האָט איבערגענומען אין דער רעגירונג דעם אַמט פון פאָרזיצער פון מלוכה־ראַט. דאָס איז אַ פּאָסטען מעהר אַ בכבודיגער, איידער אַ פּאָליטישער, קיין אָרט פאַר גרויסער אַקטיווקייט לאָזט ער נישט איבער, אָבער דאָס בעדייט נישט נאַטירליך, אַז באַלדווין׳ן וועט זיין אַ פּאַסיווער מיטגליד אין דעם קאַבינעט, אָבער זיין השפּעה וועט זיך שטיצען מעהר אויפ׳ן מאָראַלישען אויטאָריטעט איידער אויפ׳ן אַמט, וועלכען ער פערנעהמט.

די גרעסטע שוועריגקייטען זענען געווען ביים בעזעצען די אַמטען פון פינאַנצען, האַנדעל און אויסערליכע ענינים. מען דאַרף נעהמען אין אַכט, אַז הגם אַלע גרופּען, וואָס זענען אַריין אין דער זיגרייכער קאָאַליציע, זענען פאַר ענדערען דעם פּרינציפּ פון פרייען האַנדעל, זענען אָבער צווישען זיי פערהאַן מיינונגס־פערשידענהייטען מכוח דעם, ווי ווייט מען קאָן געהען אין ברעכען אָט דעם אַלטען פּרינציפּ פון דער ענגלישער ווירטשאַפט. בעת די קאָנסערוואַטיווע זענען פאַר אַ ראַדיקאַלער ענדערונג אין דער גאַנצער ווירטשאַפטליכער פּאָליטיק און פאַר איינפיהרען שוץ־צאָלען אין ברייטעסטען מאָס שטאַב, זענען די ליבעראַלען און די נאַציאָנאַל־ליבעראַלע בלויז פאַר איינצעלנע צאָלען, אויף ווי־פיל דאָס דרינגט אַרויס פון די איצטיגע בעדער־פעניש פון ווירטשאַפטליכען לעבען. זיי רעכענען בכלל נישט צו רעזיגנירען פון פּרינציפּ פון פרייען האַנדעל, וועלכער האָט געבראַכט ענגלאַנד צום העכ־סטען אויפבליה.

דער פּאָרטפעל פון פינאַנצען איז איבערגעגע־בען געוואָרען דעם קאָנסערוואַטיווען נעוויל טשעמ־בערלען, פון האַנדעל — דעם ליבעראַל וואַלטער רעגסימען. די דאָזיגע צוויי בעשטימונגען דאַרפען בעווייזען, אַז די רעגירונג קלערט אויף דעם געביט צו געהען אויף דער ליניע פון קאָמפּראָמיסען. די ברייטע פּראָיעקטען פון די קאָנסערוואַטיווע צי פערוואַנדלען די בריטישע אימפּעריע דורך אָפּער־שטענדיגונג מיט די דאָמיניעס אין אַ פולקאָם אָפּ־געגרענצטער עקאָנאָמישער איינהייט, וואָס זאָל זיך נישט רעכענען מיט קיין שום אַנדער לאַנד, וועלען ווייזט אויס, נישט פערווירקליכט ווערען, עס וועט בלייבען דאָס סיסטעם פון בעזונדערע אָפּמאַכען, דער פרייער האַנדעל וועט אָפּגעהיט ווערען אָדער ער וועט בעגרענצט ווערען, אָפּהענגיג פון דער האַנדעלס־פּאָליטיק פון דעם, אָדער יענעם לאַנד.

דער אומשטאַנד, וואָס דער פּאָרטפעל פון אויסערן־מיניסטעריום איז אָנפערטרויט געוואָרען דעם נאַציאָנאַלען־ליבעראַלען סער דזשאָן סיימאָן איז אַ בעווייז פון אַנ׳ערנסטער הנחה פאַר דער אידעע פון אַ נאַציאָנאַלער רעגירונג. די נאָמינאַציע דאַרף ווייטער פיהרען די ליניע פון דער אויסערליכער פּאָליטיק, וועלכע איז געפיהרט געוואָרען דורך הענדערסאָנען און דורכ׳ן לאָרד רידינג, ד. ה. זי וועט זיך אָריענטירען אויף אַנ׳איראָפּעאישער פּראַיי־בונג פון די פעלקער, אויף אונטערשטענדיגונג צווי־שען פראַנקרייך און דייטשלאַנד און אויף דער פעלקער־ליגע.

דער געוועזענער פינאַנץ־מיניסטער סנאָודען, וועלכער האָט געשפּילט אַזאַ בעדייטענדע ראָלע אין דער רעגירונג פון דער לייבאָר־פּאַרטיי און שפּעטער ביי דער שאַפונג פון דער נאַציאָנאַלער קאָאַליציע, האָט געזאָלט אַרויסטרעטען פון דער רעגירונג. ער האָט זיך אָבער פון דער דאָזיגער כוונה אָפּגעזאָגט און מיט זיין פערבלייבען אין קאַבינעט ווערט אונ־טערגעשטראָכען דער איבערפּאַרטייאישער כאַראַק־טער פון דער נייער רעגירונג.

נאַטירליך וועלען די קאָנסערוואַטיווע, וועל־כע האָבען רעגירט פון אַ רייה פּאָרטפעלען לטובת די איבעריגע גרופּירונגען, בעהאַלטען זייער גרויסע השפּעה אויף אַלע געשעפטען פון נייעם קאַבינעט און אויף דער גאַנצער לייטונג פון דער מלוכה. אָבער דער צוזאַמענשטעל פון דער רעגירונג איז אַ טריומף פון דער אידעע, וועלכען מאַקדאָנאַלד האָט אַרויסגערוקט, ווען ער האָט גערופען די אַנ־דערע פּאַרטייען צו מיטאַרבייט: די רעגירונג איז געבויט אויפ׳ן פּרינציפּ פון צוזאַמענאַרבייט פון אַלע נאַציאָנאַלע גרופּירונגען.

פ. ב.

דער בודזשעט און דאָס ווירטשאַפטליכע לעבען

פון דר. פ. ראַטענשטרייך.

דער פינאַנץ־מיניסטער מוז זיין אַ ניכטערנער סקעפּטיקער, ער מוז בויען זיינע פּראָגנאָזן אויף פאַקטען און פון די דאָזיגע פאַקטען ערשט ציהען די געהעריגע קאָנסעקווענצע, כדי אין דער אָפּשאַצונג פון דער צוקונפט נישט צו קומען אין אַ קאָנפליקט מיט דער ווירקליכקייט. זייט חדשים ווערט ביי אונז דורכגעפיהרט אַ רעדוקציע פון בודזשעט און נישט קוקענדיג דערויף, האָבען מיר אין די ערשטע זעקס חדשים אַ דעפיציט, הגם מיר גענ׳סען פון הובע׳ס מאָראַטאָריום. עס וואָלט זיך געדאַכט, אַז די רעגירונג וועט פערשטעהען די שפּראַך פון די פאַקטען און וועט קומען מיט אַ בודזשעט, וואָס וועט ענטשפּרעכען דער ווירקליכ־קייט, וועלכע ווייזט זיך אַרויס, אַז אַ בודזשעט, וואָס בעטרעפט דריטהאַלבען מיליאַרד, איז אַ דע־פיציט־בודזשעט, ווען מיר נעהמען אין בעטראַכט די גלאָבאַל־סומע פון בודזשעט, זעהען מיר, אַז ער איז צונויפגעשטעלט אומאָפּהענגיג פון דער ווירק־ליכקייט.

די רעגירונג האָט אין דעם בודזשעט דיס־קאָנטירט אַלע פּראָיעקטען פון העכערן די שטייערן און האָט צוזאַמענגעשטעלט דעם בודזשעט אין דער הויך פון דריטהאַלבען מיליאַרד זלאָטעס, ד. ה. כמעט אַזוי פיל, וויפיל עס האָט בעטראָפען דער בודזשעט נאָכ׳ן אָוועקגעהן פון מיניסטער מאַ־טושעווסקי.

ווען ה׳ יאַן פילסודסקי איז געוואָרען פינאַנץ־מיניסטער, האָט ער ערקלערט אין אַנ׳אינטערוויו, אַז אויף דער אויסאַרבייטונג פון בודזשעט וועלען

דעם גרעסטען איינפלוס האָבען די ערפאַהרונגען ביים אויספיהרען דעם בודזשעט אין לויפענדען יאָהר. דאָס גאַנצע לאַנד איז דעריבער פּאַראינטערעסירט, אין וואָס עס דריקען זיך אויס אָט די ערפאַהרונגען. די גלאָבאַל־סומע פון נייעם בודזשעט בעווייזט גאָרנישט, אַז דער מיניסטער האָט זיך גע־לענקט מיט די מאָמענטען, וועלכע ער האָט געזאָל־טען פאַר אַזוי וויכטיג ביים איבערנעהמען זיין אַמט.

ווען מ׳האָט מיט עטליכע חדשים צוריק פעסט־געשטעלט די גלאָבאַל־סומע פון בודזשעט אויף דריטהאַלבען מיליאַרד זל., האָבען מיר נאָך נישט געהאַט דעם גרויסען קרעדיט־קריזיס.

דער וועלט־קריזיס און דער קריזיס פון קרע־דיט לעגען אַרויף די פליכט צו בויען אַזעלכע בודזשעטען, וואָס ברענגען אַנ׳עפעקטיווע ענטשפּאַ־פונג. דער בודזשעט מוז מיטהעלפען, אַז דער ווירט־שאַפטליכער אַפּאַראַט זאָל זיך ריהרען פון אָרט. און דאָס קאָן געשעהען, ווען דער שטייער־צאָהלער וועט ענטלאַסטעט ווערען.

די אונגעהערטע פאַקטען, וואָס זענען פאָרגע־קומען פונ׳ם אָנהויב פון קרעדיט־קריזיס און קודם כל נאָך דעם 21־טען סעפּטעמבער, ווען דער פונט איז געפאַלען אויף 20 פּראָצענט, מוזען גענומען ווערען אין בעטראַכט. אין בודזשעט מוז בעריקזיכ־טיגט ווערען, אַז נאָך פאַר דעם פאַלען פון פונט און פון די קרובה׳שע וואַלוטעס, זענען כמעט אין דער גאַנצער וועלט אָוועקגעשטעלט געוואָרען הויכע צאָל־מויערען, און ווען די מויערען האָבען זיך אַרויסגעוויזען פאַר צו שוואַך, זענען איניגע לענ־דער אַריבער צו דער פּאָליטיק פון בעגרעניצען דעם אַרויספיהר פון דעוויזען, וואָס פערשווערען דעם אימפּאָרט, אַנדערע ווידער צו דער פּאָליטיק פון קאָנטינגענטירען דעם אימפּאָרט, וואָס דאַרף זיך אָפּרופען אויפ׳ן עקספּאָרט אָדער מוז אַרויסרופען דאָס פאַלען פון אַרויספיהר און דער רעוואַלואַט דערפון שלאָגט זיך אָפּ אויף די פּרייזען פון די סחורות אויפ׳ן אינערליכען מאַרק.

ווען מיר וואָלטען מיט אַלע אונזערע פּרייזען זיך געקאָנט אָפּרייסען פון די וועלט־מערק, וואָלטען מיר זיך געקאָנט נישט רעכענען מיט׳ן פאַלען פון די פּרייזען, וואָס איז אַרויסגערופען געוואָרען דורכ׳ן פאַלען פון ווערט פון איניגע וואַלוטעס. אָבער ווען מען קעמפט פאַר אַ פעסט־מערק און אונזערע קאָנקור־רענטען, צי דאָס איז ענגלאַנד מיט איהרע קויהלען, צי דענעמאַרק מיט איהר פּוטער און אייער, שוואַכען אָפּ אונזער עקספּאָרט דורך זייער וואַלוטע־פּאָליטיק. מוזען מיר זיך צופּאַסען צו דער דאָזיגער פּאָליטיק דורך פערקלענערען די פּראָדוקציאָנס־קאָסטען און קודם כל פון הויפּט־פאַקטאָר — פון די בודזשעט־קאָסטען. די סומע פון אונזער בודזשעט בעווייזט, אַז אין אונזער פינאַנץ־מיניסטעריום האָט מען זיך מיט׳ן דאָזיגען פאַקטאָר נישט גערעכענט. בודזשעט

פּרעלימינאַרען דאַרפען צונויפגעשטעלט ווערען אויפ׳ן סמך פון פאָרשונגען פון די קאָניונקטורען ווייל עס וויל ביי דער איצטיגער קאָניונקטור אַרויס ציהען פון דער געזעלשאַפט אַזוי פיל, וויפיל זי איז געווען פאַראויסצוזעהען אין פערהעלטנישמעסיג בעסערע צייטען, דער העלפט מיט צו דער פערטי־פונג פון קריזיס.

מען וועט אפשר ענטפערען, אַז בלויז [illegible] וועט דער בודזשעט בעטרעפען דריטהאַלבען מיל־יאַרד זל., פאַקטיש וועט ער זיין מיט 280 מיליאָן זל. קלענער, ווייל אַזוי פיל בעטרעפען די ראַטעס פון די מלוכה־חובות, וועלכע מען וועט אין קומענדי־גען יאָהר זיכער נישט צאָהלען, ווייל עס וועט זיין אַ מאָראַטאָריום, און אַ בודזשעט פון קנאַפּע 2200 מיליאָן זל. איז דער מינימום־עקזיסטענץ פון דער מלוכה. ווען עס וואָלט געווען אַ האָפענונג, אַז די הכנסות פון די מאָנאָפּאָלען וועלען שטייגען, אַז פון זיי וועט די מלוכה שעפען אַ בעדייטענדען טייל פון איהרע הכנסות און נישט פון אויפשרויפען די שטייערען, דאַן וואָלטען מיר די אָנגעוויזענע גלאָבאַל סומע פון בודזשעט געהאַלטען פאַר מעגליך. אָבער ווען מיר זעהען, אַז די רעגירונג בעריקזיכטיגט דאָס פאַלען פון די איינקונפטען פון צאָלען, אַ מינימאַלען איינקונפט פון שפּירט־מאָנאָפּאָל, האָגענען זוכט זי אַ רעקאָמפּענסאַטע אין פערשידענע נייע שטייערען, וואָס בעלעסטיגען קודם כל די שטאָטישע בעפעלקערונג, וועלכע איז איצט צום מייסטען געטראָפען פון קריזיס און גלייכצייטיג ווערען ווייטער פערשטייפט די הוצאות, וואָס דער בעסטער בעוויז דערצו איז דער וואוקס פון די עמעריטורען אויף ניין מיליאָן אין דער ערשטער העלפט פון לויפענדען יאָהר, [illegible]

[illegible]

מען פערזיכערט אונז אָפט, אַז מען וויל איינ־האַלטען דעם גלייכגעוויכט פון בודזשעט. [illegible]

כל זמן עס וועט נישט דורכגעפיהרט ווערען די פאַקטישע שטייער־ענטלאַסטונג [illegible]

דער בודזשעט־פּרעלימינאַר, מיט וועלכען די רעגירונג [illegible]

אַ שקלאַף פון זיין יודישקייט

פון וו. לאַצקי-בערטאָלדי

אין „קאַספּאַר הויזער" האָב איך בעשריבן אַ שטיקעל אינעווייניגסטע דייטשע וועלט און האָב בעוויזען אמת'ע דייטשען: אַ דייטשען שטאַט, אַ דייטשען וועג, דייטשע לופט און דייטשיש וואָרט. באָר מען האָט מיר בעגעבען צו פערשטעהן, אַז איך בין געווען און געבליבען אַ יוד און אַז איך האָב פאַר דיי נישט געקאָנט טון און שאַפען געבוג, ווייל איך בין אַ יוד".

יעקב וואַסערמאַן.

„עס האַנדעלט זיך וועגען רעכט און יושר: צוליב וואָס קלאַפּט איהר, דייטשען, אויף דער האַנט, וואָס איז צו אייך אויסגעשטרעקט?".

יעקב וואַסערמאַן.

„בהם נהגה יומים ולילה"...

אָט אַזוי ווי אַן אַלטפרענקישער יוד איז אַריינגעטאָן אין תורה און מצוות סיי בייטאָג און סיי ביינאַכט, פונקט אַזוי טראַכט יעקב וואַסערמאַן שטענדיג וועגען די יודישקייט און קאָן פון איהם זיין גייסטיג אויג בישט אָפּקעהרען. ווי אַ פויגעלע קוקט אַ הערשראַקענע דער שלאַנג אין אויפגעשפּאַרטען מויל אַריין, פונקט אַזוי שטעהט יעקב וואַסערמאַן אַ פערגליווערטער פאַר דער ירושה, וואָס זייבע אַלטפרענקישע אבות האָבען איהם איבערגעלאָזט (איז ער דאָך געבוירען אין איינער פון די עלטסטע יודישע קהלות פו מיטעל-איראָפּע, און פיהרט, פון דער פרייבקישער באוואַריע).

אויב פאַר הייבריך הייבע איז „דאָס יודישקייט בישט געווען קיין רעליגיע, נאָר אַן אומגליק", איז דאָס יודישקייט פאַר יעקב וואַסערמאַן אַ קרענק, וואָס מען מוז וועגען איהר טראַכטען, ווייל זי האַלט דעם געדאַנק צוגעשמידט צו די ווייטאָקען, וואָס זי רופט דיי אַרויס...

וועגען דיין געזונט מעגסטו נישט טראַכטען, די לופט, מיט וואָס דו עטעמסט, מעגסטו אַפילו גאָר נישט דערפיהלען און דערשמעקען, אָבער אַ קרענק? ביין, צו אַ קרענק ווערט מען פערשקלאַפט. און אָט אַזוי איז יעקב וואַסערמאַן טאַקע געוואָרען אַ שקלאַף פון זיין יודישקייט.

באָר אַ קרענק קאָן מען דאָך היילען?

איז אָבער יודישקייט אַזאַ מין אַנשיקעניש, וואָס בעגלייט דיך ווי אַ שאָטען; בייטש פרוב פטור ווערען פונ'ם אייגענעם שאָטען...

אַ שטן איז וואַסערמאַנס יודישקייט, וואָס וואַרפט אַ קענטיגע פינסטערניש אַרום און אַרום, אָבער די פינצטערניש שטראָמט אַרויס פון אַ פערבעהאַלטענעם ליכט, פון אַ בשמה-ליכט... און טאָמער ווילסטו פטור ווערען און אָפּשניידען דעם שאָטען, דאַרפסטו פערטשעפען און פערלעשען דאָס אינעווייניגסטע, אין די טיפעגישען שימערירענדיגע נשמה - ליכט... נישט פון די גרינגע זאַכען, בפרט פאַר אַ שעפערישער נאַטור, וואָס דאַרף אויפגראָבען און ענטפלעקען די אוצרות פון די אייגענע תהומען...

איז מען פערמשפט זיך אַרומצוטראָגען איבער דער וועלט מיט דער קרענק, וואָס רופט זיך יודישקייט, און טראַכטען וועגען איהר טאָג און נאַכט...

איז מען בישט צופרידען מיט זיך, קומט מען מיט טענות צו דער וועלט, קומט מען מיט פרעטענציעס צום עולם. צו די לייענער, צו די קריטיקער, צו די פעלקער: למאי ווילען זיי נישט מודה זיין, אַז איך בין אַ הונדערט פראָצענטיגער דייטש..

מיט דעם אייגענעם רעכט קאָן איך פּראַיבעל האָבען אויף דער וועלט, וואָס זי זעהט דעם הויקער אויף מיינע פּלייצעס... נאָר אויב יודישקייט איז בישט קיין געזונט, נאָר אַ הויקער, וואָס איך שפיר איהם אויף מיין רוקען, מוז דאָך די וועלט איהם אויך דערזעהען? וואָס-זשע קאָנען דאָ העלפען מיינע טענות און געוואַלדען?

איז דער תירוץ, אַז אויב אַ קראַנקער מענש שרייט געוואַלד, טראַכט ער בישט דווקא וועגען היילף, ער שרייט בישט צוליב אַ תכלית, נאָר בעל כרחו, ווייל ער מוז שרייען...

אָט אַזוי שרייט יעקב וואַסערמאַן מיט'ן הקול קול יעקב אויף זיין יודישקייט...

און מיט אַזאַ מין געשריי, וואָס העלפט נישט, קאָן מען זיך און אַ וועלט משוגע מאַכען.

אַ געשריי, וואָס העלפט נישט, קאָן נאָר פיהרען צו יאוש...

און נאָהענט לעבען דער גרעניץ פון יאוש האָט אויך געוואָגעלט און געוואַנדערט כל ימיו דער שעפער, דער קינסטלער יעקב וואַסערמאַן.

• • •

און אויף זיין קאָפּשווינדעלדיגען וועג האָט ער שטענדיג זיין פעסטען פונקט, זיין ערד געזוכט, די ערשטע ערד האָט ער ביי זייגע אבות געזוכט. איז זי געוואָרען ביי איהם אַ שפרונגברעט. וואָרים ער האָט פון דערוויטענס די צווייטע ערד, ביי די דייטשען דערזעהען, און אויך ביי זיך, אין די טיפעבישען פון טויזענט-יאָהריגען דייטשען יודענטום, זי דערפיהלט, האָט ער די האַנט נאָך דער צווייטער ערד אויסגעשטרעקט. האָט מען איהם פון דער דייטשישער ערד איבער די הענט געגעבען.

און יעקב וואַסערמאַנס האַנט, — איהר פערשטעהט, — דעם דייטש-עסטרייכישען ראָמאַן-דיכטערס האַנט איז אין דערלופטען הענגען געבליבען.

אמת, אַפיציעל איז ער פערדעכענט צום דייטשישען קהל, און אַז ער קומט קיין ריגע, פערבעהמט ער דעם אורח-צימער בוים דייטשישען געזאַנדטען, און אַ לעקציע האַלט ער אין דער נעטע-געזעלשאַפט.

אָבער געטע און וואַסערמאַן? ווי שיקט זיך דאָס? אַ דייטשישער פריץ-פאַטריציער און אַ געזעלשאַפטליך-באַיקאָטירטער יודיש-דייטש-עסטרייכישער ראָמאַן-דיכטער? ווי פאַרעט זיך דייטשישע געזונטקייט מיט יודישער קרענק? וועלט-פרייד מיט וועלט-צער?

„באָר אַ יוד קאָן אויך דאָס דערגרייכען, ער איז אַ פערוואַנדלונגס-קינסטלער, ער איז געגליכען צו דער לעגענדאַרישער בעשעפעניש פּראָטעאוס, וואָס ווייס דעם סוד פון גילגולים"...

אָט אַזוי, ווייט גאַנץ וואויל יעקב וואַסערמאַן, וועלען טענהן די דייטשען.

און דאָך בלייבט זיין האַנט אויסגעשטרעקט צו די דייטשען, ווי זיין אַ מין מאַזאָכיסטישען אימפּעט, בעת מען וואַרט, אַז די געליבטע זאָל דיר אַנטאָן אַ ווייטאָק...

ווייל אויב יודישקייט איז אַ קרענק, מוז מען טאָג און נאַכט טראַכטען, ווי פון איהר פטור צו ווערען... מוז מען ווי אַ שקלאַף פון יודישקייט בעטען רחמים ביים דייטש —

מען מוז אונטערשטעלען די רעכטע באַק, בעת מען האָט פונ'ם דייטש געקראָגען אַ פּאַטש אויף דער לינקער —

מען מוז אַפּעלירען צו דער מינדערהייט, צו די דייטשע דענקער און פּאָעטען, בעת מען פיהלט זיך פּגעשטויסען פון דער מעהרהייט, פון די דייטשע פאָלקסמאַסען —

מען מוז רעדען בנעימות, בעת יענער שרייט אויף דיר אויפ'ן קול, —

מען מוז זיך פיהרען לייטיש, אין הוילען פחד, טאָמער וועט דער דייטש חלילה אַרויסרעדען אויף דיר אַ וואָרט —

און באַך אַלעמען, וועט דאָס נישט העלפען.— וויפיל דו זאָלסט זיך מיט איהם נישט בעהעפטען, וועט ער אַלץ קוקען אויף דיר ווי אויף אַ פרעמדען. —

און אויף דיין געטריישאַפט, ווי אַ פּאַטריאָטישער סאָלדאַט אָדער אַ פּאַטריאָטישער בירגער, וועט ער זאָגען, אַז דאָס איז נישט מעהר, ווי אַן אָנשטעל. —

און טאָמער ווילסטו פאַר איהם לעבען, טאָמער ווילסטו פאַר איהם שטאַרבען, וועט ער אַלצאיינס טענהן: פערפאַלען, דו ביסט אַ יוד...

אָט אַזוי יאָמערט און קלאָגט יעקב וואַסערמאַן אויף זיין קרענק, אויף זיין יודישקייט...

וואָלט נישט געווען אַ יושר גדול, אַז אַ קינד, אַ געזונט יודיש קינד, אָט פון אונזערע יודישע שולען, זאָל צוגעהען צום צוויטיגטען שרייבער-דיכטער און זאָגען צו איהם:

ליבער, טייערער, האַרציגער, געפּלאָגטער און צוויטיגסטער וואַסערמאַן! טאָמער וואָלט געווען אַ סברה גאָרנישט צו קריכען אויף אַ גלייכער וואַנט? טאָמער איז יודישקייט גאָרנישט קיין קרענק און מען דאַרף דעריבער גאָרנישט טראַכטען וועגען דעם טאָג און נאַכט? אַפילו נישט דעמאָלט, בעת דער אַנטיסעמיט דערמאָנט אונז וועגען דעם?

וואָרום וואָס'זשע בעטרעפט האָט זיין דערמאָנען? און אַז ער דערמאָנט אונז אַמאָל, אַז מיר סמען ברונימער און טרינקען קריסטליך בלוט אום פּזח, דאַרפען מיר דאָס שטענדיג געדענקען?..

אַי, ער קומט אַמאָל מיט אַ בייטש אין דער האַנט און שרעקט? איז מה רעש? נעמט מען אַליין אויך אַ בייטש אין דער האַנט אַריין. אָט האָט ער אַנומגעלט געשריען אויפ'ן קול: „גאָט שטראָף ענגלאַנד!" און „דייטשלאַנד, דייטשלאַנד איבער אַלצדינג" -- האָט זיך ענגלאַנד און די וועלט הער־שראָקען?

אַי, דער צלם אלהים? דער צער איבער דער ווילדער חיה, וואָס רופט זיך מענש און שטעהט מיט אַ בייטש אין דער האַנט?

זייט איהר דאָך אַ יוד, — און נאָך וואָספאַר אַ יוד, מיט אַלע פּלאָנטערנישען און אַלע ווייטאָגען — דאַרפט איהר דאָך ווי אַ יוד וויסען.

ס'איז דאָ אַ שטראָף איבער אַלע שטראָפען און אַ בייטש איבער אַלע בייטשען, — אַמאָל האָט מען דאָס גערופען „דער טאָג פון גאָט" און איצטער רופט מען דאָס דער טאָג און די שעה פון דער גרויסער רעוואָלוציע...

באָר אויב אַזוי, אויב איך דאַרף נישט טראַכטען וועגען יודישקייט, ווייל איך בין אַ געזונטער יוד, דאַרף איך גאָרנישט אויסשטרעקען מיין האַנט צום דייטש, כדי די האַנט זאָל בלייבען הענגען אינדערלופטען, קאָן איך מיר גאָר גיין מיט די הענט אין די קעשענעס, מעשה ענגלענדער, און אַמאָל גאָר אַרויפלייגען ביידע פיס אויפ'ן טיש...

אויב שוין יאָ ווערען אַ גוי, לאָמיך אויסלערנען דעם גויאישען אַלף-בית: דאָס נישט כסדרדיגע טראַכטען וועגען דעם „צווייטען יוד", — וועגען דעם „אתה-בחרתנו-יוד", וועגען אייגענעם „איך-טאַלאַנט", וועגען די „איך-מעלות" און די „איך-פערדינסטען"; פערקעהרט, לאָמיר אַ פריהער זיך אָנזאַפּען מיטן פשוט'ן מענשישען „איך", מיטן ערשטען איך, וואָס גיט, ווי ביי אמתע גוים, יעדען מענש אַ נאַטירליכען, זעלבסטפערשטענדליכען ווערדע־געפיהל און מאַכט, אַז אַ מענש פון אַ ייד אָלק פילט זיך גלייך צום מענש פון אַ צווייטען פאָלק.

איהר האָט אַלצדינג אויסגעפּרובט, ליבער און הויכגעאַכפּערטער וואַסערמאַן, איהר האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אין די טיפענישען פון דער דייטשישער נשמה, איהר האָט אַפילו מיט זייערע אויגען געפּרובט אַ קוק טון אויף יודען און יודישקייט, איהר האָט אויסגעפּרובט אַלע ראיות אויף זיי צו איבערצייגען, אַלע מיטלען אויף זיי צו געפעלען, — און איהר זאָגט אַליין, אַז איהר זייט נאָהענט דערגאַנגען ביז צו דער גרעניץ פון יאוש, איהר זייט — באמת אַ שרעק און אַ גרויל — געגאַנגען קלאָגען און יאָמערען פאַר די טויטע אין טויטען-שטיבעל, ווייל אויף די לעבעדיגע דייטשען איז נישט געווען קיין האָפענונג, אַז זיי וועלען אייך אויסהערען.—

איהר זייט אַזוי ווייט אַוועקגעגאַנגען און האָט אַזוי פיל געפּרובט און אַזוי ווייטאָגדיג געפּרובט געוואָרען, באָר איין זאַך האָט איהר נישט אויסגעפּרובט: טראָגען אייער יודישקייט אָן חכמות און אָהן קשיות, פּרובען געלעלען זיך אַליין און נישט יענעם, זיך אַראָפּנעמען אַ מוסר פון די גויים און קוקען אויף זיך ווי אויף אַ זעלבסטצוועק, וואָס דאַרף דינען און געטריי זיין צו זיך אַליין...

אמת, אויב איהר וואָלט אויסגעפּרובט אָט דעם לעצטען מיטעל, וואָלט דאָס געווען אַ גלייכע זאַך, און בכן נישט נאָר יודישלעך, בפרט מערב-איראָפּעאיש יודישלעך, וואו מען האָט אָפּט „ליב בעוונותינו הרבים נאָר קרומע וועגען, באָר דערפאַר וואָלט איהר אַ פרייער און געזונטער יוד געוואָרען, איהר וואָלט נישט פערבליבען — אַ שקלאַף פון אייער יודישקייט...

דאָס האַרץ פון דער וועלט

פון „זוהר"

— פון — ז. ש. י.

האָט רבי אבא געזאָגט: איך האָב מיר דערמאָנט אין אַ געוויסען ענין, וואָס איך האָב געהערט פון „בוצינא קדישא" — דאָס הייליקע ליכט, רבי שמעון בן יוחאי — וועגען רבי אליעזר.

איינמאָל איז געקומען צו איהם איינער פון די חכמי אומות העולם. ער האָט געזאָגט צו איהם:

— אַלטער, אַלטער, דריי פראַגען וועל איך ביי דיר פרעגען. איין פראַגע איז דאָס, וואָס איהר זאָגט, אַז עס וועט פאַר איין, נאָך אַן אַנדער בית-המקדש אויסגעבויט ווערען. דער בית-המקדש איז דאָך בעשטימט געוואָרען, ער זאָל געבויט ווערען באָר צוויי מאָל: דער בית ראשון און דער בית שני. קיין בית שלישי געפינסטו אָבער נישט אין דער תורה. און אויב אַזוי — זענען דאָך די „הייזער", וואָס האָבען געדאַרפט געבויט ווערען, שוין געווען אויף דער וועלט און מעהר דאַרפען שוין בישט זיין. וואָרום נאָר וועגען „שני בית-ישראל" רעדט דער פסוק, און ווידער שטעהט געשריבען: „גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון". גרעסער וועט זיין דעם כבוד פון דעם דאָזיגען הויז, דעם לעצטען, ווי פון דעם ערשטען. זעהען מיר דאָך, אַז דער צווייטער בית המקדש איז אויך דער לעצטער.

און ווידער:

איהר זאָגט דאָך, אַז איהר זייט מעהר ווי אַלע אַנדערע פעלקער צום מלך עליון נאָהענט. דערפאַר וואָס איהר שטעהט נאָהענט צום מלך, געפינט זיך אין פרייד שטענדיג און ווייסט פון קיין צער קיינמאָל, אוני ער ווייס אויך נישט פון קיין מורא און פון קיין דחקות, איהר אָבער געפינט זיך אין פיל מעהר צער און דחקות און טרויער שטענדיג, ווי די אַלע אַנדערע מענשען פון דער וועלט, ווערענד צו אונז טרעט דער צער און דחקות און טרויער גאָר איינגאַנצען נישט צו. ביי מיר שטעהען צום מלך נאָהענט, און איהר זייט ווייט פון איהם, און דעריבער האָט איהר צער און דחקות און טרויער און אומעט וואָס מיר האָבען נישט.

און ווידער:

איהר עסט קיין נבילות און טריפות נישט, כדי איהר זאָלט זיין געזונד און אייער גוף זאָל זיך געפינען שטענדיג אין אַ געזונטען צושטאַנד. מיר אָבער עסען אַלעס, וואָס מיר ווילען, און מיר זענען קרעפטיק און געזונט, און אַלע אונזערע אברים געפינען זיך אין געזונטען עקזיסטענץ שטענדיג. איהר אָבער, וואָס עסט נישט אַלעס, ליידעט אַלע פון שלעכטע קראַנקהייטען, און זייט מעהר צובראָכען שטענדיג פון אַלע אַנדערע פעלקער. איהר זייט אין אַלע היבזיכטען פון אייער גאָט פערהאַסט. אַלטער, אַלטער, זאָג מיר באָר נישט וואָרום איך וועל זיך גאָרנישט צוהערען צו דיר און וועל קיין זאַך נישט אָננעמען פון דיר.

האָט רבי אליעזר אָנגעשטעלט די אויגען זייבע אויף איהם און האָט זיך אין איהם איינגעקוקט — און עס איז פון איהם אַ באַרג ביינער געוואָרען.

עס איז די קלענסטע זאַך נישטא, וואָס זאָל זיך אין דער תורה נישט געפינען.

אַז די יודען זענען אַרויסגעגאַנגען פון מצרים האָט קודשא בריך הוא געוואָלט זיי מאַכען, זיי זאָלען זיין, ווי מלאכים אויף דער ערד, און ער אַליין האָט געוואָלט פאַר זיי דעם בית המקדש בויען און אַראָפּברענגען איהם פון די הויכע הימלען און פערפלאַנצען די יודען אַלס הייליגע שטאַט אויף דער וועלט לויט דעם מוסטער פון אויבען.

שלמה האָט געוואוסט אַז מחמת דעם, וואָס דער בית המקדש איז דאָס ווערק פון אַ מענשען, וועט ער קיין קיום נישט האָבען. אין עזראס טעג האָט אויך די זיבד גורם געווען, און זיי אַליין האָבען דעם בית המקדש בעדאַרפט בויען האָט ער אויך קיין קיום נישט געהאַט.

און ביז איצט נאָך געפינט זיך נישט דער ערשטער בנין פון קודשא בריך הוא אויף דער וועלט. דעמאָלט וועט אַפילו די שטאָט ירושלים נישט זיין די אַרבייט פון אַ מענשען.

און אָט דאָס ווערק פון גאָט האָט בעדאַרפט נאָר אין אָנהויב זיין, אַז די יודען זענען פון מצרים אַרויסגעגאַנגען. עס איז אָבער אָפּגעלייגט געוואָרען אויף „באחרית הימים", ווען די לעצטע גאולה וועט קומען.

די אַנדערע פראַגע, וואָס דו האָסט געפרעגט — אודאי זענען מיר מעהר נאָהענט צום מלך, ווי אַלע אַנדערע פעלקער אודאי איז דאָס אַזוי, וואָרום די יודען האָט זיי קודשא בריך הוא געמאַכט פאַר דעם האַרץ פון דער גאַנצער וועלט. און אָט אַזוי זענען די יודען צווישען די אַנדערע פעלקער אַזוי ווי דאָס האַרץ צווישען די אברים פון קערפּער. אַזוי ווי די אברים פון גוף, קענען אַפילו קיין איין מאָמענט אויף דער וועלט קיין קיום נישט האָבען אָן דעם האַרצען, אַזוי קאָנען אויך די אַלע פעלקער קיין קיום נישט האָבען אויף דער וועלט אָן די יודען.

און אַזוי איז אויך ירושלים צווישען די אַנדערע לענדער, ווי דאָס האַרץ צווישען די אברים פון גוף. און דעריבער געפינט זי זיך אין דער מיט פון דער גאַנצער וועלט, אַזוי ווי דאָס האַרץ געפינט זיך צווישען די אברים פון גוף, דאָס האַרץ איז צאַרט און שוואַך און אין דעם איז דער קיום פון אַלע אברים. קיינע פון די אברים פון גוף ווייסט נישט פון קיין צער און דחקות און טרויער. נאָר דאָס האַרץ ליידט פון דעם אַלעם. וואָרים אין דעם איז דער קיום פון מענשען, נאָר אין האַרצען געפינט זיך דער פאַרשטאַנד פון מענשען, די איבעריגע אברים — צו זיי קומט דאָס אַלעס גאָר נישט צו. וואָרום נישט אין זיי איז דער קיום פון מענשען און זיי ווייסען פון גאָרנישט. די אַלע אַנדערע אברים פון מענשען זענען נישט נאָהענט צום מלך, וועלכער איז דער פערנופט און דער פערשטאַנד, וואָס רוהען אין מוח פון מענשען. נאָר דאָס האַרץ איז נאָהענט צו איהם און די איבעריגע אברים זענען ווייט פון איהם און ווייסען פון איהם גאָרנישט. אָט אַזוי זענען אויך די יודען צום מלך הקדוש באָהענט און די איבעריגע פעלקער זענען ווייט פון איהם.

די דריטע פראַגע, וואָס די יודען עסען קיין נבלות און טריפות נישט און די אומריינינקייטען און מיאוסקייטען פון שקצים און רמשים, ווי אַנדערע פעלקער, איז דאָס אַזוי:

וואָרים דאָס האַרץ, וואָס איז צאַרט און שוואַך און איז דער מלך און דער קיום פון די אַלע אַנדערע אברים, בעמט פאַר זיין שפייז נאָר דאָס בעסטע און ריינסטע פון גאַנצען בלוט און זיין שפייז איז ריין און עליטערט.

און דעריבער ליידען אַלע אַנדערע אברים פון בלאָטערען, געשווירען און צרעת. דאָס האַרץ אָבער ליידט קיינמאָל נישט פון דעם אַלעם. נאָר וואָס דען? עס איז ריין און פריי פון דעם אַלעם. עס האָט גאָר קיין מום אין זיך נישט.

און אָט אויף דעם שטעהט געשריבען: „כלך יפה רעיתי ומום אין בך" — שיין ביסטו מיין געזעלען אין אַלץ און קיין מום איז אין דיר נישט פערהאַן.

איז רבי יוסי צו איהם צוגעקומען און האָט איהם די האַנד געקושט.

ער האָט געזאָגט: ווען איך זאָל נישט געווען קומען אויף דער וועלט נאָר אָט דאָס צו הערען, וואָלט אויך גענוג געווען פאַר מיר.

אין געשפּאַנטער דערוואַרטונג

פון י. י. סיגאַל

מען קאָן נאָך אַפילו איצט אָנרופען די רעפּרעסיע, די שטימונג אויף דער וועלט, אַ — נאָך־מלחמה'דיגע. שוין אַזוי פיל יאָהרען אַוועק זינט דעם וואָפענשטילשטאַנד, שוין אַריבערגעגאַנגען קליינע סקרופּען פון שרעקען פאַר אַ נייער מלחמה, און די שרעקען זענען נאָך אויך איצט נישט איבערגאַנגען אַוועק און — אויך די איצטיגע שטימונג איז אַ באַכוועהעניש פון די מורא'דיגע מלחמה יאָהרען. פון דעם קאַטאַסטראָפאַלען קריג איז די מענשליכע נשמה אַרויס אַ שווער פערוואונדיגטע, וואונדען וואָס קאָנען אַזוי גיך נישט אויסגעהיילט ווערען אויב די אויסערליכע בלוטיגונג איז אָפּגעשטעלט געוואָרען, אויב דער אָפּענער רויטער שטראָם איז פערהאַלטען און פערשטאָפּט געוואָרען, איז אָבער דער אינעווייניגסטער ווייטאָג אין האַרצען פון דער וועלט טבאָך פריש און רויה. די וואונדען פון דער וועלט נשמה אייטערען זיך, איהר גייסט איז נאָך נישט פערהיילט.

דער גייסטיגער מענש געפינט זיך קיין אָרט נישט אין דער וועלט. ער שטעהט ביי די חורבות פון די גרויסע קולטור־בנינים און קאָן, אויפ'ן לאַנגען אויסגעצויגענעם, מאָמענט פון צער, נישט קלאָר ווערען ביי זיך וואָס איהם איז געשעהען. ערשט נישט לאַנג דאַכט זיך האָט ער זיך געפונען אויף אַ פעסטען באָדען, אינמיטען אַ לעבען וואָס האָט געהאַט איהרע גרעניצען, איהר לאָגיק, בעשטימטע פונקציעס, אַ פעסטען געזעץ פון יאָ און ניין און — אַט זענען די גרעניצען און בעשטימטקייטען אָפּגעווישט געוואָרען. דאָס, אויף וואָס עס האָט געשוועבט אַ גרויסער און שטאַרקער ערנסט, האָט אָנגעהויבען בייטען דעם בעשטימטען קאָליר, ווי דאָס פּנים ביי איינעם וואָס ווערט געכאַפּט אין אַ גרויסען ליגען.

דער יסוד פון געזעצן און בעשטימטקייטען וואַקעלט זיך. די פּאָליטישע רעוואָלוציעס, בעהמען מיר אָן, זענען גורם דערצו אַ טיפערער אמת וועט אָבער שטעקען אין דעם געדאַנק, אַז די איבערקערענישען אויפ'ן פּאָליטיש־עקאָנאָמישען באָדען, זענען נישט מעהר ווי אָנזאָגען פון יענע כוחות וואָס קומען פאַר אונטערערדיש, אין די בעהעלטענישען פונ'ם מענשליכען און וועלטליכען קיום. איינציגע דערפיהלען עס אינטואיטיוו, ווען זיי זעהען די צומישענישען און צואַלאַנטערגישען אין דער איצטיגער וועלט לאַגע, אַ לאַגע וואָס זעהט פאַר זיך נישט קיין קלאָרען ברעג און גיכען אויסגאַנג.

מיר ווייסען נישט וואָס פאַר אַן'אומדערוואַרטונגען עס וועלען אונז איבעראַשען אויפ'ן מאָרגענדיגען טאָג. מיר זענען שוין אָבער אַזוי צוגעוואוינט צו ענטוישענדע איבעראַשונגען, אַז יעדע שווערע געשעהעניש שרעקט אונז איבער מיט בליצשנעלקייט און — שוין זענען מיר געוואָרען קאַלט דערצו, מיר דאַרפען אַפילו נישט איבערנעכטיגען מיט'ן אומגליק אַ נאַכט, אויף צו געוואוינט ווערען מיט איהם, מיר ווערען מיט איהם באַלד שלום, מיר זענען האַלבּ־רעזיגנירטע.

און דאָך — שטעהט די וועלט אין אַ געשפּאַנטער דערוואַרטונג. פון איין זייט דעפּרעסיע פון דער אַנדערער — אַן'אָנגעשטרענגט אויפגעריסען אויג: מה יולד יום? וואָס וועט דער מאָרגענדיגער טאָג ברענגען? פון איין זייט יאוש און ענטוישונג אין די וואָס האָבען די וועלט געפיהרט און דערפיהרט צו אַן'אָפּגרונטיגען ברעג. פון דער אַנדערער זייט כמעט אַ רעליגיעזע אָנגעשטרענגטקייט אויף אַ וואָרט וואָס זאָל מיטאַמאָל זיך לאָזען הערען אַזוי ליכטיג, אַזוי בעזויבקענדיג, אַז דער טומאַן אין וועלכען מען געפינט זיך איצט זאָל מיט אַמאָל צורונען ווערען.

גלויבען, גלויבען מיר, אַז אין אַזאַ קאַלטער אויסגעניכטערטקייט אין וועלכער דער היינטיגער דור לעבט, וואָרט קיינער נישט אויפ'ן וואָרט פון נבואה. נישט אין אַזעלכע צייטען ווערען געבוירען נביאים. אַזוי גלויבען מיר. מיט זיכערקייט, אָבער קיינער פון אונז קאָן דאָס נישט פּסק'ענען. אפשר נאָך פערקעהרט: גראַד איצט, אין דער ניכטערקייט און זאַמדיגקייט וואָס בעהערשט דעם מענשען, קאָן דאָך מעגליך ווערען אַז די פערשמאַכטקייט זאָל אַריבער אַלע גרעניצען און דער גייסט דער אויסגעטריקענטער זאָל פון דורשט אויפשרייען נאָך אַ פרישען טרונק נשמה'דיק וואַסער.

צוויי וועלט־בעגריפען פיהרען אָן אַן'אינטענסיווען קריג איינע מיט די אַנדערע אין אונזערע טעג: דער קאָלעקטיוויזם און דער אינדיווידואַליזם, קיינמאָל האָבען די דאָזיגע צוויי אידעען זיך אַזוי אָפען נישט געשלאָגען ווי היינט אויף דער אַרענע פון דער געזעלשאַפט. אַמאָל טרעט אַריין זייער קאַמף אין איין פיהרענדיגע פיגור אין דער פּאָליטיק און מיר שטוינען, ווען מיר זעהען צו דעם גראַנגעל, וואָס דער אַדער אַנדער פּראָמינענטער מענש לעבט איבער אין זיין „איך". אַזאַ מין סאָרט קאַמף־דואַליזם האָט דורכגעמאַכט דער ענגלישער אַרבייטער־פּרעמיער פון ערשטען טאָג פון זיין דערוויילונג ביי זיין גאַר לעצטען שריט אין פּאַרלאַמענט, וואו מיר האָבען אַ גרויסען זכות ביי דער געשיכטע. ער איז געוואָרען באַלד ווי אַ פערריטער אין די אויגען פון זיינע אַרבייטער־דערוויילער.

די מטושטשדיגקייט אין דער האַנדלונג פון איינציגע פּאָליטיקער נעמט זיך אויך פון דער אַלגעמיינער אומקלאָרער לאַגע — און שטימונג — אין וועלכער די גאַנצע וועלט געפינט זיך איצט. אַ לאַגע, אַ פערצויגענער בן השמשות. מען ווייסט נישט וואָס עס קומט פאַר פון יענער זייט נעפּל. לען זוכט טרעפען. מען מאַכט אַלערליי סטראַטעגישע חשבונות. דאָס פשוטס'טע מיט'ן קאָמפּליצירטסטען שלאָגען זיך אין מענשליכען געדאַנק צונויף. ווי שטיין אָן שטיין, קיין פייער, קיין ליכט, קיין פונק וואָס זאָל אויפלייכטען די געדיכטע דונקעלקייט. שלאָגט אָבער פון דאָרטען נישט אַרויס.

פיהלען פיהלט מען אָבער זעהר שטאַרק אַז איג'ם „וועטער" פון דער וועלט קומט פאָר אַ גרויסע ענדערונג, און נישט באָר אין דער „וועלט", ווי מיר פערשטעהען דעם דאָזיגען בעגריף, ווי ער וואָלט געשטאַנען אין שטח אָפּגעטיילט פון אונז, אויך אין אונז, אינדיווידועל, פּערזענליך, אין דעם יחיד־שען „איך" אונזערען „ברעכט זיך דאָס אייז". ריהרען זיך די פונדאַמענטען, לאָזען זיך שפּירען אָנזאָגען פון רעוואָלט ענטקעגען דעם אייגענעם איינגעפונדעוועטען וועלט־בענעהם. די ווערטען פון אונזער אינדיווידועל גייסטיג לעבען שאָצען זיך איבער פון זיך גופא.

אידאי איז אונז שווער אָפּצוטרעטען אַ האַלבען אייל פון אונזערע אינוועניגסטע פּאָזיציעס. ס'איז אונז שווער, אָבער מיט שווערקייט טאַקע, טרעטען מיר פּאַמעליכען אָפּ פון זיי. שטיקער באָדען רייסען זיך פון אונטער אונזערע פיס און — אַז מיר וועלען קאָנען, אויף די שטיקער קריעה שווימענדיג, זיך דערשלאָגען צו עפּעס אַ זיכערען ברעג — וועלען

עקסצעסען, שדכנות און אנדערע צרות

פון דער סעריע: „בעגעגענישען און מיספערשטענדנישען"

פון י. אבערזשאַנעק

שדכנים האָבען געקריגען צוגעשיקט „נאַקאַזען" צו בעצאָהלען אומזאַץ־שטייער (פון דער פּרעסע).

אין דער רעדאַקציע איז „ליהודים", אין אַלע געשעפטען איז טויט ווי אויף אַ בית הקברות. די סוחרים דרעמלען. די אָנגעשטעלטע געניצען. די ווינטער־סחורה ליגט איינגעפּעקעלט מיט נאַפטאַלינע — זי זאָל נישט קריגען אַ קאַטער, אין די שוי־פענסטער שטעלט מען אַרויס פּרייזען: „פריהער 5 זל. איצט 2 זל." אַנדערע מאַכען „אויספערקויפען", „ליקווידאַציעס", „ווייסע וואָכען", „ביליגע וואָכען" און „רעקלאַמע וואָכען" — גיב אַן'אָקס פאַר אַ גראָשען, אַז דער גראָשען איז... אין דער „איזבא סקאַרבאָוואַ"!..

אין אַלע געשעפטען איז טויט, דערפאַר איז לעצטענס אין דער רעדאַקציע אַ „סעזאָן", „אַן'אויפלעבונג" די אַרבייט געהט אויף דער גאַנצער פּאַרע.

אַ קלייניגקייט, אַזאַ „סעזאָן"! אַזאַ ברען! אַזאַ „שפע" פון סענסאַציעס! אַט געהט איצט די סדרה „משפטים", וואו מ'רעדט „על ד' ועל משיחו" און מויל קרוין — שווייג!.. און שווייגען, רבותי, דאַרף מען קענען, אי, הערט איהר, דאַרף מען קענען שווייגען! ווי זאָגט עפּעס אַ ווערטעל: רעדען איז זילבער, שווייגען איז גאָלד... (ווייבער זאָגען פערקעהרט).

פון איין זייט איז מען מעביר די סדרה „משפטים", און די קראַקאָווער און די וואַרשאָווער ענדעקישע „לומדים" לערנען „הכל שוחטין" — אַלע מעגען שחטען און די שחיטה איז כשר...

און דער סיים האָט זיך געשמדט? און אין מאַנדזשוריען גיסט זיך דען זאָדע־וואַסער? און די דייטשע היטלעריסטען זענען געלעמט געוואָרען? די ענגלישע פּאָליציי אין ארץ־ישראל ליגט אין קימפּעט? און לאַוואַל'ס „פּעסלעך גאָלד" איז אוועקצומאַכען מיט דער האַנד? און ענגלאַנדס וואַלוטע־פיבער איז נישט קיין חולאת? און גראַנדי'ס גראַנדעס זענען קיין גראַנדעס נישט? — אַ סעזאָן, אויפ'ן צייטונגס־מאַרק, איז איצט אַ שטאַרקער „סעזאָן" — אַן'„אויפלעבונג" אין דער צייטונגס־בראַנזשע...

אין סאַמע ברען פון דער אַרבייט. דער רעדאַקטאָר איז בעשעפטיגט מיט די „בריסקער" עדות, וואָס ליידען בעבעך אַלע אויף אַ „שוואַכען זכרון". דער פּאָליטיקער גריבעלט זיך אין גענפער געמויזעכץ. דער פעליעטאָניסט זוכט אַ שעמע, אין מיטען דערינען, עפענט זיך די טיר, און ס'קומט אַריין אַ יוד מיט אַ רעגען־שירם אין דער האַנד.

— קאָן מען אַריינגעהען? — פרעגט ער, ווען ער איז שוין געזעסען ביים רעדאַקטאָר'ס שרייב־טיש.

— איך האָב מיך געוואָלט — הייבט ער אָן — מיט אייך זיך אַדורכשמועסען.

— אדרבא — האָט דער רעדאַקטאָר געענטפערט, לאָמיר הערען — וואָס דערצעהלט איהר עפּעס בייעס?

— איך פרעג אייך — פאַניע רעדאַקטאָר, וואו איז יושר? ס'איז טאַקע הפקר פּיעטרישקע? „לית דין ולית דיין?"

דער רעדאַקטאָר, פערשטעהענדיג, אַז דער יוד מיינט די ענדעקישע סטודענטען־עקסצעסען, ענטפערט דעם יוד: ווער זאָגט אייך דען, אַז ס'איז דאָ יושר? — ס'איז טאַקע פּאַסקודנע.

— פּאַסקודנע, זאָגט איהר? — ריקט זיך דער יוד נעהנטער צום רעדאַקטאָר'ס טיש. אייך איז גוט צו זאָגען — פּאַסקודנע, אַז איהר זענט נישט דרונטער.

— וואָס הייסט? — חידושט זיך דער רעדאַקטאָר. אַלע יודען זענען דרונטער.

— וואָס? אַלע יודען — זאָגט דער יוד, זענען דרונטער? ס'איז נישט אמת. דרונטער זענען נאָר די געליטענע, ווי זאָגט איהר? ווער ס'כאַפּט אַריין, דער האַלט זיך מיט דער צרה.

— און איהר? — פרעגט איהם דער רעדאַקטאָר

— איהר זענט דען אַ געליטענער?

— ווער דען — אפשר איהר? — איז דער יוד געוואָרען אין כעס — אוודאי בין איך אַ געליטענער — מ'האָט דאָך מיך אומגליקליך געמאַכט, און אייך, פאַניע רעדאַקטאָר, טשעפּעט עס ווי דעם פּאַראַ־אַהרי גען שביי! צו דעם זענט איהר דאָך אַ רעדאַקטאָר, אַז איהר זאָלט אייך אָננעהמען די קשיורע פון כלל־ישראל. זאָגט מיר, פאַניע רעדאַקטאָר, פאַרוואָס שווייגט איהר, פאַרוואָס?

— ר' יוד! — ענטפערט דער רעדאַקטאָר. די צייטונג שרייבט דאָך יעדען טאָג דערוועגען, אָבער מיט וואָס, ערקלערט מיר, זענט איהר אַ געליטענער? איהר האָט געליטען פון די עקסצעסען?

— יאָ צועסען, נישט צועסען — בייזערט זיך דער יוד — דער עיקר איז דען דער חומר?..

— אָבער ווער זענט איהר? — פערשטעהט נישט דער רעדאַקטאָר — איהר זענט דען אַ סטודענט?

— כ'הייב אייך נישט אָן צו פערשטעהען — געהט דער יוד אַרויס פון די כלים — ווער מיר סטודענטען, און ווער מיר סעקצעסען? — איך בין אַ שדכן, בין איך! איך פרעג אייך, פאַניע רעדאַקטאָר, ווען איז דאָס געהערט געוואָרען, אַ שדכנים זאָלען בעצאָהלען פּאָדאַטעק שאַדכאַנאָווי? איהר האָט שוין געהערט פון אַ פּאָדאַטעק שאַדכאַנאָווי? איהר זעהט דעם „פּריקאַז פלאַקניטשי", וואָס איך האָב בעקומען פון דער „שוויזשבע סקאַרבאָווע"? אַז איך, הערש מעכל, דער שדכן, זאָל זיך מטריח זיין, און אַריינצימבלען פאַר פּאָדאַטעק, און אפשר מיינט איהר, אַז נאָר איך אַליין, האָב בעקומען אַזאַ „פּריקאַז"? — אַלע שדכנים און שדכנטעס פון גאַנץ לאָדז, פון גייער'ס מאַרק ביז דער ליעוואַ קעלמא, האָבען אַלע בעקומען צוגעשיקט אַזעלכע „פּריקאַזען" אויף פּאָדאַטקעס.

זאָגט מיר, פאַנ יערעדאַקטאָר, איהר קענט דאָס „שדכנות־פאַך"? דאָס איז דען אַ פאַך? אַמאָליגע צייטען, האָט מען נאָך ביים שדכנות געקענט מאַכען אַ לעבען, מפרנס זיין זיך ווייב מיט קינדער. אָבער דאָס איז אַלץ געווען אַמאָל, ווען בחורים זענען געווען בחורים, און מעדלעך זענען געווען מעדלעך. היינט, כ'זאָל נישט זינדיגען מיט די רייד, אַז בחורים פּוצען זיך די בעגעל מיט פּוך־פּאָמאַדע, גלעטען זיך די גזשיוועס מיט שיוואַקס. דערוואַקסענע יונגען. וואָס דאַרפען שוין געהען אונטער די חופּה־דרענגלעך, קאָפּיען נאָך מיט די פּילקעס צוזאַמען מיט חדר־יונגלעך, און די מעדלעך? מעדלעך זענען עס — ליאַלקעס! שמינגע דגינגע. הויט און ביין. גרין ווי גראָז און פאַלען לא עליכם איבער די הענד... איהר דערקענט אַ סך היינט דעם חילוק פון אַ בחור ביז אַ מעדעל? כלה־מעדלעך, זאָגען רייכערען פּאַפּיראָסען און דעם רויך אַרויסלאָזען דורך דער נאָז, ווי אַ מאַנספּערשוין, להבדיל?..

אַט, באַט, לייענט אויף טשעקאָוועס מיין נאָטיץ ביכעל, איהר זעהט וואָס דאָ טוט זיך? אלמנות, גרושות און מעדלעך. יונגע מעדלעך און איבערגעשטאַנענע, „פּשעדוואָיענע" מעדלעך. מעדלעך מיט נדנים און גרושות מיט פערטיגע „אודזשאַנדזעניעס" עלטערע אלמנה'ס מיט אַלע „וויגאַדעס", און יונגע מאָדערנע אַלמנה'ס לויט דער לעצטער „טעכניק"...

ווי איהר קוקט מיך אָן, פאַניע רעדאַקטאָר, בין איך נישט קיין אויפגעקומענער שדכן, מיין טאַטע און מיין זיידע זענען שוין געווען שדכנים, איך בין אַ שדכן בן שדכן, דער חילוק איז נאָר, וואָס מיין טאַטע האָט געהאַט מזל צו שידוכים, אַ יאָהר נאָך דער חתונה איז דער מאַן געוואָרען אַ גרויש אַדער דאָס ווייב אַן'אַלמנה, און ער האָט ווידער געגומען שדכנות, און ביי מיר, אַז איך פיהר־אויס אַ שידוך.

— איך פיהר־אויס אַ שידוך! ווען האָב איך שוין אויסגעפיהרט אַ שידוך? וועלכער שדכן פיהרט עס היינט אויס אַ שידוך? אויף וועלכע כפרות דאַרפען זיי היינט אַ שידוך? ס'איז דאָך געוואָרען אַ מאָדע „ז' מילאָשטשי" — אוועק קומען זאָלען זיי מיט

גאַנדהי'ס וויזיט ביים ענגלישען קעניג

דאָס בילד ווייזט ווי גאַנדהי און [illegible] פערלאָזען דעם פּאַלאַץ פון ענגלישען קעניג. אויף דער אוידיענץ ביים קעניג טראָגט גאַנדהי אויך זיינע געוועהנליכע לייוענטענע בגדים.

דער „מילאָשטשי" צוזאַמען!.. איהר מיינט אין דער אמת'ן, אַז ס'ווערט עפּעס פון דער „מילאָשטשי"?

— אַ בעכטיגער טאָג! עגמת־נפש האָבען זיי, נישט „מילאָשטשי". זאָגט מיר, פאַניע רעדאַקטאָר, איהר האָט חתונה געהאַט „ז' מילאָשטשי", צי דורך אַ שדכן? מסתמא, דורך אַ שדכן! מ'דערקענט באַלד, אַז איהר האָט חתונה געהאַט דורך אַ שדכן, וואָס דען, ווי יענע טענצער'לעך מיט די גלאַנצעדיגע פּראָמינאַדעס אויף די קעפּ, וואָס קאָפּיען פּילקעס און לויפען אויף די מעטשעטען (לייען: מעטשע') און שיסען די בראַמקאַזשעס?

— זייט מוחל, פעטער — האָט דער רעדאַקטאָר געפּרובט איבעררייסען דעם בעל־עלטען שדכן — זאָגט, וואָס פערלאַנגט איהר פון מיר?

— פאָלגט מיך — האָט דער יוד דעם רעדאַקטאָר נישט געלאָזט קומען צום וואָרט — לאָזט אָפּ אייערע „סעקצעסען" מיט'ן „וואַרזיטעס" מיט די סטודענטען, און נעמט אייך בעסער צו מיין פּאָדאַטעק שאַדכאַנאָווי. גיט אַן'עצה, וואָס טו איך מיט מיין פּאָדאַטעק שאַדכאַנאָווי!?

— איהר האָט איין עצה — ענטפערט איהם דער רעדאַקטאָר: — שרייבט אַ רעקורס.

— האַ... האַ... האַ... — האָט זיך דער יוד צעלאַכט. דאָס האָב איך שוין געטון אָהן אייך. אַט האָט איהר אַן „אָקאָפּיע". אויב איהר ווילט, פאַניע רעדאַקטאָר, וועל איך אייך באַלד איבערלייענען, וואָס איך האָב געשריבען:

„ידידי ר' נאַטשעלניק של ה' שוויזשבע סקאַרבאָווע בק"ק לאָדז.

היות ווי איהר האָט מיר צוגעשיקט אַ „פּשעקאַז פלאַקניטשי", אַז יאַקאַ איך, הערש מעכל, זאָל אייך בעצאָהלען אַ פּאָדאַטעק שאַדכאַנאָווי, מוז איך אייך זאָגען, פאַניע נאַטשעלניקו, אַז די שדכ יש"ב אנשע ליגט ביין איילען ארצה. אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך צושיקען שגאַרעוואַנע האַנדלאָווי ביכער, איך קאָן אייך צושיקען מיינע גרושות מיט די „וויגאַדעס", און די אַלמנות פון דער לעצטער טעכניק, און אַנדערע „וואַרשטשאַוועס" סחורה, וואָס האָט פאַר קיינעם קיין ווערט נישט. אויב ס'דאַרף שמיצער בעצאָהלען פּאָדאַטעק שאַרכאַנאָווי, דאַרפען עס בעצאָהלען: די טאַנץ־סאַלעס, די פּיפּעל פלאַבען, די קינא־מאַטאָגראַפען. איך בעט אייך, פאַניע נאַטשעלניקו, זייט אַזוי גוט און זייט אָפּגעשיידט פון מיר — „סקאַנטשאַלעס!"

— נו, וואָס זאָגט איהר פאַניע רעדאַקטאָר צו דער „נאַפּעלאַציע"? זי רעדט ווערטער, אַ יאָ?

— אויסגעצייכענט! — האָט דער רעדאַקטאָר צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ — זי רעדט ווערטער.

— נאָך דעם — פרעגט דער יוד, בין איך געקומען צו אייך, איהר זאָלט זאָגען מבינות אויף מיין נאַפּעלאַציע? איהר זענט דאָך אַ רעדאַקטאָר, וואָס נעמט זיך אָן די קשיורע פון דער גאַנצער ליידענדער מענשהייט!

— נו, וואָס — פרעגט איהם דער רעדאַקטאָר, דאַרף איך טון?

— איך פערלאַנג פון אייך — האָט דער יוד געענטפערט זיין זאַך: וואַרפט אוועק אייערע „סעקצעסען" מיט די „וואַרזיטעטען", און בעשרייבט אין דער צייטונג פון מיין פּאָדאַטעק שאַדכאַנאָווי.

מיר טון דעם יוד צוליב. מיר מאַכען אַ שווייג וועגען דער סדרה „משפטים" און וועגען אונזערע קראָקאָווער און וואַרשאָווער „לומדים", וואָס לערנען איצט געשמאַק „הכל שוחטין" — מיר שרייבען בעסער... וועגען דעם נייעם „פּאָדאַטעק שאַדכאַנאָווי".

היימישע פליאטקעס

פונאַנדערגעבלאזען פון „קונדס"

ווי בעוואוסט, איז דער רעדוציירטער מיניס־טער מאַטושעווסקי געוואָרען רעדאַקטאָר פון דער צייטונג „גאַזעטא פאָלסקא". די חברים רופען איהם איצט „העד רעדאַקטאָר".

אַ פראַנצויזישער פאָליטיקער, וואָס האָט גע־ווילט אין לאָדז, האָט זיך אויסגעדריקט, אַז אין דער צייט פון אַ גאַז־קריג, האָבען די לאָדזער מענשען נישט וואָס מורא צו האָבען, וואָרום אַ דאַנק די פאַבריקס־קוימענס איז מען געוואָרען צו־בעוואוינט צו סם־גאַזען.

ווי דער „קונדס" דערוואוסט זיך, וועט אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן שטרייק פון די שטעטישע סע־זאָן־אַרבייטער, דער מאַגיסטראַט זיך ווענדען צו קאָמיסיע פון קאַלענדאַר־רעפאָרם ביי דער פעל־קער־ליגע מיט אַ פאָרשלאַג, צו ענדערען דעם קאַלענדאַר אַזוי, אַז יעדער חודש זאָל האָבען מינ־דעסטען 60 טעג.

—=):O:(=—

דאס ווייב און דער סיים־רעגולאַמין

א שמועס אין קאַליע־גאָרטען

כ'בעט דיך, משה אהרן, דו ווייסט נישט, צי ראָס רעדען־בעגרענצונג אויף 15 מינוט איז נאָר חל אויף סיים־דעפוטאַטען, צי אויף אַנדערע מענ־שען אויך?

— אַוודאי נאָר פאַר סיים־דעפוטאַטען.

— אַ שאָד, וואָס מיין חנה דבורה איז נישט קיין סיים־דעפוטאַט, וואָרום איהר פיסקעל פער־מאַכט זיך נישט פון בעגינען ביז שפעט ביי נאַכט.

מוסאליני האָט אים געראַטעוועט

זאָל זיין פון א קאזאק אבי צום לעבן

אין איטאַליען איז איינער אַריינגעפאַלען אין אַ טייך און זיך גענומען טרינקען. ער האָט כסדר גערופען הילף און קיינער איז נישט געקומען צו הילף.

זעהענדיג, אַז ס'איז שלעכט, האָט ער מיט די לעצטע כוחות אַ געשריי געטון:

נידער מיט'ן פאַשיזם!! נידער מיט מוסאָ־ליני!

אין דעם מאָמענט זענען אויסגעוואַקסען צוויי שיפען מיט זשאַנדאַרמען, און אין ניין מינוט שפעטער איז ער שוין געזעסען אַ לעבעדיגער, אַ געראַטעוועטער פון טויט.... אין דער טורמע...

אַזוי צי אַזוי

אַמאָל האָט דער רבי געשלאָגען, אַז מ'האָט נישט געוואָלט לערנען. היינט שלאָגט מען, ווייל מ'־ווויל לערנען.

—=:X:

דער ענדעק שלייפט די צונג

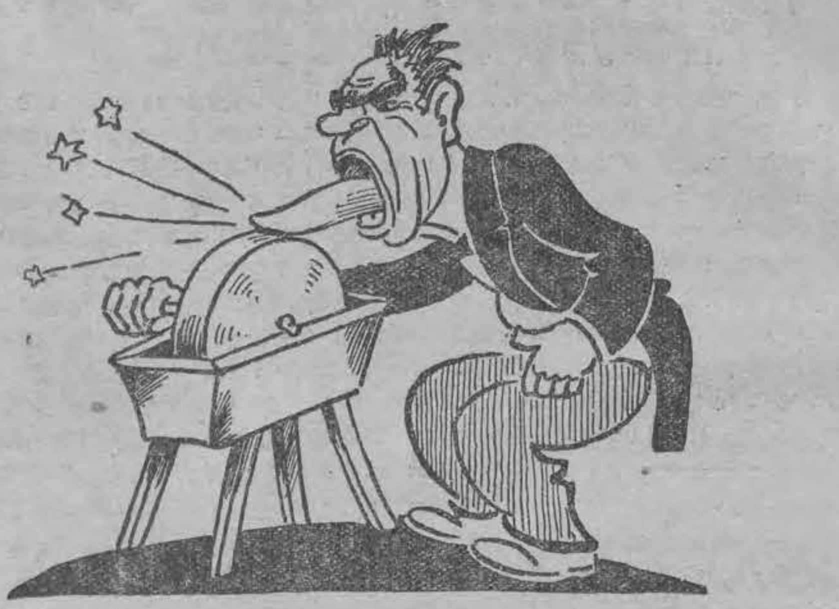

ענדעטישער רעדנער: שוין עטליכע יאהר, ווי מיין צונג ליגט איז קינפעט. איצט דאַרף מען זי שלייפען געגען די זשידעס

אויפ'ן פיש־מארק

אונטערגעהערטער שמועס

יודענע (צו דער פישערקע): ערקלער'ען זי מיר, יענטעל, וואָס איז דער שכל, וואָס טויטע פיש זענען טייערער פון די לעבעדיגע? לעבעדיגע פיש קאָסטען 2.50 אַ קילא, און פאַר טויטע הייסען זי זיך געבען 3 זל. אַ קילא?

פישערקע: זי ווייסען נישט, גילדענע, אַז היינט איז אַ וועלט, וואס די לעבעדיגע זענען מקנא די טויטע?....

בר—נש.

איז אַן אינטער געסעל

טאַטע (צום זוהן מיט אַ וואַליזע אין דער האַנד): הער מיך אויס יומע, דו לאָזט דיך איצטער אַרויס אויפ'ן ערשטען „שפרינג", טאָמער וועט מען דיך נישט „שוכערן" און ס'וועט זיך דיר איינגעבען אַ „מאַסמאַטען", טאָ געדענק אין דיין טאַטע־מאַמע, וואָס האָבען דיך אויפגעכאָוועט, זאָלסט ווערען אַ ליטישער „לעקעך"!

זוהן: טאַטע, די פּראַ זאָל מיר אַזוי דינען, ווי איך על גיין אין דאַנע דערוכים.

—=):O:(=—

דער „חשבון" שטימט נישט

צווישען „קאַלעזשאנקעס

ערשטע: אַך, ווי די צייט לויפט. אין אַ וואָך אַרום ווער איך שוין 19 יאָהר.

צווייטע: און איך ווער שוין 18 יאָהר.

ערשטע: ווי אַזוי? דו ביזט דאָך פון מיר מיט 2 יאָהר עלטער, און דו ביזט דאָך שוין גע־וואָרען 28 יאָהר?!...

אוי די אַלמנות!

— האָסט שוין חתונה געהאַט?

— חתונה געהאַט.

— מיט וועמען?

— מיט אַ רייכע אַלמנה.

— נו, וואָס?

— נו, דאָס! איצט פערשטעה איך, פאַרוואָס ביי אַ ווילדען אינדישען שבט, אַז ס'שטאַרבט אַ פערהייראַטער מאַן, פערברענט מען די אַלמנה...

ווען...

— ווען רעגינא צוקער וואָלט געהאַט אַ שטי־מע, וואָלט זי געקענט זינגען.

— ווען דער רעטונגס־קאָמיטעט וואָלט געהאַט געלד, וואָלט עס געווען אַ פיינע אינסטיטוציע.

— ווען אין „לינת הצדק" וואָלט געווען שלום, וואָלט מען נישט אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאג געמאַכט קיין גענעראַלנע זעבראַניעס.

— ווען די „ווילנער טרופע" ווערט געהאָלפען כאָטש מיט נאָך איין „גולם", וואָלט זי זיך אויס־געגלייכט די ביינער.

— ווען זניטש וואָלט געהייסען וועלוועל אָדער פנחס, וואָלטען די יודישע מעלער מיט איהם נישט געמאַכט אַזאַ צימעס.

— ווען „לינת החולים" וואָלט נישט געהאַט קיין קימפעטאָרין־קליניק, וואָלט זי נישט „געווינען" אַזאַ סימפאַטיע.

— ווען דער סוחרים־פעראיין, וואָלט אַרויס־געגעבען אָהנפּראָצענטיגע הלוואות „על מנת שלא להחזיר" — וואָלטען די מיטגלידער בעצאָהלט מיט־גלידס־ביישטרא. אויך...

ווען די ענדעקישע סטודענטען וואָלטען זיך געוואָלט אַזוי בעגרעניצען מיט אַקאַוויט, ווי זיי ווילען זיך בעגרעניצען מיט יודען, וואָלט פוילען אַ סך בעסער געשטאַנען.

בייליד

צו דער מפלה פון דער

ב. ע.

לייבאר־פארטיי

דריקען מיר אויס דעם טיפסטען בייליד אין אייער „פערווירקליכען" די באַלפור־דעקלאַראַציע זאָלט איהר אייער טרייסט געפונען!

דער „קונדס".

דער קונדס

● הומאר

● סאַטירע

צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

פרייטאג, דעם 13 נאוועמבער 1931 ● ביילאגע צום פרייטאג־נומער 263

געוואלד, א סטודענט געהט!..

יוד (פון זיין אבסערוואַציע־פונקט): איך זעה אַ גרין היטעלע, אויב אונטער דעם גרינעם היטעלע, איז אַן ענדעקיש פרצוף דאַרף מען בעצייטענס מאכען פליטה

פּאָליטיק פון וואָך

האָבען מיר דאָס אַ וואָך פון פּאָליטיק. פון אַלע זייטען האָט געהאָגעלט מיט פּאָליטיק, מען האָט אַזש געפּאַכעט מיט שטעקענעס, געוואָרפען שטיינער און געשפּאָלטען קעפּ.

וואַרשאַ, ווילנע, קראָקאָ, כינע, יאַפּאַן, אַנ׳אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענץ אין בערלין.

אוי, איז דאָס פּאָליטיק, שוין איינמאָל פּאָליטיק.

די גרויזאַמסטע מלחמה — האָט געזאָגט אַ גרויסער פּאָליטיקער — פיהרען די קולטורעלע פעלקער, וואָס העכער אַ פאָלק שטעהט אין קולטור, אַלס שוידערליכער פיהרט עס דעם קריג.

די ענדעקישע „פּאָליטיק", שמעקט ... פון „הויך־קולטורעלע פענסטער" — פון די אוניווערזיטעטען.

עס ווערט גרויזאַם־שוידערליך, ווען מען זעהט די „אוניווערזיטעט־פּאָליטיק" פון אַ וואַרשאַ, ווילנע, קראָקאָ.

דאַרף מען זאָגען אַ וויץ, נאָר געה, זאָג אַ וויץ. זיי אַ בריה און וויצעל דיך.

יעקב׳ס קאָפּ

אַמאָל און היינט

אַמאָל האָבען זיך די שטיינער געקריגט: דער האָט געזאָגט „אויף מיר זאָל לעגען יעקב זיין קאָפּ", און דער אַנדערער האָט געזאָגט „אויף מיר זאָל לעגען יעקב זיין קאָפּ" — היינט קריגען זיך אויך די ענדעקעס. דער זאָגט: „איך זאָל ליגען אויף יעקב׳ס קאָפּ", און דער אַנדערער זאָגט: „איך זאָל ליגען אויף יעקב׳ס קאָפּ".

דער סטרוזשעס־שטרייק אין לאָדז

אין לאָדז האָט די היינטיגע וואָך געזאָלט אויסברעכען אַ שטרייק פון די סטרוזשעס, אָבער אין דער לעצטער מינוט האָבען די סטרוזשעס דעם שטרייק אָפּגערופען.

פאַרוואָס?

ווייל די סטרוזשעס האָבען זיך דערשראָקען פאַר דער קאָנקורענץ פון די ענדעקישע סטודענטען. די סטרוזשעס האָבען זיך איבערצייגט, אַז די ענדעקישע ס. ... ענטען זענען מעהר ספּעציאַליסטען אויף צו פערשליסען די טירען (פאַר יודען).

די ענדעקישע "תורה"

פאַרוואָס ווילען די ענדעקישע סטודענטען איינפיהרען אַ פּראָצענט־נאָרמע אי שלאָגען יודען?

ווייל עס שטעהט דאָך „איזה נשך ואיזה תרבית" — אַז מ׳נעמט פּראָצענט ביייסט מ׳ען.

בינעזער זענען יודען

דער „קונדס" האָט שוין איינמאָל געבראַכט פאַקטען, אַז כינעזער שטאַמען פון יודען. אַ לעצטע דעפּעשע בעשטעטיגט דעם פאַקט, אין אַ לעצטע דעפּעשע לייענען מיר אַזוי: אין מאַנדזשוריען זענען די כינעזער אַרומגערינגעלט און אָפּגעשניטען...

ס׳וועט שוין ווערען...

אוודאי אַזוי מיינען זיי

איי, איז עס אַ וואָך געווען,
ס׳האָט געבערענט אונטער די הענט:
ס׳האָט אין פּוילען זיך צוהוליעט
דער ענדעקישער סטודענט,

— הולאַי דושאַ! לעב־דיגער.
זיך צעיושעט מיט אַ קוויטש:
— ביטש גורלאַיסטוואַ! שינדען ס׳לעדער
העי, נאַ־מאַקראַ זשידוב ביטש!..

און מען האָט זיך עס צולאָזען,
און געבראָכען און געקראַכט,
און צו לעבעדיגע מענשען,
„וויוויסעקציעס" געמאַכט...

מ׳האָט געפּאַלמעסט לעבעדיגע.
אויך געמאַכט „ספּעציעל" אַ מת...
און אין קעפּ אַריינגעדובעט
דעם ענדעקישען פּראָגרעס!

איצט די זשידעס וועלען שוין נישט
טענה׳ן ווייטער: ניין, און ניין!...
איצט אַ בן־מנן זיי האָבען
פאַר דער וויסענשאַפט אַליין...

און אַז הרג׳ענען מ׳עט ווייטער,
אַז פון זיי ס׳זאָל גיין אַ רויך,
וועט ממילא „נומערוס קלויזוס"
פאַר די זשידעס ווערען אויך!

יאָקעל בן פלעקעל.

קונסט און וויסענשאַפט

כמעט אַ לעקציע פאַר דערוואַקסענע

אַז די קומסט צו אַ לאָדזער סוחר איינמאַהנען אַ פּראָטעסט און ער ווייזט דיר די טיר, זאָגסטו איהם: „דו ביזט אַ פּאַרך!" ענטפערט ער דיר: דו ביזט אַ גרעסערער פּאַרך!" — דאָס איז גראַמאַטיק.

אַז דו לייענסט אַ בעריכט אין „געוויסע" פּוילישע צייטונגען — דאָס איז דיקטאַנדע...

אַז איהר קומט אין דער פאָלקס־באַנק אויף קאַשטשעלנאַ גאַס אַרויסנעמען אייער „וקלאַד", און מ׳מעסט אייך אָפּ פון קאָפּ ביז פיס — דאָס איז געאָמעטריע.

אַז עס שפּראָצט מיט נייע געזעץ־פּראָיעקטען און מיט שטייער־רעפאָרמען ווי שוואַמען נאָך אַ רעגען — דאָס איז באָטאַניק.

אַז ענדעקישע סטודענטען האַקען און בראַקען, ברעכען שויבען און עפענען יודישע קעפּ, און דער רעקטאָר פון אוניווערזיטעט מאַכט זיך געפּגרט — דאָס איז זאָאָלאָגיע.

אַז סוחרים ליגען ביין איילען טיף אין דר׳ערד — דאָס איז אַרכעאָלאָגיע

אַז איהר זענט אַ פּרעזעס פון אַ קהלה, און מ׳פערפאַהרט אייך מיט אַ גלאָז אין אויג אַריין — דאָס איז פיזיקע.

אַז איהר לייענט אַנ׳„אינטערוויאו" פון וועלכען ס׳„שמעקט" מיט כל הריחות — דאָס איז כעמיע.

אַז איהר געהט אַריין מיט אַ וועקסעלע צו אַ דיסקאָנטער, און ער שינדט אייך אָפּ די הויט — דאָס איז אַנאַטאָמיע.

אַז איהר געהט מיט אייער אייגען ווייב אין קינאָ — דאָס איז נישט קיין דראַמע נאָר אַ טראַגעדיע.

אַז אַ בחור האָט חתונה, און האָט פון זיין יונג ווייבעל צו זינגען און צו זאָגען — דאָס איז אָפּערע.

אַז אַ לאָדזער יור האָפט נאָך, פון זיין מאַנופאַקטור־קרעמעל צו האָבען פּרנסה — דאָס איז פאַנטאַזיע.

דער בשורה זאָגער

אַלטע מעשה׳לעך, וואָס זענען אייביג נייע

צום רב אין אַ שטעטעל איז אָנגעקומען אַ טרויעריגע נאַכריכט, אַז אַנ׳איינוואוינער פון׳ם דאָזיגען שטעטעל איז געשטאָרבען אין דער פרעמד און מ׳בעט תיכף מודיע צו זיין דער פאַמיליע. ס׳האָט אָבער קיינער נישט געוואָלט געהן אָנזאָגען דעם ווייב די שלעכטע בשורה. באין־ברירה האָט דער רב גוזר געווען אויפ׳ן שמש, אַז ער מוז ממלא זיין דעם דאָזיגען שליחות.

דער שמש איז אָהינגעגאַנגען אויף דער נאַכט, שוין אַביסעל שפּעטלעך, ווען אַלע זענען שוין דאָרט געשלאָפען, ער האָט אָנגעקלאַפּט אין פענסטער, אַ דערשראָקענע טוט די פרוי אַ פרעג: ווער איז דאָרט? אויף וואָס דער שמש ענטפערט מיט אַ פראַגע:

— „דאָ וואוינט גיטעלע די אַלמנה"?..

— „מיין בייזער חלום אויף אַלע מ... שונאים׳ס קעפּ — ענטפערט זי, — וואָס פאַראַ אַלמנה? כ׳האָב דאָך אַ מאַן ביז 120 יאָהר"!..

— „אַ מאַן האָט איהר!? — האָט דער שמש הויך געשריגען — אַ דר׳ערד־ליגער האָט איהר!

בר—נש.

דאָס נייע חתונה־געזעץ

מיינונג פון אַנ׳אַלטען בחור

אין סיים ווערט אַריינגעטראָגען אַ נייער געזעץ־פּראָיעקט, אַז פאַר דריי יאָהר נאָך דער חתונה טאָר מען זיך נישט גטן — דאָס איז דאָך אַ סקאַנדאַל! וואָס וועט זיין, אַז באַלד נאָך דער חתונה וועט זיך אַרויסווייזען, אַז אַ חוץ דעם נדן, האָט זי שטייפער — אויף דער גאַל, זאַמד — אויף די בירען, קאַלך אין קאָפּ, וואַסער אויף די לונגען און אַנדערע בוי־מאַטעריאַלען, מוז איך זיין אַ שותף צו איהרע בוי־אַרטיקלען גאַנצע דריי יאָהר? און טאָמער וועל איך „וואַרפען אַנאַייגעל" אויף דער שכנ׳טע, וועל איך האָבען אַנ׳עסק מיט ביגאַמיע? פאַרוואָס זאָל גראָד שכרות זיין אַ מאָטיוו צו אַ גט? איהר ווילט.

אַז דער מאָנאָפּאָל זאָל אויך געהען פּליטה?

פאַרוואָס האָבען די מחברים פון דעם געזעץ־פּראָיעקט נישט אַ טראַכט געטון, ווענען חתונות אויף פּראָבע? אַז איך קויף קעז, מעג איך פערזוכען, הויזען, מעג איך פריהער אָנמעסטען, און אַ ווייב מוז מען נעמען ווי ס׳געהט?

נאָר נישט דאָס איז דער עיקר, וואָלטען זיי כאָטש אַ טראַכט־געטון, מ׳זאָל מעגען נעמען אַ נדן אויף פּראָבע... און ווענען דעם איז זיי אַפילו נישט איינגעפאַלען — דער נייער געזעץ־פּראָיעקט געפעלט מיר נישט!..

א קלוגער פינאַנץ־מיניסטער

דער „קונדס" האָט אויך עפּעס צו זאָגען

אין אַ געוויסע מלוכה, האָט דער פינאַנץ־מיניסטער זיך געזעגנט מיט די איבעריגע מיניסטאָרען: איך בין מיט אייך צוזאַמען צום לעצטען מאָל.

— וואָס איז געשעהען? — האָבען איהם די איבעריגע מיניסטאָרען געפרעגט — איהר האָט זיך אָנגעגעבען אין דימיסיע?

— זאָגט איהר אַליין — האָט דער קלוגער פינאַנץ־מיניסטער געענטפערט — צו וואָס דאַרפט איהר אַ פינאַנץ־מיניסטער, אַז ס׳זענען קיין פינאַנצען נישטאָ?

וואָס זאָגט דערצו דער „קונדס"?

דער „קונדס" האַלט, אַז דאָס זעלבע האָט בעדאַרפט זאָגען דער פּוילישער האַ...ס־מיניסטער: צי וואָס דאַרף מען אַ האַנדעלס־מיניסטער, אַז ס׳איז קיין האַנדעל נישטאָ.

אויף יונדעל פּילצער׳ס פּלאַץ

יודענע (צום קרעמער): איהר האָט מיך גענאַרט, שטאָטס אַ פונט עפּעל, האָט איהר מיר געגעבען נאָר דריי פירטעל פונט.

קרעמער: נאַרישע יודענע, פאַרוואָס לייענט איהר נישט קיין צייטונגען? וואָלט איהר געלייענט צייטונגען, וואָלט איהר דאָך געוואוסט, אַז דער פונט איז שטאַרק געפאַלען!...

א גאַסט פון יענער וועלט...

— וואָס פרעהסט דו זיך אַזוי מיט מיר?
— כ׳האָב געהערט, אַז דו ביזט געווען אין ווילנע — געלויבט צו גאָט — מ׳זעהט זיך...

היטלער — פּרעזידענט פון דייטשלאַנד

האָסט געלייענט אין די צייטונגען, אַז היטלער זאָל ווערען אויף הינדענבורג׳ס אָרט — פּרעזידענט פון דייטשלאַנד, וואָס זאָגסטו דערצו?

וואָס איז דער חידוש? ס׳שטעהט דאָך בפירוש „המיצר לישראל נעשה ראש".

—=):O:(=—

יודען שרעקען זיך

. אָ ס ט אָ ג י ן (טעלעפאָניש צום „קונדס") דאָ האָט זיך פערשפּרייט אַ קלאַנג, אַז אינ׳ם שטעטעל ווערט פּראָיעקטירט צו בויען אַ אוניווערזיטעט. דער רב האָט געהייסען גוזר תענית זיין. די יודישע בעפעלקערונג לעבט אין גרויס שרעק.

קינדער אין די וויגען

פּאָליטיק, פּאָליטיק און פּאָליטיק

דו ווייסט, משה׳לע, איך געה שוין נישט אין דעם חדר, אויף דער קאַמיענאַ גאַס, כ׳האָב מיט די בעלפערס כסדר געהאַט מאַנדזשוריע־קאָנפליקטען. יעדען חודש האָט דער רבי מיך געהייסען דערמאָנען דעם טאַטעשי וועגען לאַוואַל׳ס פעסלעך גאָלד, און דערביי זענען אַלע אַזוי שטאַרק פערנומען. דער טאַטעשי איז פערנומען מיט׳ן „גאַדזור". די מאַמעשי מיט די קליידער, וואָס זי האָט נישט. מיין שוועסטער, רעגיא, איז פערנומען מיט סטעפּעק׳ן, די קליידער־שאַנק איז פערנומען פון קאָמאָרניק, פאַר דירה־געלד, און איך אַליין בין אויך פערנומען מיט׳ן מעטש פון „הכח" מיט דער „וואַרשאַוויאַנקאַ".

—=□□□=—

אין געריכט

ריכטער (צום אָנגעקלאַגטען): איהר זענט אייך מודה, אַז איהר האָט דעם אָנקלאַגער אָנגערופען אַפּעריסט און גנב?

אָנגעקלאַגטער: יאָ, הער ריכטער.

ריכטער: האָט איהר נאָך עפּעס צוצוגעבען?

אָנגעקלאַגטער: כ׳האָב, נאָר כ׳האָב מורא.

ריכטער: פאַרוואָס האָט איהר מורא?

אָנגעקלאַגטער: ווען איך וואָלט צוגעגעבען, וואָלט איהם דער קאָפּ געשוואָלען געוואָרען, און דאַמאָלס וואָלט איהר מיך אַריינגעפּאַקט אין יושב בסתר.

א גאָלדענער חלום

די גאַנצע חלומט פון האָבער

קעלנער (צום שעף אַ ביר־שענקער): ס׳האָט זיך מיר געחלומ׳ט אַ טייערער חלום, אַז די ענדעקעס האָבען אין אונזער קנייפּע אָפּגעהאַלטען אַ קאָנפערענץ.

שענקער: הלואי, זאָל דיין חלום מקוים ווערען — טאַטע זיסער!...

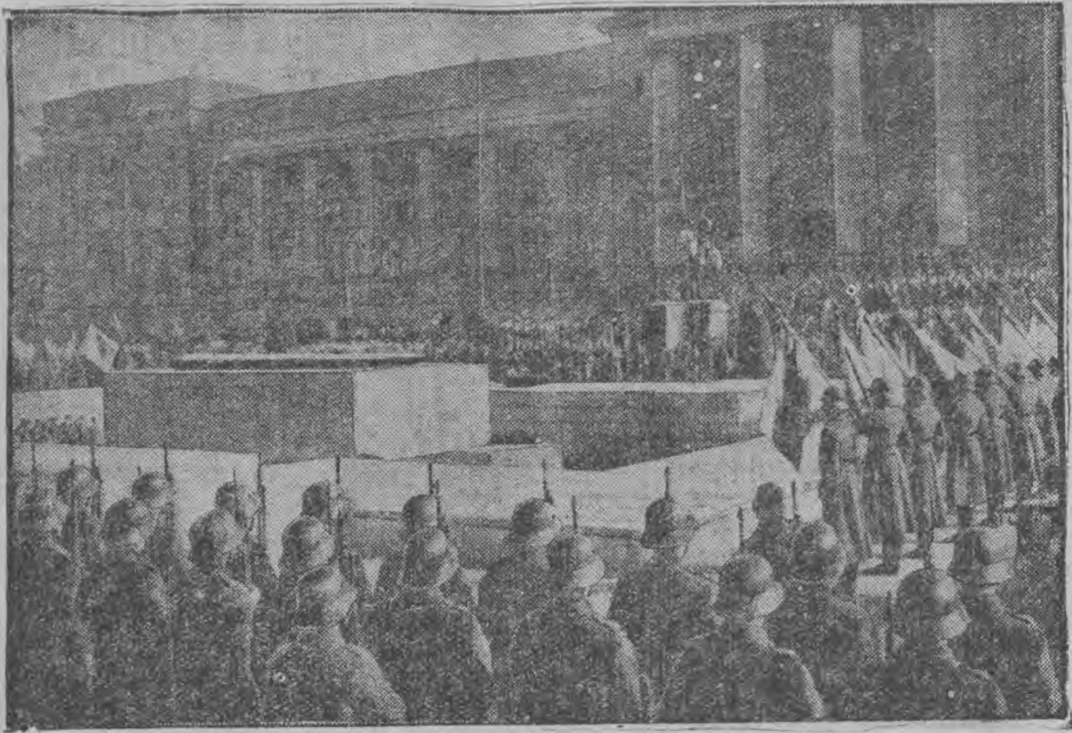

אויבען : געדענק - טאָג נאָך די קריגס-געפאַלענע אין מינכען.
פייערונג ביים דענקמאָל פאַר דעם אַרמעי-מוזעי.

אינדערמיט : גענעראַל-בליכער זאָל צוליב די גע-שעהענישען אין מאַנדזשוריען איבערנעהמען די אויבערקאָמאַנדע איבער דער מזרח-אַרמעי.

אונטען : די דענישער מאָטאָר-שיף „האַוועט" זינקט ביי סווינעמינדע.

דער אָנפיהרער פון דער פעסער-פעלשער-צענטראַלע אין וויען, ווילי קלאָוס.

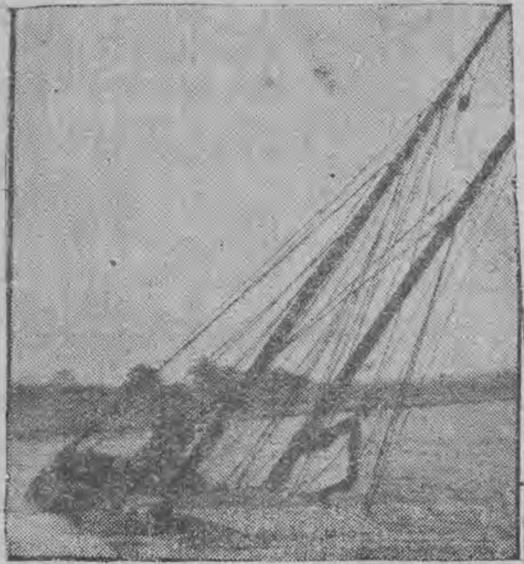

ריזיגער תבואה-הויז

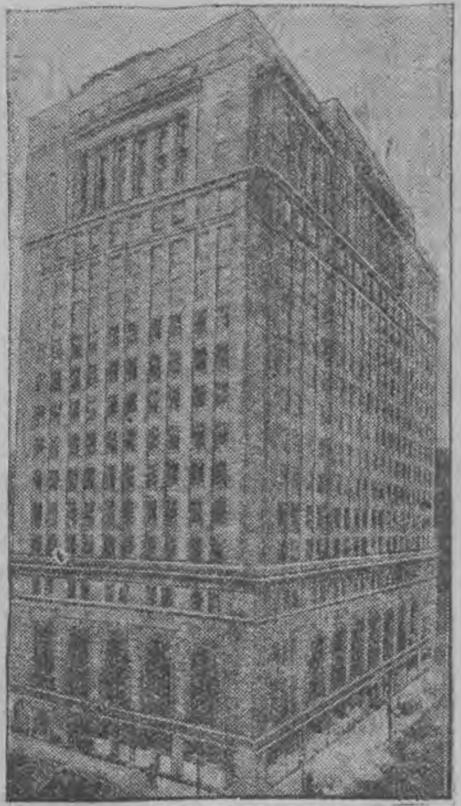

אין טשיקאַגא

צום 80 געבורטס-טאַג פון דייטשען ליטעראַטור-היסטאָריקער

פּראָפ. דר. עדוואַרד ענגעל

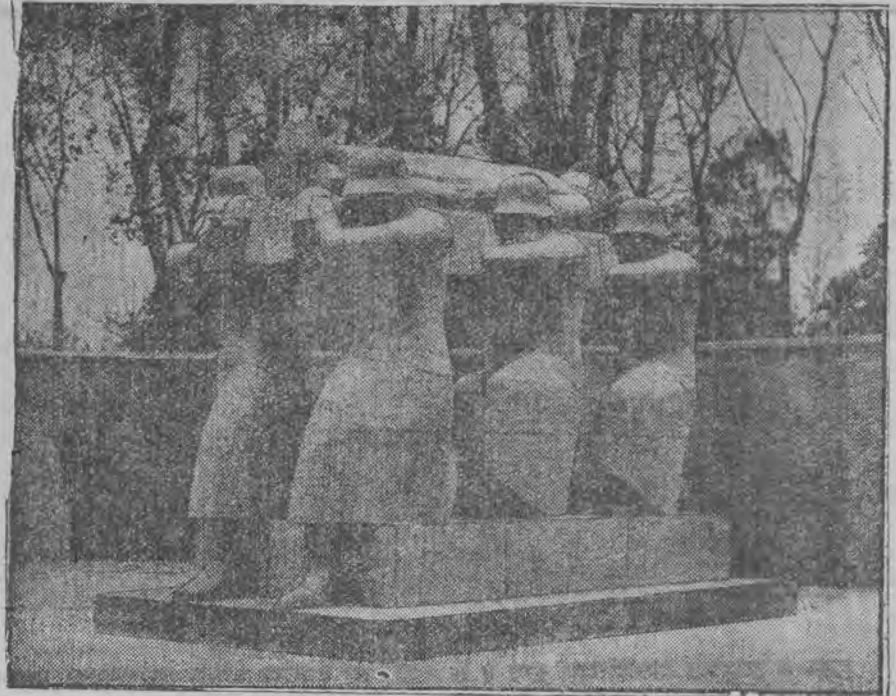

איינדרוקספולער קריגס - דענקמאָל אין ווירצבורג

אויבען. פייערליכע ערעפנונג פון אַ נייער בריק אין ניו-יאָרק.
די בריק האַלט 1450 מעטער לאַנג און איז די איינציגאַרטיגע קאָנסטרוקציע אין דער וועלט

אינדערמיט : צום 100-טען יאָהרצייט פון פילאָזאָף פרידריך ווילהעלם העגעל.

אונטען : דער קאָכעמער באַרג געהט... צוליב די גרויסע גוס-רעגנס רייסען זיך אָפּ שטיקער באַרג און פערשיטען די אין טאָל שטעהענדע הייזער.

ציישט געלונגענער אַטענטאַט אויף דעם כי-נעזישען עקס - קייזער.

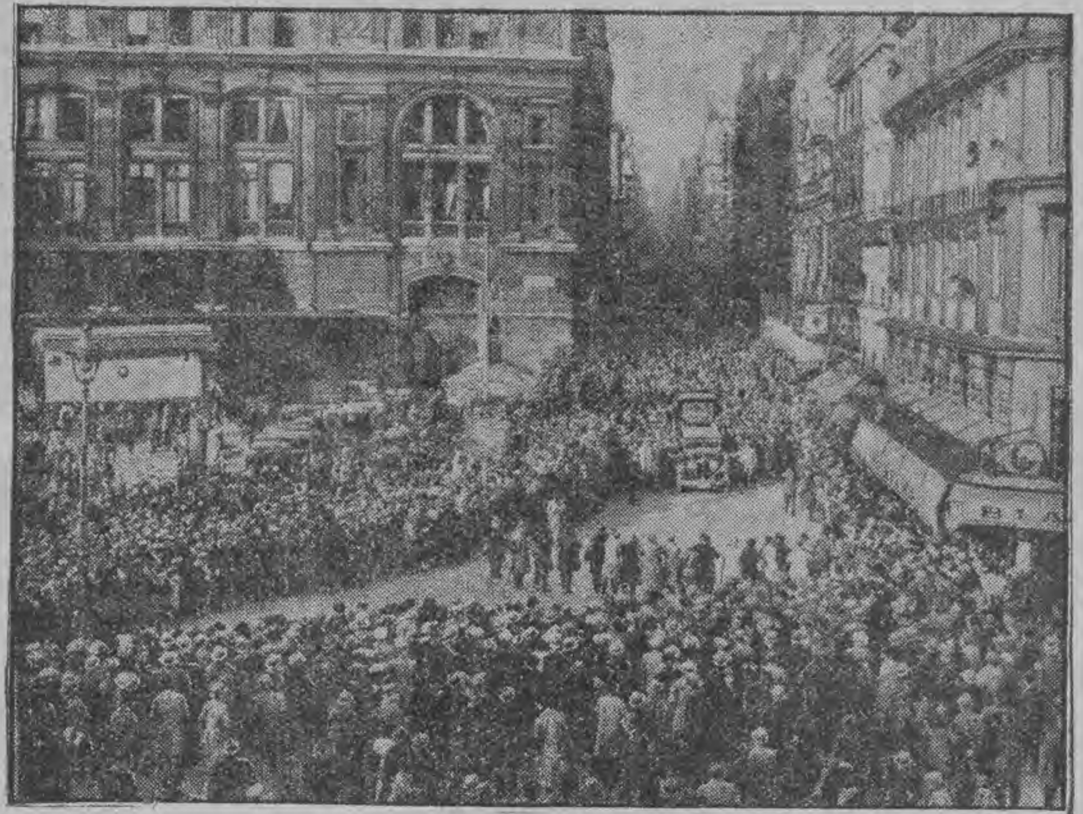

אויבען : לאַוואַלס צוריקקומען קיין פאַריז. דער פייערליכער קבלת־פנים צוליב לאַוואַלס צוריקקו־מען פון אַמעריקאַ

אינדערמיטען: לאָיד דזאָשרדוש זאָגט זיך אָפּ אַלס פאָרזיצער פון דער ליבעראַלער פאַרלאַמענטס־פראַקציע צוליב דעם נייעם קורס פון דער ליבעראַלער פאַרטיי מיט וועלכען ער איז נישט איינפערשטאַנען.

אונטען : פראַנצויזישער אַעראָפּלאַן אַריבער די דייטשער גרעניץ און ווערט פערהאַלטען דורך דייטשען.

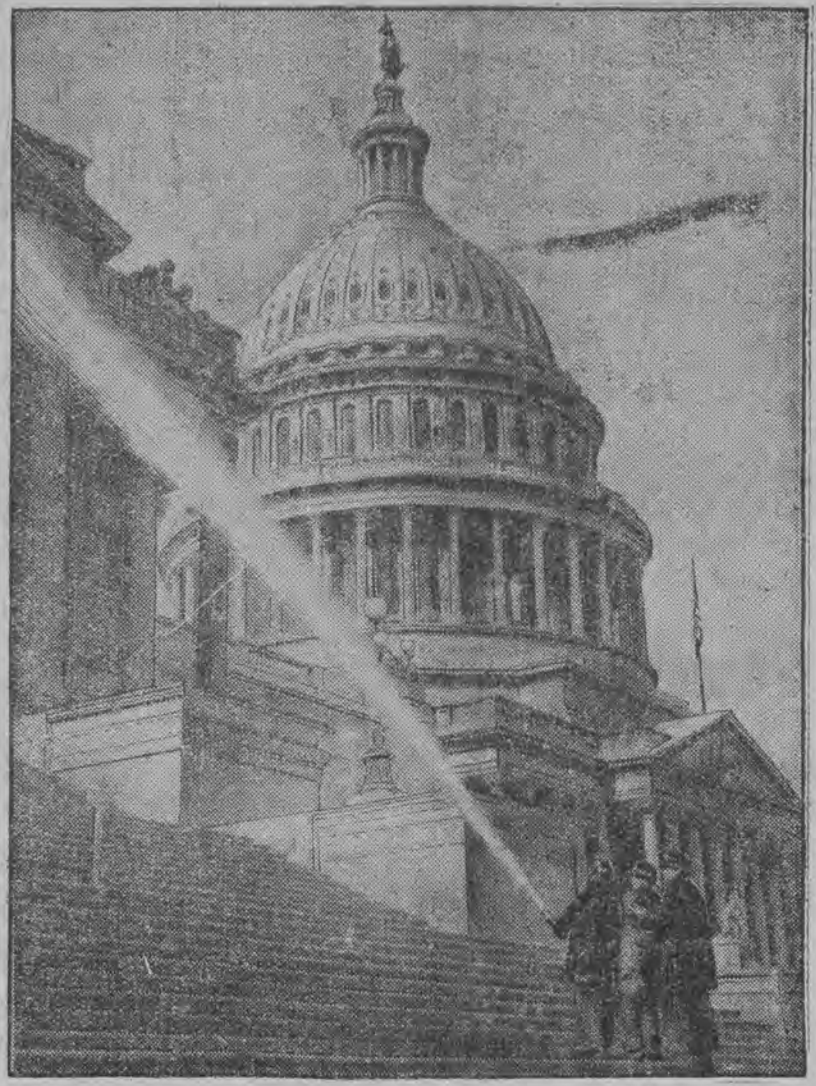

פער דער ערעפנונג פון אַמעריקאַנישען פאַרלאַמענט.

דאָס בילד ווייזט ווי אַזוי יעדעס יאָהר אײדער דער פאַרלאַמענט ווערט געעפענט ווערט דער פאַרלאַמענטס־בנין גערייניגט. דאָס רייניגען קומט פאָר מיט דער הילף פון פייערוועהר - שלאַוכען.

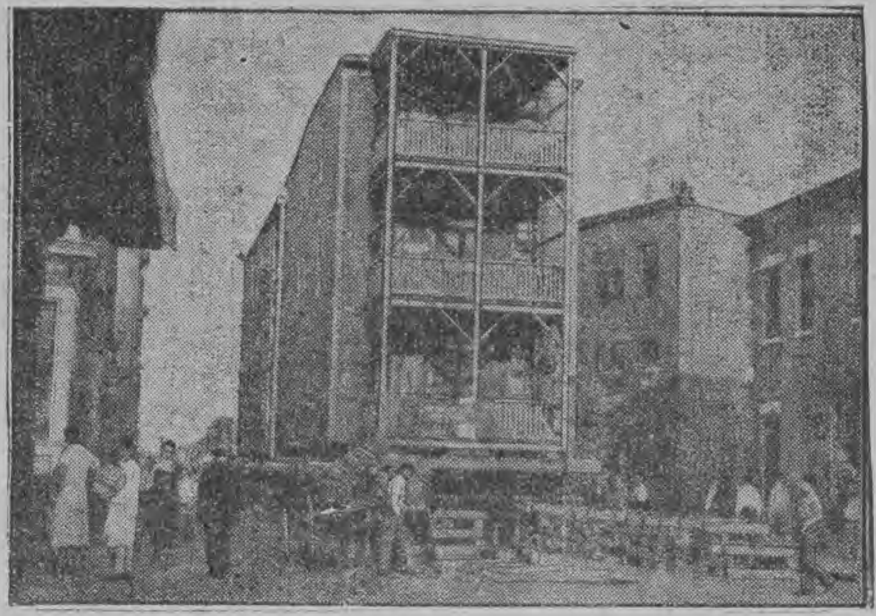

דאָס וואַנדערענדע הויז.

אין באָסטאָן (אַמעריקאַ) ווערט צוליב'ן דורכשניידען אַ נייע גאַס איבערגעטראָגען אַ גאַנץ הויז. דאָס הויז ווערט אויף ראָללען שריט ביי שריט איבערגעפירט אויף אַ צווייט אָ־ט

אויבען : דעמאָנסטראַציע פון ציפּערנישע היימאַטס־פערבאַנדען אין לאַנגאַרקאַ.

אינדערמיטען : דזשאָרדזש לאַנסבורי , דער נייער פאָרזיצענדער פון דער אַרבייטער־ פראַקציע אין ענגלישען פאַרלאַמענט.

אונטען : ערשטע אויפנאַהמע פון דער גרובען־קאַטאַסטראָפע ביי עדינבורג.

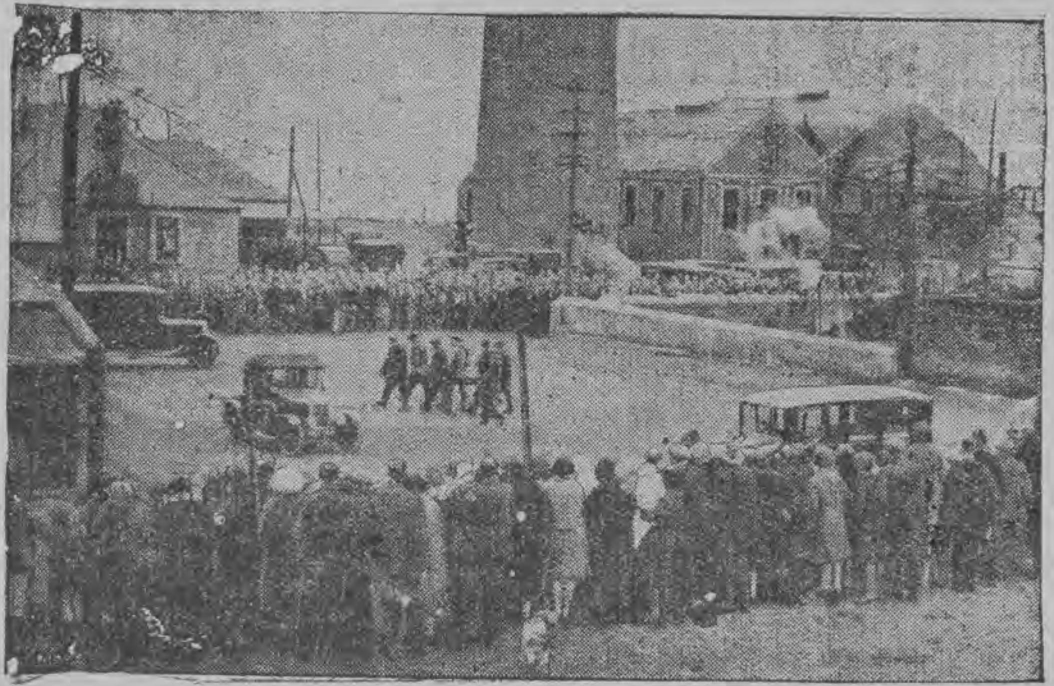

פון וואַנען שטאַמט דער יודישער לוח?

דער יודישער, דער מאַכמעדאַנישער און דער קריסט־ליכער לוח. — די אַראַבער האָבען קירצערע יאָהרען. — אַ מחלוקה וועגען דעם לוח ביי יודען מיט טויזענד יאָהר צוריק. — אַמאָליגע רעפאָרמען אין דעם יודישען לוח

פון דר. ז. קאַדיש

דער מדרש זאָגט, אַז די יודען רעכענען די צייט נאָך די לבנה, און די גוים נאָך דער זון, און דער בעל־המדרש ערקלערט עס אויף זעהר אַ דרשנות־דיג אינטערעסאַנטען אופן. פונקט ווי די זון, זאָגט ער, זעהט זיך נאָר בייטאָג, אַזוי הערשען די אומות־העולם נאָר אויף דער וועלט, און פונקט ווי די לבנה זעהט זיך ביי טאָג און ביינאַכט, אַזוי הערשען יודען סיי אויף דער וועלט, סיי אויף יענער וועלט (מדרש שמות רבה, פרשה ט"ו, כ"ז).

מיט דער יודישער הערשאַפט איבער דער וועלט האָט דער בעל־המדרש, אַ פנים, געהאַט אין זינען די צייט, ווען משיח וועט שוין זיין געקומען. אָבער אויב וועלט־הערשאַפט וואָלט עפּעס געהאַט צו טוּן מיט רעכענען די צייט לויט דער לבנה, וואָל־טען נאָר די אַראַבער דאַרפען ווערען די וועלט־הערשער, ווען משיח וועט קומען, וואָרים יודען רעכענען די צייט האַלב און האַלב, די חדשים נאָך דער לבנה (29 און 30 טעג אַ חודש) און די יאָה־רען נאָך דער זון. די אַראַבער, אָבער, רעכענען די צייט אויסשליסליך נאָך דער לבנה. די זון קימערט זיי גאָר אינגאַנצען נישט, אַפילו די יאָהרען רעכענען זיי לויט דער לבנה.

אָבער צווישען דעם לבנה־יאָהר און דעם זון־יאָהר איז אַ חילוק אין עלף טעג. דער לבנה־יאָהר מיט זיינע קורצע חדשים איז 354 טעג, און דער זון־יאָהר — 365 טעג. יודען גלייכען עס אויס מיט דעם עיבור־יאָהר, מיט דעם דרייצעהנטען חודש, וואָס מ'לעגט צו אַלע צוויי־דריי יאָהר. די אַראַבער, אָבער, האָבען קיין עיבור־יאָהר נישט. מאַכמעד האָט עס פערבאָטען. זייערע יאָהרען זענען דעריבער אַ סך קירצער ווי אונזערע, און אַ משך פון דריי־און־דרייסיג יאָהר האָבען זיי אַ גאַנצען יאָהר אַנ'איבעריגען. ווען אַ יוד אָדער אַ קריסט ווערט 32 יאָהר אַלט, איז ער, לויט דעם אַראַבי־שען לוח שוין 33 יאָהר אַלט.

די אַראַבער האָבען, אַלזאָ, אַריכת־ימים, צו־ליב די קורצע יאָהרען זייערע.

* * *

אויסגעהאַלטען אין גאַנצען אין דעם פּ"ט פון רעכענען די צייט זענען, אַלזאָ, די אַראַבער און די קריסטען. די אַראַבער רעכענען די צייט אינגאַנצען נאָך דער לבנה, און די קריסטליכע פעלקער רעכע־נען עס אינגאַנצען נאָך דער זון. בלויז יודען זע־נען געבליבען ביז אויף היינט מיט אַ פשרה, מיט חדשים נאָך דער לבנה און יאָהרען נאָך דער זון.

דער קאַלענדאַר פון די קריסטליכע פעלקער איז דער רוימישער, וועלכען זיי האָבען אָפּגעירש'־ענט צוזאַמען מיט דער גאַנצער רוימישער ציוויליזאַציע.

אויך די רוימער האָבען נאָר אַמאָל געהאַט אַ לוח, וועלכער איז געווען עהנליך צו דעם יודי־שען. ער איז בעשטאַנען פון אַ לבנה־יאָהר פון 355 טעג, צוטיילט אין 12 חדשים, מיט אַנ'עיבור־יאָהר פון אַ גאַנצען חודש. אַזוי, אָבער, ווי די רוי־מישע פריסטער זענען געווען אומוויסענד אין דעם גאַנצען ענין, איז געווען אַ צומישעכץ, און מ'־האָט נישט געוואוסט אויף זיכער, וואו מ'האַלט אין דעם יאָהר.

יוליוס צעזאַר האָט דערפאַר דאָס אָפּגעשאַפט און איינגעפיהרט אַ נייעם, פּינקטליכען קאַלענדאַר, וועלכען מ'רופט ביז היינט נאָך זיין נאָמען: „דער יוליאַנישער קאַלענדאַר". דאָס איז אַ זון־לוח, וועל־כער רעכענט זיך גאָרנישט מיט דער לבנה, נישט אין שייכות צום יאָהר און נישט אין שייכות צו די חדשים.

דאָס יאָהר אין דעם יוליאַנישען קאַלענדאַר איז אַ זון־יאָהר פון 365 טעג. מ'האָט דעמאָלט געמיינט, אַז אַ יאָהר געהעכענט נאָך דער זון בע־שטעהט פון 365 טעג מיט אַ פירטעל טאָג, כדי צו מאַכען פלאַץ פאַר דעם דאָזיגען פערטעל טאָג, האָט דער יוליאַנישער קאַלענדאַר איינגעפיהרט, אַז אין יעדען פירטען יאָהר זאָל דער מאָנאַט פעברואַר האָבען מיט אַ טאָג מעהר (29 טעג), און יענער יאָהר זאָל האָבען 366 טעג. מ'האָט אָבער אויסגע־פונען, אַז אַ יאָהר האָט מיט 11 מינוטען און 14 סעקונדען ווייניגער ווי 365 מיט אַ פירטעל טאָג. אַזוי אַרום איז מען אין יאָהר 1582 געווען שולדיג דעם קאַלענדאַר גאַנצע צעהן טעג, האָט דער דע־מאָלסדיגער פּויבסט, גרעגאָרי דער 13־טער, דער פאַר אַ רוק געטון דעם קאַלענדאַר אין צעהן טעג, און דערקלערט דעם 5־טען אָקטאָבער פון יענעם יאָהר פאַר דעם 15־טען.

דער יוליאַנישער קאַלענדאַר, ליט ווי ער איז רעפאָרמירט געוואָרען פון פּויבסט גרעגאָרי, איז, אַלזאָ, דער בעסטער און פּינקטליכסטער, וואָס מ'־האָט ביז איצט געהאַט. דאָך, אָבער, וויל מען איהם איצט אינגאַנצען איבער־אַנדערשען. אונזער יודישער לוח, אָבער, איז אין גאַנצען נישט גלאַ־טיג אוו פערפּלאָנטערט. ער איז דעריבער פער־פּלאָנטערט, ווייל ער וויל יוצא זיין פאַר אַלעמען, אי פאַר דער לבנה, אי פאַר דער זון. אָבער ער איז שוין זעהר, זעהר אַלט, דער דאָזיגער יודי־שער לוח אונזערער, אַלט און פערהייליגט, און עס קאָן גאָר נישט אַפילו קיין רייד נישט זיין, אַז יודען זאָלען לאָזען מאַכען וועלכע נישט איז ענ־דערונג אין איהם.

* * *

דער לעצטער שטרייט וועגען דעם יודישען לוח איז פאָרגעקומען מיט טויזענד יאָהר צוריק, אין דער צייט פון ר' סעדיה גאון. דאָס איז אַ קאַפּיטעל יודישע געשיכטע, וואָס מ'האָט ערשט מיט דרייסיג יאָהר צוריק ענטדעקט אין די שטי־קער שמות פון דער בערימטער „גניזה", אין דער אַלטער שוהל פון קאַאירא.

דאָס איז געווען אין יאָהר 921. זיבען יאָהר איידער ר' סעדיה איז בעשטימט געוואָרען אַלס דער „גאון" פון דער ישיבה אין סורא. דער קומענדיגער פסח, פון יאָהר 922, האָט געזאָלט אויספאַלען אויף דינסטאָג, לויט דעם אָנגענומענעם לוח, ביי וועלכען עס האָבען זיך געהאַלטען די גאונים פון די ישיבות אין בבל, איז געקומען דעמאָלט ר' אברהם בן מאיר, אַ בערימטער ראש־ישיבה אין ארץ־ישראל, און געזאָגט, אַז דער יודישער לוח דאַרף רעפאָרמירט ווערען, און אַז דער ערשטער טאָג פון דעם קומענדיגען פסח דאַרף זיין נישט דינסטאַג, נאָר זונטאָג, מיט צוויי טעג פריהער.

בן־מאיר האָט געהאַט אַ סך אָנהענגער, און אַ פּאָר יאָהר האָבען די יודען פון די מזרח־לענדער געפייערט די יודישע יום־טובים אין בעזונדערע טעג. די מעהרסטע יודען פון בבל האָבען געפּראַוועט דעם סדר פון יענעם פסח מאָנטאָג אָוועט, און די מעהרסטע יודען פון ארץ־ישראל האָבען געפאָלגט בן־מאיר'ן און איהם געפּראַוועט שבת אָוועט, מיט צוויי טעג פריהער.

דאָ, אין אַ צייטונגס־אַרטיקעל, איז נישט דער פּלאַץ איבער־צוגעבען די פּרטים פון יענער היסטאָ־רישער מחלוקה צווישען בן־מאיר'ן און די גאונים פון בבל וועגען דעם לוח. איך קאָן דאָ נאָר זאָגען אין אַ פּאָר ווערטער, אַז בן־מאיר האָט [illegible]ען, און דער יודישער לוח, וועלכער איז אין יענער צייט שוין, פון הונדערטער יאָהרען, געווען אויסגעאַרבייט און פעסטגעשטעלט מיט אַלע פּרטים, איז געבליבען אָהן וואָס־עס־איז ענדערונגען ביז היינטיגען טאָג.

* * *

גענוי, אין וועלכער [illegible] עס זענען פעסטגע־שטעלט געוואָרען די אַלע פּרטים פון דעם יודישען לוח, איז נישט זיכער, מיר ווייסען אויך נישט, ווען עס איז אָנגענומען געוואָרען ביי יודען די פשרה צווישען דער לבנה־רעכענונג און דער זון־רעכענונג מיט אַנ'עיבור־יאָהר פון דרייצעהן חדשים. איין זאַך איז אָבער כמעט ווי זיכער: אַז אין די אַלטע צייטען איז דער יודישער לוח מעהרערע מאָל רעפאָרמירט געוואָרען. מ'מוז עס אַרויסדרינגען אויך פון די פערשידענע בעצייכענונגען, וואָס די חדשים האָבען געטראָגען אין פערשידענע צייטען.

גאָר אין די אַלטע צייטען פון דער יודישער מלוכה אין ארץ ישראל האָט, קענטיג, יעדער חודש געהאַט אַ העברעאישען נאָמען. אָבער אין תנ"ך האָבען זיך דערהאַלטען בלויז פיר פון די דאָזיגע אַלטע העברעאישע נעמען פון די חדשים. זיי ווע־רען דאָרטען אָנגערופען „חודש האביב", „חודש זיו", „ירח האתנים" און „ירח בול". עס קען אָבער נישט זיין, אַז בלויז פיר חדשים האָבען געהאַט נעמען. מסתמא האָבען די איבעריגע חדשים עס אויך געהאַט.

מיר ווייסען, אַלזאָ, פון דעם, אַז די חדשים האָבען לכתחילה געהאַט העברעאישע נעמען, און מיר ווייסען אויך, פון וואַנען די דאָזיגע נעמען האָבען געשטאַמט. יודען האָבען זיי איבערגענומען פון זייערע שכנים אַרום. ווען זיי האָבען זיך בעזעצט אין ארץ ישראל צווישען די ציוויליזירטע כנענים, האָבען זיי שוין געפונען דאָרטען נעמען פאַר די חדשים, וואָרים דריי פון די פיר נאָר־וואָס דער־מאָנטע נעמען האָט מען געפונען אין אַלט־כנעני'שע אויפשריפטען. זיי ווערען אויסגעלעגט אויף די אויפשריפטען: „זיב", „אתנים", „בל".

שפּעטער, אָבער, האָבען יודען אוועקגעוואָרפען יענע אַלטע העברעאישע נעמען פון די חדשים און אָנגעהויבען זיי בעצייכענען מיט צאָהלען. דער וויפילטער חודש דאָס איז אין יאָהר („בחודש הראשון", „בחודש השני", און אַזוי ווייטער). ווען דאָס איז פאָרגעקומען, ווייסען מיר נישט. עס לעגט זיך אָבער, יעדענפאַלס, אויפ'ן שכל, אַז דאָס איז פאָרגעקומען אין אַ צייט, ווען דער לוח איז רעפאָר־מירט געוואָרען ביי יודען, און אַז דער נייער אופן פון בעצייכענען די חדשים איז געווען אַ רעזולטאַט פון דער דאָזיגער רעפאָרם אין קאַלענדאַר.

נאָך שפּעטער איז, קענטיג, דער לוח ווידער רעפאָרמירט געוואָרען, און מ'האָט ווידער אָנגעהויבען רופען די חדשים מיט נעמען. אָבער דאָס איז, אַ פנים, געווען אין דער צייט פון און נאָך דעם גלות בבל. וואָרים די נייע נעמען זענען געווען נישט קיין העברעאישע, נאָר באַבילאָנישע. שוין לאַנג ווי מ'האָט אין די פערשאָטענע חורבות פון נינוה, די אַמאָליגע הויפּט־שטאָט פון אשור, אויסגעגראָ־בען אַ טאָוועל מיט די יודישע נעמען פון די חדשים. די דאָזיגע באַבילאָנישע נעמען זענען געבליבען ביי יודען ביז היינטיגען טאָג.

אין דער ערשטער צייט נאָך דער דאָזיגער רעפאָרם האָט מען בעצייכענט די חדשים מיט אַ דאָ־פּעלטער בעצייכענונג, מיט דער אַלטער און דער נייער צוזאַמען. למשל: אין דעם צעהנטען חודש, דאָס איז דער חודש טבת; אין דעם דריטען חודש, דאָס איז דער חודש סיון; אין דעם צוועלפטען חודש, דאָס איז דער חודש אדר (מגילת אסתר, ב. 17; ח, 9; ט, 1). מיט דער צייט, אָבער, האָבען יודען זיך צוגעוואוינט צו די נייע באַבילאָנישע נעמען פון די חדשים, און מ'האָט מעהר נישט בעדאַרפט נאָך צולעגען צום נאָמען דער וויפילטער חודש דאָס איז אין יאָהר.

אָבער נישט בלויז די בעצייכענונגען פון די חדשים, אויך פיל אַנדערע זאַכען זענען דעמאָלט געענדערט געוואָרען אין דעם יודישען קאַלענדאַר, ווי, למשל, דער אָנהויב פון יאָהר.

וואַסער. וואָס מיר טרינקען

— פון — ד"ר א. שטילמאַן

וואַסער איז אומבעדינגט נויטיג פאַר דער עקזיסטענץ פון יעדען לעבעדיגען וועזען! אָהן וואַסער וואָלטען פערטרוקענט און פערדאַרבט גע־וואָרען אַלע פלאַנצען און געוויקסען, עס וואָלט אונ־טערגעגאַנגען יעדער סימן פון לעבען, און די גאַנצע וועלט וואָלט קיין קיום נישט געהאַט.

דער מענשליכער קערפּער איז אַ מאַשין, וואָס אַרבייט אַ דאַנק דער קראַפט, וואָס ווערט דאָרט פּראָדוצירט, פון דעם מין קוילען, וואָס אונזער קאָך־קעסעל (דער מאָגען און געדערים) נעה'זמט אין זיך אַריין, אין דעם פאָרם פון פערשידענע שפּייזען. עס איז אָבער פערהאַן אַ גרויסער אונטערשיד צווי־שען אַ מאַשין און דעם מענשליכען אָרגאַניזם.

אַ דאַנק דעם וואַסער־שטאָף, געפינען זיך די נויטיגע עלעמענטען, וואָס דערנעהרען אונזער קער־פּער, אין אַ פליסיגען צושטאַנד, און קענען, אַזוי אַרום, אויף אַ לייכטען און נישט געשטערטען אופן, דורכסטילירען, אַרויסזויגען זיך, פון איין געוועב אין צווייטען און דערגרייכען די איינצעלנע צעלען.

אַ דאַנק דער וואַסער, וואָס מיר טרינקען, געפינען זיך אַלע גיפטיגע אָפּפאַל שטאָפען, וואָס קומען אַלס רעזולטאַט פון דער אַקטיוויטעט פון אונזערע אַלע אברים איך אַ פליסיגען צושטאַנד, און האָבען די מעגליכקייט אַרויסצורינען פון דעם קערפּער, אין דער פאָרם פון אורין, שוייס און אַנדערע אויס־פליסונגען.

אַ דאַנק דער וואַסער וואָס מיר טרינקען, געפינען זיך די שפּייזען, אין מאָגען און אין די גע־דערים, אין אַ פליסיגען צושטאַנד, און ווערען לייכ־טער פערדייהעט. די בלוט איז נישט צו געדיכט און צירקולירט אין די אינערליכקייטען פון די אָדערן, מיט אַנ'אָנגענעהמער שנעלקייט. דער אום־בייט פון שטאָפען, דאָס הייסט, דער אנקום פון די דערנעהרונגס עלעמענטען און דאָס עוואַקואירען פון די אָפּפאַלען, ווערט דורכגעפיהרט געשווינד און אָהן בעזונדערער אָנשטרענגונג און מידקייט.

וואַסער איז אויף אַזוי פיל וויכטיג פאַר דער רעגעלמעסיגער פונקציאָנירונג פון אָרגאַניזם, אַז ווען עס פיהלט זיך אַ דעפיציט פון דעם דאָזיגען נויטיגען עלעמענט, ווירקט עס אויף בעשטימטע נערווען־פעדים, וואָס רופען אַרויס דעם געפיהל פון דורשט, און מאָנט ביי דעם מענשען ער זאָל גע־בען וואַסער אין זיין מאַשין.

דער פּרימיטיווער מענש האָט געלעבט ווי ס'־האָט זיך געלאָזט, געטרונקען ווען ער איז געווען דורשטיג און וואַסער וואָס פלעגט איהם קומען אונ־טער דער האַנד. עס זענען געווען די גליקליכע צייטען, ווען מען האָט נישט געוואוסט, וואָס עס מיינט אַ מיקראָב, און מען האָט זיך געהיט פאַר ערנסטערע און געפעהרליכערע חיות, ווי: וועלף, בערען, לייבען א. אַז. וו. אַ קראַנקהייט האָט מען צוגענומען מיט אַשטילער אונטערטעניגקייט, ווי אַ שטראָף פון עפּעס אַ שטאַרקען און גרויזאַמען רע־גירער.

מיר לעבען אָבער אין אַ צייט, ווען דאָס גרע־סטע געפאַהר דראָהט איבער אונז נישט מצד שונאים, מיט וועלכע מיר בעגעגענען זיך פנים לפנים, נאָר וואָס פערלויפען אונז די וועגען, פערשטעלטע און מאַסקירטע, און רויבען אונזערע לעבענס גראַד דאַן, ווען מיר בעטראַכטען זיך [illegible] די גרעניצען פון געפעהרליכע געשעהענישען. די טיפּישסטע פיינד פון דעם דאָזיגען מין, זענען די מיקראָבען, וועלכע נוצען אויס די געלעגענהייט פון דער נאַטירליכער איינגעשאַפט פון מענשען צו עסען און טרינקען און זיי כאַפּען זיך אַריין אין אונזערע קערפּערס צוזאַמען מיט די מאכלים און געטראַנקען.

מיט'ן וואַסער קענען מיר אין זיך אַריינגעה־מען מיקראָבען פון פערשידענע אַנשטעקענדיגע קראַנקהייטען, ווי טיפוס, דיפטעריע, כאָלערע און אַנדערע. די מאָדערנע מעדיצין, וועלכע האַלט מעהר פון פערהיטען, אַז די קראַנקהייט זאָל נישט בע־הערשען דעם קערפּער, איידער צו געבען הייל־מיטלען, ווען דער מענש איז שוין אין איהרע לאַ־פּעס, האָט ענטוויקעלט אַ דעטאַלען שטודיום איבער דעם, ווי צו רייניגען וואַסער, וואָס מיר טרינקען, פון די שעדליכע עלעמענטען, וואָס געפינען זיך דאָרט. דער דאָזיגער שטודיום איז דער באַזיס פון די מאָדערנע וואַסער־לייטונגען אין אַלע שטעט, און אין אייניגע פלעצער, אויך אין די דערפער.

עס זענען פערהאַן אויסערליכע סמנים, וואָס ווייזען אָן, אַז דאָס וואַסער איז געזונד צום טרינקען, אָבער אויף דעם טאָר מען זיך נישט פערלאָזען. מען דאַרף אויך אַריינקוקען, און דורך אַ מיקראָסקאָפּ, אין דער נשמה פון דעם לויטער'ען און זויבער־ריינעם וואַסער, צו זעהען צי בעהאַלטע זיך נישט, אונטער דער שויך פון קרישטאַלענער דורכזיכ־טיגקייט, די נישט זויבערע, געפעהרליכע בעשעפע־נישען — מיקראָבען.

מען האָט פעסטגעשטעלט, אַז אין די טיפענישפון די פערשידענע שיכטען פון דער ערד, געפינען זיך אַזעלכע שטאָפען — עהנליך צו הייווען מיט וועל־כען מען באַקט ברויט, און וועלכע טראָגען דעם נאָמען פון „אונטער־ערדישע פערמענטען". זיי, די דאָזיגע פערמענטען בעזיצען די אייגענשאַפט צו פער־ניכטען די מיקראָבען פון וואַסער, וועלכע זייט זיך דורך, דורך די ערד־שיכטען. עס מיינט, אַז וואָס טיפער די וואַסער האָט דורכגעדרונגען די אונטער־ערד־וועלט, אַל קגעלייטערטער און בעפרייטער פון מיקראָבען, קומט זי אַרויס אויפ'ן אויבערפלאַך, און אַלץ בעסער און געזונטער איז זי פאַר דעם מענשלי־כען פערברויך.

אַרויסגעהענדיג פון דעם דאָזיגען שטאַנדפּונקט, קענען מיר מיט זיכערקייט זאָגען אַז אַ ברונעם דאַרף געגראָבען ווערען וואָס טיפער, כדי די הער־גרייכטע וואַסער זאָל זיין וואָס ריינער און געזונטער. די ווענט פון ברונעם דאַרפען זיין פערמויערט און פערגאָסען מיט צעמענט, כדי די וואַסער פון די אויבערשטע שיכטען, וועלכע איז פול מיט מיקראָבען, זאָל נישט אַראָפּרינען און איבערפיהרען דאָס וואָס איז געזונט פאַר דעם מענשליכען פערברויך.

ווען עס האָבען אָנגעהויבען איינגעפיהרט צו ווערען די מאָדערנע וואַסער - לייטונגען, צו וועל־כע עס קען נישט צוגעשטעלט ווערען וואַסער פון אַ ברונים. מען מוז זיך בענוצען נאָר מיט אומבעגרעניצטע וואַסערען פון די טייכען, וואָס זע־נען פול מיט מיקראָבען. און כדי די בעפעלקערונג זאָל זיין געזיכערט נישט צו קרענקען פון דער לוקר־סוס, צו בעקומען וויפיל מען וויל וואַסער, פון אַ בלויזען הרעה פון אַ קרענטעל, האָט מען איינגע־פיהרט פאָלגענדעס:

אונטער אַ שטרענגער השגחה פון געזעץ פון יעדען לאַנד, מוזען די אָפּפאַלען און אומריינגקייטען בעגאָסע ווערען מיט אַנטיסעפּטישע שטאָפען, אַזוי אַז ווען דער טייך שליגט אין זיך אַריין די אומריינ־קייטען און אויספלוסען פון מענשליכע און אַנדערע לעבעדיגע קערפּערס, ענטהאַלטען זיי אין זיך אַ זעהר קליינע צאָהל מיקראָבען, אינטערעסאַנט איז דאָס, אַז וואָס די שטאָט איז גרעסער, אַלץ בעסער ווערט דער דאָזיגער היגיענישער געזעץ אָפּגעהיט, פּשוט צוליב די גוט איינגעאָרדנעטע סיסטעמען פון קאַנאַליזאַציע. פונקט וואו די שטאָט קאַנאַלען גיסען זיך אַריין אין דעם טייך, ווערען די אומריינקייטען אויטאָמאַטיש בעגאָסען מיט אַנטיסעפּטישע שטאָפען, און פערלאָזען די שטאָט כמעט אָהן מיקראָבען.

אויף דעם אַליין פערלאָזט מען זיך אויך נישט און מען בעוואָ ענט זיך פונדאַסנ[illegible] ביים איינאָרדענען די וואַסער־לייטונגען. צו האָבען אַ בעגריף ווי דאָס ווערט געטון וועלען מיר אין קורצען איבערגעבען דעם אַמעריקאַנישען סיסטעם פון וואַסער לייטונג.

פון טייך ווערט די וואַסער אַריינגעפיהרט אין אַ גראַנדיעזען רעזערוואואַר", אין וועלכען זי ווערט געהאַלטען אַ שטיקעל צייט, כדי די מוטנע־קייט זאָל זיך אָפּזעצען. פון דאַנען קומט די וואַסער אַריין אין אַ צווייטען רעזערוואואַר, וועלכער שטעלט מיט זיך פאָר אַ פילטער, ד. ה. די וואַסער דאַרף דורכגעזויגען ווערען דורך אַ שיכט פון זאַמד, אין די גרעב פון 9—8 פוס. פון דאָרט קומט די וואַסער אַרויס מיט אַלע אויסערליכע כאַראַקטער־שטריכען פון אַ פרישער און געזונטער. נאָר כדי צו פערזיכע־רען אויך די פערבאָרגענע איבעריגקייט, ווערט זי, ביים סאַמע אַריינגאַנג אין די שטאָט־רעהרען פון דער וואַסער לייטונג סטעריליזירט דורך אַ ספּעצי־יעלען אַנטיסעפּטיק. חוץ דעם זענען שטענדיג פער־האַן נאָך דער וואַך מעדיצינישע אויטאָריטעטען, וועלכע אונטערזוכען פּריוואַטיש די וואַסער, צו איר־בערצייגען זיך אין דער אומשעדליכקייט פון איהר געברויך.

מיר קומען אַזוי אַרום צום אויספיהר, אַז די וואַסערען אין די גרויסע שטעט זענען נישט שעד־ליך און געזונטער ווי די וואַסערען פון נאַטירליכע קוואַלען.

שוין איינמאָל אַ שוטה

אַבּאַראַבּישע פאָלקס-מעשה

פון אשר באַראַש

פון יעצט און פון פריהער, זאָל איינגענעהם זיין פאַר מיינע צוהערער אָט די זאַך!

אַמאָל איז געווען אַ האָלץ־העקער און זיין נאָמען איז געווען דזשאַדע, און געהאַט האָט ער אַ ווייב מיטט פינף קינדער. זאָגט זי צו איהם איינמאָל: „מענש איינער, אַ גאַנצען פרי־המאָרגען זיי אונזערע קינדער הונגעריג, געה אַרויס, האַק אָן האָלץ און ברענג!" אָבער פונקט אין דעם פריהמאָרגען איז ער אויפגעשטאַנען, מיט אַ שוואַכקייט אין אַלע זיינע גלידער, און ביז ער האָט זיך איינגעוואַשען, אָנגעטון די שיך און אָנגעזאָטעלט זיין אייזעל, איז שוין געוואָרען האַלבער טאָג. פונדעסטוועגען איז ער געגאַנגען אין וואַלד, ווי עס וואָלט איהם געצויגען אַהין פאַר די ברעמען פון זיינע אויגען.

אין וועג האָב איהם בעגעגענט די האָלץ־העקער, וואָס האָבען זיך שוין צוריקגעקעהרט פון וואַלד. געבען זיי אויף איהם מיט חוזק אַ קוק און זאָגען: „וואָס ביסטו עפּעס היינט אַזוי פריה אויפגעשטאַנען, ג'עדה! צי דען האָבען מיר נישט בקבלה, אַז דאָס איילען זיך קומט פונ'ם שטן?"...

אַז ער איז געקומען באַהענט צום וואַלד האָט זיך געשטאַרקט די זון און האָט פון איהם אַרויסגעשלאָגען אַ שוויס. האָט ער געזאָגט: „יעצט ווילט זיך מיר גאַר אַ דרעמעל טון אַביסעל אינ'ם שאָטען פון פעלז, ווען איך וועל זיך אויפכאַפּען וועל איך מיר אָנשניידען אַ בינטעל האָלץ און וועל מיך אומקעהרען אַהיים". און האָט זיך גלייך אוועקגעלעגט. אָבער איידער ער האָט צוגעמאַכט זיינע אויגען, האָט זיך אין זיין האַרצען דערוועקט אַ שרעק פאַר'ן אייזעל פאַר זיינעם, טאָמער גנב'עט מען איהם דערווייל צו ביי איהם, האָט ער זיך אַ קראַץ געטון אין זיין באַקען און געזאָגט: אויב איך וועל איהם אָנבינדען אָן מיין האַנט — וועט מען דאָך איהם אוועקגנב'ענען: וועל איך איהם אָן מיין פוס אָנבינדען — וועט מען איהם אָפּבינדען; און אויב איך וועל איהם צו מיינע לענדען צובינדען — וועט מען איהם צונעהמען. קיין אַנדער אויסוועג נישט, אַז איך זאָל איהם צובינדען נאָר צו מיין גרויסער באָרד, און אַז ס'וועט קומען אַ גנב, וועל איך גלייך דערפיהלען און זיך אויפכאַפּען, האָט ער דעם אייזעל צוגעבונדען צו זיין באָרד און איז איינגעשלאָפען.

געהט דאָרטען דורך אַ מענש און דערהערט ווי ער כראָפּעט, איז ער צוגעגאַנגען זעהען, ווער קען דאָס אַזוי שטאַרק כראָפּען אין מיטען העלען טאָג, און דערזעהענדיג ווי דער אייזעל שטעהט אַזוי צוגעבונדען צו זיין באָרד און די פליגען בעלאַגערען איהם פון אַלע זייטען, האָט ער געזאָגט: „אַ פּנים, אַז האָט מורא פאַר גנבים, האָט ער דערפאַר דאָס געטון". האָט ער אָנגענומען זיין טאַרבוש און אַרויסגעצויגען פון דאָרטען אַ שאָל־מעסער האָט אָנגעשפּיגען אין זיין באָרד דאָ און דאָרטען, געגעבען נאָכדעם אַ שניט אַהער און אַ שניט אַהין, און די באָרד איז שוין געווען אין זיין האַנט. האָט ער איהם אַזוי געלאָזט שלאָפען און אַליין איז ער אַרויף אויף זיין אייזעל און איז נעלם געוואָרען.

ווען דער האָלץ־העקער האָט זיך אויפגעכאַפּט פון זיין שלאָף, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו אַרומקוקען, צו זוכען זיין אייזעל און האָט איהם נישט געפונען, גיט ער אַ טאַפּ די באַקען — אויך די באָרד איז נישטאָ. האָט ער געזאָגט: „בין איך עס ג'עדה? דאַכט זיך, אַז דאָס בין איך און דאַכט זיך אַז נישט! אָבער קיינער קען מיך נישט אַזוי גוט ווי מיין ווייב". איז ער אויפגעשטאַנען און אוועק אַהיים. צוקומענדיג צו זיין טיר האָט ער זי אָנגעהויבען רופען. האָט זיין ווייב גענומען דעם קויש און זיך געאיילט צו איהם אַרויסגעהען, כדי אָנצופולען איהם מיט האָלץ — האָט זי געטראַכט — און אַרויסגעטראָגען עס און פערקויפען און פאַר דעם קויפען דערנאָך עסען פאַר די קינדער. ווי ער האָט איהר דערזעהען האָט ער געגעבען אַ זאָג: „ביי גאָט! זאָג מיר: בין איך עס ג'עדה?" ענטפערט זי: „געוויס ביסטו דאָס!" זאָגט ער: „אויב איך בין ג'עדה, זענען טאַקע אויף אַן אמת פערשוואונדען געוואָרען מיין באָרד און מיין אייזעל!" וואונדערט זי זיך: „וואָס הייסט?" דערצעהלט ער איהר די גאַנצע מעשה.

דריי אָדער פיר טעג איז ער אַזוי געזעסען בטל, האָט גאָרנישט געטון, איז ערגעץ נישט אַרויס און איז ערגעץ נישט אַריין, ביז דער הונגער האָט אָנגעהויבען צו דריקען זיין ווייב מיט די קינדער. איז זי אוועק צו איהר שכן און האָט אַזוי געזאָגט: „שכן מיינער, ביזט מסכים צו צונעהמען צו זיך אָט דעם מענשען? זאָל ער צו ביסלעך אַקערען מיט דיר, אפשר וועט ער זיך אויסלערנען אָט די מלאכה". זאָגט דער שכן: „אויב ער וועט עס דערווייזען — איז גוט". און אַזוי האָט יענער אָנגעהויבען אַלע פריהמאָרגען אַרויסגעהען צו אַקערען. און צוביסלעך פלעגט מען די אַרבייטס־צייט פערגרעסערען, ביז ער האָט אָנגעפאַנגען צו אַקערען פונ'ם מאָרגענשטערען ביז די שטערען אויפגאַנג.

איינמאָל, אין אַ שעהנעם טאָג, האָט איהם זיין שכן איבערגעלאָזט אַליין אין פעלד. און ג'עדה געהט זיך אַזוי נאָכ'ן אַקער־אייזען און אַקערט אויף איין פאַס ערד נאָך'ן צווייטען, און האָט הנאה פון זיין אַרבייט ווי אַ גרויסער בעל זכיה. מיט אַמאָל פערטשעפּעט זיך דאָס מעסער פונ'ם אַקער־אייזען אָן אַנ'אויער פון אַ קעסעל, גיט איהם אַ רוק־אוועק און וואַרפט אַראָפּ דאָס דעקעל, גיט פון קעסעל אַ גלאַנץ־אַרויס אַ גרויסע ליכטיגקייט פון די פיל גאָלדענע רענדלעך, מיט וועלכע ער איז אָנגעפולט געווען. דערזעהענדיג דאָס, האָט ער געזאָגט: „וואָס איז דאָ שכל וואָס דער סולטאַן האָט בעהאַלטען זיין געלד דווקא ביי אונז? ביי גאָט, אָט נעהם איך און טראָג עס איהם אוועק!"

האָט ער איבערגעלאָזט אַזוי די פאָר אָקסען שטעהען אין יאָך, האָט איינגעבונדען דעם קעסעל אין זיין מאַנטעל, אויפגעלאָדען איהם אויף זיין פּלייצע און איז אוועק אַהיים. זאָגט ער צו זיין ווייב: „איך האָב געפונען געלט פונ'ם סולטאַן, איך וויל עס איהם אָפּטראָגען אין זיין פּאַלאַץ".

אַז די פרוי האָט דערזעהען דעם אוצר, האָט זי אָנגעהויבען צו זוכען מיט וואָס איהם צו בעשעפטיגען, כדי אַרויסצושלאָגען איהם דאָס פון זיין זינען. דערווייל בעהאַלט זי דעם אוצר און אויף זיין פּלאַץ בינדט זי איהם איין אַ גרויסען שטיין. אין זיין לעבענס־טאָג האָט יענער נישט פערזוכט קיין אייער און שמאַלץ, איז ער אַזוי געוואָרען פערטון אינ'ם עסען, אַז ער האָט עס איינגעשלונגען מיט די פליגען צוזאַמען. אַז ער האָט געענדיגט זיין סעודה איז ער צוגעגאַנגען צו זיין פערבונדענעם מאַנטעל, איהם ווידער אויפגעלאָדען אויף זיין רוקען און איז אוועק צום פּאַלאַץ.

האָט אויף איהם אַ געשריי געטון דער ערשטער היטער: „ביין, פעלאַך, קעהר זיך אום צוריק!" זאָגט ער: „מיין האַר, איך וועל דיר געבען 500, לאָז מיך נאָר צוקומען צום סולטאַן", לאָזט ער איהם דורכגעהען. פערהאַלט איהם דער צווייטער: „פאַר אַזעלכען ווי דו, איז דאָ נישטאָ קיין דורכגאַנג!" זאָגט ער: „איך וועל דיר דערפאַר געבען 250" ענטפערט יענער: גוט געה דורך!" איז ער דורכגעגאַנגען. אַז ער איז צוגעקומען צום קעניגס טויער האָט איהם דער היטער פערהאַלטען: „מען טאָר נישט!" האָט ער איהם צוגעזאָגט 150 און איז אַריין.

געהט ער אַריין צום סולטאַן און לעגט אוועק ביי זיינע פיס דעם מאַנטעל מיט דער משא. דעקט זיך אויף דער מאַנטעל און ס'האָט זיך בעוויזען דער שטיין זאָגט צו איהם דער סולטאַן: „שייך, וואָס האָסטו דאָס געבראַכט?" האָט דער האָלץ־העקער אָט דאָס דערזעהען מאַכט ער צו איהם אַזוי: „מיין קעניג און מיין האַר, אַזוי ווי דיין רויטעל־וואָג איז איבערגעפיהרט געוואָרען, וויל איך, אַז פון אָט דעם שטיין זאָלסטו מיר מאַכען אַנ'אַנדער וואָג". האָט זיך דער סולטאַן שרעקליך פונאַנדערגעלאַכט, און ביים סולטאַן איז געווען אַ געשוויר אין האַלז, און ווי ער האָט אָנגעהויבען אַזוי צו לאַכען — האָט ער גלייך געפּלאַצט. ווערט ער געזונט און דערפרעהט זיך זעהר שטאַרק, זאָגט ער: „מענש איינער, בעט ביי מיר וואָס דו ווילסט וועל איך דיר גלייך געבען!" מאַכט דער האָלץ־העקער: „מיין קעניג און מיין האַר, דאָס ערשטע גיב דעם ערשטען היטער דיינעם 500 רענדלעך, דעם צווייטען 250, און א טראַ דעם, וואָס שטעהט ביי דיין טיר, גיב 150. ווארום ווען איך וואָלט זיי דאָס נישט צוגעזאָגט, וואָלטען זיי מיר נישט געווען געלאָזט אַריין צו דיר, און איך — האָט זיך מיר זעהר געוואָלט, אַז ביי מיר זאָל זיין אַ פולע שטוב מיט לאַבענס ברויט און אַ שטראָם וואַסער זאָל פליסען פערביי מיין פּריפּעטשאָק, כדי איך זאָל האָבען רוה און זאָל קענען, ווען איך וויל, עסען און טרונקען, אַזוי ווי איך האָב ליב".

האָט בעפויהלען דער סולטאַן צו טון אַזוי ווי דער האָלץ־העקער וויל. פלעגט ער זיצען מיט זיין ווייב און קינדער און עסען און טרינקען פון אויפשטעהען ביז לעגען זיך, און אפילו ביים איינשלאָפען פלעגען זיי אויך האַלטען אין קייען. אָבער אין אַ קורצער צייט אַרום האָט דער ברויט אונגעטרוקענט און איז שטאַרק האַרט געוואָרען, אַז ס'איז געווען אונמעגליך איינצובייסען איהם. זיצט איינמאָל אַזוי די פרוי און שפּינט. זאָגט זי צום מאַן: „נעהם צוויי לעבלעך ברויט, ווייק זיי איין און וואַרים זיי אָן געגען פייער, כדי מיר זאָלען האָבען וואָס וואַרמעס צו עסען. זאָגט ער: ווייק איין דו, די ריינווע וואַסער איז דאָך אַרום דיר!" זאָגט זי: „איך בין פערנומען מיט'ן שפּינען און דו זיצט לעדיג". מאַכט ער: „ווער פון אונז ביידען עס וועט אָנהויבען פריהער צו רעדען, יענער זאָל איינווייקען דאָס ברויט". גוט. זענען זיי געזעסען און געשוויגען. קיינער פון זיי האָט אפילו קיין פּיפּס נישט געטון.

די פרוי איז מיד געוואָרען שוויגענדיג, שטעהט זי אויף און געהט אַוועק צו איהר פאָטער. דאָרטען האָט מען געשאָכטען אַ שעפּס און געקאָכט קאַבאַב (אָנגעהאַקטע שטיקלעך פלייש, געבראָטענע אויף אַ שפּיז.) זאָגט מען צו איהר: „מיר האָבען געוואָלט דיר אויך שיקען פון דעם אַ חלק. נעהם און טראָג אוועק עטליכע שטיקלעך פאַר דיין מאַן". זאָגט זי: „שיקט עס אָפּ דורך מיין שוועסטער".

האָט די שוועסטער גענומען זעקס אָדער זיבען שטיקלעך, איז אוועק אַהין און אָנגעהויבען רופען פון דרויסען: „אוי, דער מאַן פון מיין שוועסטער! אוי, ג'עדה! אוי, מיין שוואָגער! אוי, פאָטער פון דעם און פון יענעם!" קיינער רופט זיך נישט אָפּ. געפינט זי אַנ'אָפענע טיר, געהט זי אַהין אַריין. זעהט זי ווי ער זיצט אויף דער ערד ביים פּריפּעטשאַק, זיינע אויגען שמייכלען און די ליפּען שטאַרק, שטאַרק פערדריקט. גיט זי איהם אַ שטופּ מיט איהר האַנט און מיט איהר פוס און ער זאָגט גאָר נישט. הענגט זי איהם אויף דעם קאַבאַב אויף אַ פאָדים, ווי אַ האַלזבאַנד, אויף זיין האַלז און יענער ריהרט זיך אַלץ נישט פון אָרט. געהט זי אַרויס און געהט זיך דורך אַרום דער שטוב. און אַז זי געהט ווידער אַריין, געפינט זי, ווי די הינט שטעהען און עסען דאָס פלייש פון זיין האַלז און ער שמייכעלט און שוויגט.

ברענגט זי דעם אייזעל, זעצט איהם אַרויף אויף איהם און פיהרט איבער'ן דאָרף. איז זי דורכגעפאָהרען פערביי איהר פאָטערס הויז. און די קינדער אין דרויסען זינגען און שרייען איהם נאָך: „אוי, דו בינטעל גראָז, וואָס רייט אויף אַנ'אייזעל מיט אַנ'אַראָפּגעלאָזטען נאָז!" האָט זיין פרוי דערהערט די קולות פון די קינדער און האָט אַרויסגעקוקט פון פענסטער. ווי זי האָט דערזעהן אַזוי איהר מאַן, האָט זי אויסגעשריען: „זאָל דיר שוואַרץ מאַכען גאָט דיין פּנים! וואָס איז דאָס?" רופט ער זיך אָפּ צו איהר: „דו האָסט די ערשטע גערעדט, דאַרפסטו איינווייקען דאָס ברויט, חזיר'טע!"

און מיט זיין שטעקעל האָט ער אונטערגעאיילט דעם אייזעל און צו וועטשערע איז ער אַהיימגעקומען.

זאָל גאָט חרוב מאַכען זיין שטוב, איהם און זיין נאַרישקייט!

פון העברעאיש יצחק אַלטשולער.

דריי ווייבער - דריי מעשיות

פון דער סעריע: „מענטשען פון אַ גאַנץ יאָהר"

פון יוסף זעלקאָוויטש

אַנשעל בחור האָט איהר נישט געקענט? — טאָ כּדי איך אייך זאָגען ווער ער איז:

בעת דער אַלטער רב אונזערער זאָל זיך מיהען איז מיט יאָהרען צוריק אַראָפּגעקומען צו אונז פון כאַסטשעלקאָוו, האָט ער זיך מיטגעבראַכט אַ בחור, אַ משמש, וואָס האָט געהייסען אַנשעל. און אַזוי ווי ביי אונז איז שטאָט אין צו יענער צייט געווען אַ געוועטעניש אויף אַנשעלס און זאָגען גלאַט אַנשעל, וואָלט מען דאָך נישט געוואוסט, וועמען מען מיינט, האָט מען איהם גערופען אַנשעל בחור.

שפּעטער, אַז דער רב, זאָל זיין אָפּגעשיידט, איז זיך שוין געהאַט איינגעזעסען ביי אונז און האָט שוין געהאַלטען משרתים, איז עפּעס אויסגעקומען אַ מ'אוס'ע מעשה, צוליב וועלכער אַנשעל האָט געמוזט חתונה האָבען מיט דעם רבס קעכין, מיט דער גרויסער פויגעל, וועלכע האָט זיך נישט געפוילט און אין אַנ'ערך דריי חדשים נאָך דער חתונה געמאַכט אַ ברית, אויף וועלכען דער אַלטער רב טאַקע, זכרונו לברכה, איז געווען סנדק.

אַנשעל האָט זיך אפילו דאָס גאַנצע לעבען זיינס געשוואוירען, אַז ער איז אין דעם ברית, וואָס זיין פויגעל האָט געמאַכט אַזויפיל שולדיג, וויפיל דער רב, נאָר דאָס געהער זיך נישט אָן מיט דער מעשה, דער עיקר איז, וואָס אַנשעל האָט אפילו נאָך דער חתונה ווייטער געהייסען אַנשעל בחור און זיין פויגעל — בחור'טע און מיט אַנשלען איז טאַקע געווען דער ערשטער און איינציגער פאַל אין אונזער שטאָט, וואָס מ'האָט קובר געווען אַ בחור אין אַ טלית.

מילא, זאָל ער דאָרט רוהען אַנשעל בחור און זאָל ער לויפען בעטען פאַר אונז און פאַר כל ישראל, קיין טויטע רייסט מען נישט אַרויס פון די קברים. מיר וועלען בעסער רעדען, וועגען זיין פויגעל, די בחור'טע.

פויגעל איז געווען דבורה רויזעס חבר'טאָרין און צו זיי ביידע איז צוגעקומען יאַגנע.

כ'ווייס נישט פונוואַנען האָט זיך צו דער יודענע דערנומען אזא מין אויסטערלישער נאָמען, ווי יאַגנע? נישט מען געפינט איהם אין סידור־צווישען די נעמען, פון וועלכע מ'דאַרף דעם פּסוק קענען אויף אויסווענינג, כדי מ'זאָל וויסען, וואָס צו ענטפערן דעם מלאך דומה, אַז ער קומט און גיט אַ פרעג: „מה שמיך", נישט מען געפינט אַזאַ נאָמען צווישען די אבות, און כ'שטעל מיר פאָר, ווי אַזוי דער מלאך דומה האָט זיך גאָר וואַזשנע געמוזט קראַצען די לישינע, בעת ער איז געקומען מיט אַ ווידיט אויף דער אַלטער יאַגנעס קבר, געגעבען אַ טראַסק מיט די אייזערנע קייט און אַרויס מיט'ן בעקאַנטען „מה שמיך" און זי האָט איהם געענטפערט: יאַגנע! ס'מוז דאָרט זיין געוועהן העצעס!

נאָר אויך די מעשה, יענע איז שוין, מן הסתם אויסגעלייטערט, טאָ, וואָס געהט עס וועמען אָן, וואָס עס איז געוועהן נאָכ'ן טויט? — נאָכ'ן טויט קען דער הונט אויפ'ן גראָבען ש...., זאָגט דער דייטש, וועל איך טאַקע בעסער דערצעהלען וועגען דער לעבעדיגער יאַגנען, בעסער געזאָגט, וועגען די דריי חבר'טאָרינס: דבורה רויזע, פויגעל בחור'טע און יאַגנע.

דריי ווייבער, דריי אַלמנות, דריי וואויל־קעד־בעריס און דריי, וואָס מ'קען אויף זיי מיט רעכט זאָגען: צאַלע מיאַסטאַ נאַ מאָיעי גלאָוויע.

האָט איהר געוואָלט געוואויר ווערען עפּעס נייעס, האָט איהר נאָר געדאַרפט זיך ווענדען צו איינע פון די דריי חבר'טאָרינס און איהר האָט זיך אַלעס דערוואוסט גענוי און אַקוראַט.

אינמיטען דער וואָך זענען זיי זיך זעלטען צוזאַמענגעקומען, נישט מעהר, גוט מאָרגען — גוט יאָהר און ווייטער פּטור. דערפאַר אָבער שבת איז געווען זייער טאָג, ווי אַ שטייגער דער שבת וואָלט עקסטרא און נאָר פאַר זיי בעשאַפען געוואָרען, אַ שבת'דיגען טאָג האָבען זיי ווי געקלעפּט איינע אָן דער צווייטער און מיט אייזערנע צואַנגען האָט איהר זיי נישט געקענט פונאַנדעררייסען.

אָנגעהויבען האָט זיך דער צוזאַמענקום פון די דריי חבר'טאָרינס כלחוך. קוים וואָס עס האָט געשאַרעט אויף טאָג, איז אָנגעקומען פויגעל בחור'טע, געגעבען אַ קלאַפּ אין לאָדען צו דבורה רויזען:

— כ'ווייס נישט, ווי מ'קאָן דאָס אַזוי־לאַנג ליגען און גנידען! ס'איז שוין גרויסער טאָג, די ווייבער וועלען באַלד געהן צום דאַווענען! אַ גוט שבת, דבורה רויזע.

האָט דבורה רויזע אויף דער געשווינד געגעבען אַ כאַפּ אויף זיך די באַרכענטענע האַלקע, אויפגעקייטעלט די טיר און אַריינגעלאָזט די חבר'טאָרין.

שפּעטער אַביסעל זענען זיי ביידע געגאַנגען טיי טרינקען צו יאַגנען.

יאַגנע האָט געהאַט אַ ליימענע וואַרעם־פלאַש, איינגעבעט אין קישענעס און פאַטשיילען און בעהאַלטען אונטער דער פערינע, אַז די חבר'טאָרינס זענען געקומען פלעגט זי דעם אוצר, ווי זי האָט איהם גערופען אויפפּאַקען און אָנגיסען יעדער צו גלאָז:

— אַ, נישט געפעהלט זאָל זיין דאָס ביסעל וואַרעמס, איינציגער טאַטע יחיד פון דער גאַנצער וועלט!

נאָך טיי־טרינקען זענען זיי געגאַנגען אין שוהל אַריין.

ס'איז געווען עפּעס שיינס צו זעהען, ווי די דריי זענען געגאַנגען אין אַ שבת'דיגען פריהמאָרגען אין שוהל אַריין:

פויגעל בחור'טע, אַ גרויסע, אַ שטייפע, ווי זי וואָלט געווען געהאַט אַ דראַנג אַראָפּגעשלונגען מיט אַ לאַנגען טשיפּעק אויפ'ן קאָפּ, בעציהר'ט מיט ציטער־שפּילקעס, וועלכע האָבען זיך ביי יעדען טריט געוואָרפען ווי נישט גוטע, נעבען איהר דבורה רויזע, אַביסעל אַ נידעריגערע, מיט אַ רונדיגען טשיפּעק און נעבען דבורה רויזען — יאַגנע, אַ פּיצעלע, גרויס, ווי אַ האָזען־ביסעל מיט אַ קליינטשיק קופּקעלע אויפ'ן קאָפּ, פערענדיגט מיט אַ בלויע גרויסע שלייף.

אַלע דריי איינגעהילט אין די שאַל־טיכער, בעמאָהלטע מיט פערשידענע פייגעל אויף אויסטערלישע ביימער, האָבען זיי אויסגעזעהען, ווי עפּעס געקומענע פון אַנ'אַנדערע וועלט. געשאַרט זיך מיט דרייבנע שבת־טריטעלעך, האָבען זיי גענוי אַריינגעקוקט אין יעדען פענסטער און בנעמות'דיג אַריינגעשאָקעלט מיט די ציטער־שפּילקעס, אַזעלכע זיסליכע גוט־שבת'לעך, אַז יעדע יודענע, וועמען דאָס גוט־שבת'ל האָט אָנגעטראָפען האָט אויף דער שוועל געכאַפּט אויף זיך, וואָס עס האָט זיך געלאָזט און געלאָפען אין שוהל, ווייל נישט אַזוי זונדיג האָט זי געזאָלט זיין, פערשפּעטיגען זיך און שפּעטער אַריינפאַלען אין די פּיסקעלעך פון די דריי גן־עדן־פּופּעס.

פון שוהל אַהיים זענען זיי אויך געגאַנגען צוזאַמען, אָפּגעפיהרט זיך, געבליבען שטיין אויף אַ לעצט שמועסל פאַר די טירען און זיך צוגעגאַנגען, כדי אויף באַלד נאָכ'ן עסען זיך ווידער צונויפצוקומען.

פערשטעהט זיך, אַז עס זענען זיך צונויפגעקומען אַזעלכע דריי ווייבער, אַלע אַזעלכע שיינגעלעהרנטע איז געווען, וואָס צו הערען פון זיי. דאָס פלעגט טאַקע זיין אין די זומער'דיגע שבתים. די צוזאַמענקונפטען פלעגען זיין ביי דבורה רויזען, מענדעלע פלעגט ליגען אין איין בעט און אָפּשנאַרכען דעם שבת־נאָכמיטאָג־דרימעל אין דעם צווייטען בעט שבע־מידעלע, און פאַרן אָפענעם פענסטער דבורה רויזע מיט'ן גרויסען טייטש־חומש, וועלכען זי פלעגט לייענען הויך אויפ'ן קול מיט אַ בעזונדערען ניגון פאַר'ן רבינו בחיי, אַ בעזונדערער פאַר'ן כלי יקר און מיט גאָר אַ ספּעציעלען פאַר רש"י הקדוש און יעדע פּאָר מינוט פלעגט איהר דאָ פויגעל בחור'טע, דאָ יאַגנע אונטערהעלפען מיט אַנ'אויסגעצויגען קוממיות'דיגען „אוי ווייך".

האָט דבורה רויזע געענדיגט לייענען די סדרה האָט יאַגנע מיט איהר דריבני קול'עכל אָנגעהויבען לייענען דעם פּרק:

— דער הייליגער תנא עקביא בן מהללאל פלעגט זאָגען, קוק, דו זינדיגער מענש פון וואַנעי

(ווייטער זעה 11־טע זייט).

אקראנץ פערל פון תלמוד און מדרש

געזאמעלט און בעארבייט פון אברהם שלעזינגער

פאר קלוגע איז שעהן צו שווייגען, א פשיטא פאר נאראנים...

(פסחים צ"ט)

* * *

די זאכען צו וועלכע דער יצר-הרע רעדט צו, זענען פון אנהויב זיס און צום סוף — ביטער.

(ירוש' שבת י"ד)

* * *

די עקשנות פון די עלטערען האבען א גרעסערע בעדייטונג ווי די נאכגיביגקייט ביי די יונגע.

(בראשית רבה ע"ד)

* * *

שווער איז דאס לעבען פון דער גרויסער שטאט.

(כתובות ק"י)

* * *

מיר האבען מעהר הנאה געהאט פונ'ם טרוקענעם ברויט וואס מיר האבען געגעסען אין דער יוגענד ווי פון די געשמאקע שפייזען וואס מיר עסען אויף דער עלטער.

(ירוש' פאה ז')

* * *

זאלען תמיד דיינע אויערען הערען וואס דיין מויל רעדט.

(בראשית רבה י"ז)

* * *

אמאל פלעגט מען זאגען:

פערשאלטען זענען די ברוסטען וואס האבען אנגעזויגען אזא שלעכטע מענשען.

(ירוש' כלאים א')

* * *

דער כח פון בעפרייאונג איז גרעסער ווי דער כח פון בעשולדיגונג.

(ביצה ב')

* * *

אנ'אמאליגע קללה:

הייס-צוגאסענעם גאלד זאל מען דיר גיסען אין מויל.

(סנהדרין י"ז)

* * *

מ'ווערט איינגעוואוינט צו וואס מ'איז צוגעוואוינט.

(גיטין נ"י)

* * *

ווען מיר האבען זיך ליב געהאט איז אונז גוט געווען צו ליגען אפילו אויפ'ן שארף פון א שווערד, איצט אז מיר האבען זיך פיינד איז א בעט וואס איז ברייט זעכציג איילען פאר אונז צו ענג.

(סנהדרין ז')

* * *

ווער עס גראבט א גרוב,
פאלט אין איהר אליין אריין;
ווער עס ברעכט א צוים
בייסט איהם די דארט בעהאלטענע שלאנג
ווער עס שלעפט שטיינער,
מאטערט זיך אפ,
און ווער עס האקט אונטער בוימער
שטעלט זיך אין געפאהר.

(קהלת י' ח' ט')

פון יודישען הומאר-אוצר

געקליבען פון שר של אש

צוויי פראפעסארען...

א פעלדשער איז קראנק געווארען, איז זיינער א קאלעגע א צווייטער פעלדשער געקומען איהם מבקר-חולה זיין און האט איהם אנגענומען פאר'ן האנד נאכצוזעהען דעם פולס.

— הער זיך איין — האט זיך דער חולה אנגערופען, — ווען מיר זענען אונטער פיר אויגען צי וואס טויג אונז די פאקסען, מיר ווייסען דאך, אז א מענש האט בכלל קיין פולס נישט, טא נאכוואס טאפסטו מיר?...

שיכור ווי לוט...

די וועלט פרעגט א קשיא:

פאר וואס זאגט מען עפעס „שיכור ווי לוט" און נישט „שיכור ווי נח"

ווייל נח געהאט זין האט ער געמעגט טרינקען אבער לויט וואס אלע זיינע קינדער זענען געווען מערלעך נישט חתונה געהאט און אז ער האט געטרינקען איז ער טאקע געווען א שיכור...

א שעהנע עצה כ'לעבען

א דאקטאר האט אנגעזאגט דעם חולה ווי ער זאל זיך פיהרען:

— דו מוזט ווענינער ארבייטען און מעהר רוהען נישט אויפרעגען זיך, גענוג שפאצירען, פ"יה געהעז שלאפען און שפעט אויפשטעהען.

— ה' דאקטאר — האט דער חולה זיך אנגערופען — אויב איך זאל אלץ אזוי טון, טא נאך וואס דארף איך דעם דאקטאר...

איך וועל איהם שיקען מיין שוואגער...

א קבצן האט געוואלט אריינגעהען צו א גביר נאך א נדבה האט דער גביר פערשלאסען די טיר ער זאל נישט קענען אריינגעהען, האט זיך דער קבצן געווענדעט צום משרת וואס איז געשטאנען ביים טיר און געזאגט:

— געה זאג דיין באלעבאס אויב ער וועט מיר נישט עפענען די טיר וועט ער חרטה האבען, איך וועל איהם שיקען מיין שוואגער...

דער גביר האט דאס דערהערט אונטער'ן טיר

— ווער איז דאס דיין שוואגער וואס מ'דארף דאס פאר איהם אזוי מורא האבען?

— פאר מיין שוואגער האבען אלע מורא — האט דער ארימאן געענטפערט, מיין שווער האט געהאט צוויי טעכטער, איז איינע האב איך גענומען די צווייטע האט גענומען דער מלאך המות...

א שניידער בלייבט א — שניידער...

א שניידער האט געהאט צוויי זיהן, איינער איז אויסגעוואקסען און איז געווארען ווי דער טאטע א שניידער און דער אנדערער האט זיך גענומען צום לערנען און איז געווארען א — רב.

איז איינמאל געקומען צו גאסט דער שניידער צו זיין ברודער דעם רב האט דאך נישט געפאסט דעם רב — א ברודער א שניידער, האט ער איהם אנגעטון אין מלבושים פון א רב און האט איהם אנגעזאגט אז ער זאל זאגען אז ער איז אויך א רב און אז די בעלי-בתים וועלען איהם בעטען ער זאל זיי זאגען עפעס תורה זאל ער ענטפערען אז ער פיהרט זיך, נישט צו זאגען קיין תורה.

האט ער איהם דאס צוגעזאגט

שבת באכ'ן דאווענען זענען די פיינע בעלי-בתים צוגעגאנגען צום רב פעראייניגעס אבגעגעבען שלום דעם אורח און האבען איהם טאקע געבעטען ער זאל זיי עפעס זאגען.

— איך פיהר זיך, אז איך זאג נישט קיין תורה...

— האט ער זיי געענטפערט, אזוי ווי דער ברודער האט מיט איהם אבגערעדט.

האט זי דאיינער פון די בעלי-בתים אנגערופען און האט איהם שטארק געבעטען ער זאל לכל הפחות עפעס זאגען וואס זיין טאטע האט געזאגט.

דא האט דער שניידער שוין נישט געקאנט זיך איינהאלטען און האט געזאגט:

מיין טאטע עליו השלום האט אזוי געזאגט:

— מיין זון, דו זאלסט קיינמאל נישט מאכען א שטיקעל ארבייט פאר א יודען, ל'א די וואס ער וועט דיר נישט בעצאהלען ווי עס בעדארף צו זיין, נאר ער וועט דיר נאך פערביטערען דיין לעבען זוכענדיג כסדר טענות און תביעות...

דריי ווייבער-דריי מעשיות

(ענדע פון דער 10. זייט).

דו קומסט, וואוהין דו גייסט. און פאר ווען דו ביזט אנגעבערייט אפצוגעבען א דין יחשבון פאר דייגע געמיינע מעשים.

— אוי ווייץ!

— אוי.

— פונוואנען קומסטו? — פון א פערשטינקענעם טראפ.

— מישטיינס געזאגט, דער מענש האט זיך טאקע וואס איבערצונעמען!

— וואוהין גייסטו? — צו אנ'ארט וואס איז פיל מיט ערד, מיסט און ווערעם

— אוי ווייץ

— און פאר ווען מוזטו אפגעבען א חשבון פאר דיינע מעשים? — פאר'ן מלך מלכי המלכים

— אוי ווייץ

אט אזוי אפקומען דעם פרק מיט קרעכצעלעך, מיט בעמערקונגען, און ציים איז געבליבען גענוג, האט נאך פויגעל געהאט צייט צו דערצעהלען מופתים און מעשיות פון גוטע יודען, זאלען זיך מיהען.

ווינטער אבער איז שוין גאר געווען אן'אנדערער סדר. די סדרהס זענען שוין געווען אפגעלייענט ביחידות אין די פרייטאגצונאכטסען, קיין פרקים זאגט מען נישט, איז אויסען געבליבען נישט מעהר, ווי די מעשיות. זולענען זיי זיך אודעקוועצען פאר'ן איינגעהייצטען אויווען חנה רויזע אינמיטען. כדי זי זאל בעסער הערען, אויף איין זייט פויגעל די בחורטע מיט אנ'אנגעשפארטע באק אויפ'ן אויווען און פון דער צווייטער זייט יאגגע.

דאסמאל איז דער שמועס געגאנגען וועגען מאנספערשוינען:

— מיין מאמע, זאל זיך מיהען, האט דבורה רויזע אנגעהויבען צו דערצעהלען, פלעגט איביק דערצעהלען אזא מעשה:

— איז געווען א יודענע, א חשוב שטיק, האט זי געהאט א מאן, א שלימזל, לא עלינו, עס זאל נישט זיין אין קיין שום יודישע שטוב, א לא יצלח, נישט געטויגט א קאץ אויסען אויווען ארויסצוטרייבען און צו דעם אלעם האט ער נאך געהאט א מיחוש, עס האט איהם געקאפיעט פון דער נאז, אייביג איז ער געגאנגען מיט'ן טראפ אין דרויסען, מילא, אין דער שטוב, ווי אין דער שטוב, זעהט קיינער נישט, דרויס מען אין זיך, אז עס קומט אבער אריין א מענש, וואלט דאך אויסגעקומען, אז זי זאל איהם צאפען ס'בלוט און פערשעמען פאר פרעמדע אין די אויגען, האט זי זיך דעריבער אפגעשמועסט מיט איהם, אז אויב וועט זי איהם זאגען, אז ס'דעגענט, זאל ער זויסען, אז מ'מיינט די נאז און זאל זיך איהר אפווישען, און זייט דעמאלט, אז ס'איז געקומען א פרעמדער, האט זי איהם געפילבעוועט:

— העשל, ס'דאכט זיך, אז ס'דעגענט...

— די אלטע רבצין, זאל זיין א מליץ-יושרטע האט מיר אמאל דערצעהלט אזא מעשה:

געוועזען א יודענע, אנ'אשת חיל, געהאנדעלט, געוואנדעלט, געמאכט גאר גרויסע געשעפטען מיט פריצים און די שווערע הונדערטערס און דער מאן איהרער — אויף אלע יודישע קינדער געזאגט געווארען, א מלכות פון א מענש, נישט אריינצוקוקען איהם אין פנים אריין, ווי אין דער זון; ער איז געזעסען און געלערנט טאג ווי נאכט, נישט געוואוסט פון קיין צרות המטביע. ויהי היום, מאכט זיך א מעשה, קומט אראפ

א גרויסער פריץ און וויל מאכען א גרויס געשעפט, נאר ער שפארט זיך איין, ער וויל דווקא זעהען דעם מאן פון דער גרויסער קופצאווע.

וואלט עס געווען אזוי א ליאדע געשעפטעל, וואלט זי נישט אפגעריסען דעם מאן פון לערנען, איז אבער דאס געווען א געשעפט אן וועלכען ס'איז אנגעשטאנען גליקליך צו ווערען, נו — בלית ברירה

— טוט מען אנ'עבירה, האט זי געשיקט נאכ'ן מאן, ער איז געקומען און דער פריץ הייבט מיט איהם אן שמועסען וועגען וועלט-זאכען. פערשטעהט זיך, אז דער למדן האט נעבעך נישט געוואוסט פון וואס צו זאגען און ס'האט שוין געהאלטען דערביי, אז ער זאל רעדען נארישקייטען, איז אונטערגעשפרינגען די אשת-חיל:

— כ'בעט דיך, שאיעלע, עס אנ'עפעלע.

— שא, וואס בדויכט איהר אזוי ווייט צו זוכען, האט יאגגע אנגעהויבען מיט איהר ווייך און פיין שטימעלע, אט האב איך אליין גענט א פאר-פאלק, וואס האבען נישט פאר קיין יוד געדאכט, געלעבט צווישען זיך ווי א קאץ מיט א מויז און דערצו איז נאך דער מאן געווען אזא שטיק קודח, אזא שטיק המניק, אז ביי א ליאדער וואס פלעגט ער פאלען איבער איהר און בוכניען

און באנצען, אזעלכע שיניאקעס האט ער איהר געמאכט, אזוי גרויס, ווי די פויסט און זי, קוים וואס זי האט כח געהאט זיי זשיפיען, האט זי איהם מיט די לעצטע כחות געזאגט:

— אברהמל, הער שוין אויף, דו האסט דאך שוין קיין כוח נישט צו שלאגען, האסט דאך היינט אזוי קנאפ געגעסען, אזוי קנאפ.

אט אזוי פאלט צו די נאכט, דער שבתדיגער טאג איז שוין אדורך, דער אויווען איז שוין אפגעקילט און די חבדטאריגס הויבען אן צו געניצען, וואסאמאל העכער און געדאכטער און דער בין־השמשות פאלט אריין שטיקערווייז צו מענדרעלען אין שטוב, שבע מירעלע איבערוועקט זיך פון באכמיטאג-דרעלמ און געניצט אפ אזוי מאנאטאן און איינטאניג.

— גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב

— אליהו הנביא זיצט אויף דער לייטער און האלט אין דער האנט א גרויסען טראמפייטער

— גוטער מלאך טראמפייטער באך

— קומען אויף אונז א געזונדע וואך

— א גוטע וואך, א מזלדיגע וואך, א גליקליכע וואך, א געזונדע וואך, א פרנסהדיגע וואך

— גוט וואך, גוט וואך!

ו. איזראעל.

קאפערלע (19

א סענסאציאנעל-עראטישער ראמאן פון דער לאדזער ווירקליכקייט

—יא, דאס קען איך זאגען האט לעאן דרייהארן מעגטפערט, ווישענדיג זיך דעם שווייס פון פנים, איך קען נאר זאגען, אז צוויי מענשען האבען געהאוסט וואס מיט דער ערמארדעטער איז פארגעקומען דעמזעלבען טאג.

—ווער זענען די צוויי מענשען?

— איינער פון זיי הייסט בערנארד קאלינסקי, און די צווייטע מאראם ראזענטאל, די פרוי פון באנקיר ראזענטאל. איהר נאמען קען איך אפילו נישט.

— בערנארד קאלינסקי און פרוי ראזענטאל?... האט איבערגעחזרט דער אויספארשונגס- ריכטער. ווער זענען דאס די דאזיגע מענשען. איין נאמען בערנארד קאלינסקי קלינגט עפעס מיר זעהר בעקאנט. באלד לאזט נאר מיך דער[illegible]ען, אהא, דאס איז דער בערנארד קאלינסקי וועלכען מיר האבען פערהאלטען אין דער געהיימנישפולע און סענסאציאנעלע געשיכטע ביי איהם אין דער וואוינונג וואו ס'איז געפונען געווארען א טויטער זיין פריינד בראנד.

— יא, דאס איז דערזעלבער. ער האט זיכער גערעדט מיט דער ערמארדעטער זעהר א קורצע צייט פאר איהר טויט.

— ווי אזוי ווייסט איהר דאס?

— דאס קען איך נישט זאגען, איך בין געבונדען מיט אנ'עהרען-ווארט איך קען אלץ זאגען וואס קאן דינען אויפצוקלעהרען דעם אמת און ריין צו מאכען מיין געוויסען.

— אלוא, גוט, מיר וועלען איגנאנצען איצט לאזען אן א זייט די מאראם ראזענטאל וועלכע איהר האט מיט א מינוט צוריק אנגערופען און מיר וועלען זיך פערנעהמען מיט בערנארד קאלינסקי, און אויב ס'וועט נויטיג זיין וועלען מיר איהם גלייך דא ארויפבעטען, ווייל ער געפינט זיך נאך אין אונזער רשות, אין אויספארשונגס-אמט.

דער קאמיסאר וועלכער האט געפארשט לעאנען, האט זיך געדרעהט אהין און צוריק איבער'ן צימער, טראכטענדיג ווי ארויסצובעקומען קאנקרעטע ידיעות פון דרייהארנען.

— צי האט דער טויט פון בראנד'ן עפעס א שייכות מיט דער ערמארדונג פון האנקאן, האט דער קאמיסאר געפרעגט לעאנען, בעטאנענדיג יעדעס ווארט.

— איך ווייס נישט, הער קאמיסאר, איך ווייס גארנישט. עפעס א מארדנער און אונפערשטענדליכער פלאנטער איז פערהאן אין דער גאנצער געשיכטע, איך פערשטעה גארנישט.

דער קאמיסאר האט זיך אפגעשטעלט, אריינגעקוקט אין די אויגען פון דרייהארנען און דאן אויפפערנעהם מיין אמט און איהר זענט אהערגעקומען געגעגט אנגעצינדען א פאפיראס, ער באט טיף איינגעצויגען אין זיך דעם רויך און דאן געזאגט:

— ביז איצט הער דרייהארן האבען מיר גערעדט ווי צוויי ציוויל-מענשען און זיך געפרובט צו פערשטענדיגען, איצט ערקלעהר איך, אז פון דעם מאמענט אן בין איך אנ'אפיציעלע פערזאן, איך אלס עדות, כדי איך אויסצופארשען אין דעם ענין פון בראנד'ס טויט און פון מארד פון האנקא ראוסקא איך הויב אלוא אן דעם אפיציעלען פערהער.

לעאן דרייהארן איז בלאס געווארען, איהם האט זיך שוין אלץ צונויפגעמישט אין קאפ, ער אליין האט שוין געזעהען א צוואמענהאנג אין טויט פון בראנדען מיט דער ערמארדונג פון האנקאן, איהם האט זיך געפלאנטערט אין קאפ בערנארדס פרוי פרידא, אלץ וואס האט נאר עפעס געהאט א שייכות צו די דאזיגע טראגישע געשיכטעס. און פערעל? האט ער זיך געטראכט. וואס איז זי שולדיג אז איך האב זי אריינגעצויגען אין דער געשיכטע...

דער קאמיסאר האט דערוויל אנגעהויבען דעם פערהער.

— פון וואנען קומט צו אייך דער פערדאכט אויף בערנארד קאלינסקי?

— דערפון וואס ער האט זיך געזעהען מיט האנקאן העכסטענס עטליכע מינוט פאר איהר טויט.

— פון וואנען ווייסט איהר דאס?

— ער האט מיר אפגעגעבען א גרוס פון איהר.

— און דאס איז גענוג אז איהר זאלט פערדעכטיגען א מענשען אין אזא שרעקליכען מארד?

— ניין, איך בין קיינעם אין גארנישט חושד, איך האב נאר געוואלט, אז דער אמת זאל אויפגעקלעהרט ווערען, ער האט געזעהען האנקאן, ער'ט ליכע מינוט פאר איהר ערמארדונג, ס'איז אלוא אנצונעהמען אז זי האט איהם עפעס געזאגט אזעלכעס, וואס וואלט געקענט דינען צו דער אויספארשונג.

— און נאך עפעס?

— וואס נאך?

— איך ווייס, זיכער, אז בערנארד האט האנקא ראווסקא אינגאנצען ביז דעם טראגישען טאג נישט געקענט.

— אזוי, אזוי, פון דעם דריגגט איהר אז ס'האט געמוזט זיין עפעס א סיבה וועלכע האט זיי צוזויפגעפיהרט.

— יא, אזוי איז עס.

— און וואס וועט איהר זאגען וועגען דער מאדאם ראזענטאל?

— וועגען דעם קען איך ליידער נישט רעדען, ווייל מיט דעם זענען פערבונדען זעהר אינטימע אנגעלעגענהייטען.

— נו, מיר פערשטעהען אזעלכע זאכען, זיי קומען זעהר אפט פאר, ראמאנטישע געשיכטען נישט אמת? די אלע זאכען מוזען אבער געהען אן א זייט ווען ס'האנדעלט זיך וועגען מארד-געשיכטען. מיר קענען אייך נאר פערזיכערען אז פון דעם אלעם וואס איהר וועט אונז דערצעהלען וועט קיינער נישט וויסען, מיר מוזען די מאטעריאלען זאמלען, דאס איז אונזער פליכט.

— גוט, איך וועל אייך זאגען.

— ביטע, מיר הערען.

— די מאדאם ראזענטאל איז אין דערזעלבער צייט ווען דער מארד איז פארגעקומען געווען ביי מיר אין מיין קאוואלערסקען צימער.

— טא איז וואס? וואס בעווייזט דאס?

— זי האט מיר דעמאלט געזאגט, אז אויף די, אויף וועלכער איך ווארט וועט זיכער נישט מעהר קומען.

— און אויף וועמען האט איהר דעמאלט געווארט?

— אויף האנקא ראווסקא.

(פארטזעצונג קומט)

פרייטאג 13 ג כסלו תרצ״ב

נאוועמבער

זון־אויפגאנג 6.57
זון־אונטערגאנג 3.47

ליכט־צינדען: 3,34

ווי האלט עס מיט דער ברויט־פראגע?

טיילווייזער שטרייק אין די בעקערייען.—די בעקערס האלטען זיך אפ פון קויפען מעהל.— נייער לוין־טאריף. — פעראָרדנונג פון דער מאכט — קאנטראָלעס אין די בעקערייען

(2) עהערנעכטען אין אָוענד איז פאָרגעקומען אַ פערזאַמלונג פון בעקער־צעך און נאָך אַ לענגערע דיסקוסיע איז פעסטגעשטעלט געוואָרען פאָלגענדער צעטניק פון אַרבייטער־שכירות:

אַנ׳אַרבייטער פון 1 קאַטעגאָריע — 60 זל. אַ וואָך; 2 קאַטעגאָריע — 55 זל.; 3 קאַטעגאָריע— 50 זל.; און 4 קאַטעגאָריע -- 30 זלאָטעס.

ביים פעסטשטעלען די נייע לוינען זענען די קנעטערס ביי זעמעל איבערגערוקט פון דער ערשטער אין דער צווייטער קאַטעגאָריע.

אויפ׳ן יסוד פון דעם דאָזיגען נייעם צעניק, וועלכער איז נאָך נישט אָנגענומען געוואָרען דורך די אַרבייטער, און וועלכער וועט אַוודאי אַקצעפּטירט ווערען דורך ביידע צדדים, איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ נייע קאַלקולאַציע, לויט וועלכער דער פרייז פון 1 קילאָ קאָרן־ברויט דאַרף בעטרעפען 44.9 גראָשען, ד.ה. אייגענטליך 45 גראָשען, ביים נעהמען אַלס יסוד דעם פרייז פון 42 גראָשען פאַר איין קילאָ קאָרן־מעהל.

פון די בעריכטען אויף דער זיצונג פון בעקער־צעך איז געווען צו דערינגען אַז די בעקערס זענען געצוואונגען זיך אָפּצוהאַלטען פון אויסבאַקען ברויט, וואָס זאָל פערקויפט ווערען לויט ביז־איצטיגע פרייזען, און בכדי אויסצומיידען אונאַנגענעהמליכקייטען און פאָרוואורפען אַז זיי פיהרען אַ סאַבאָטאַזש־אַקציע וועלען זיי מוזען ביז דער מאַגיסטראַט וועט בעשטעטיגען דעם נייעם צעניק, אויפהערען אינגאַנצען צו איינקויפען נייע מעהל־זאַפּאַסען.

די פערזאַמלטע האבען אָנגעוויזען אַז שוין מיטוואָך, דעם 11 ד.ח. האָבען אַנ׳ערך צעהן פראָצענט בעקערס אויפגעהערט צו באַקען ברויט, און דאָנערשטאָג, דעם 12. ד. ח., — נעכטען הייסט עס -- וועלען 25 פראָצענט נישט באַקען.

5 און פאַקטיש איז נעכטען געווען אַ דוחק אין ברויט.

די צעך־מיטגלידער האבען אונטערגעשטראָכען ,אַז די רעגירונג שענקט פון איין זייט דעם פולסטען צוטרוי דעם לאַנדווירט, צאָהלענדיג אים עקספּאָרט־פּרעמיעס, כדי צו העכערען די תבואה־פרייזען; גיט פון איין זייט אַ פרייע האַנד דער [illegible] און מעהל־הורטאַוניקעס און די מילנערס, און — פון דער צווייטער זייט צוימט זי די בעקערס, וועלכע זענען אינגאַנצען אָפּהענגיג פון די מאַרק־פרייזען.

דער קאַלקולאַציע־פּלאַן וואָס איז אויסגע[illegible]בייט געוואָרען די פאַריגע נאַכט איז איבערגעשיקט געוואָרען אין מאַגיסטראַט צוזאַמען מיט אַנ׳ענטשפּרעכענדען פאָרשלאַג.

עס איז דאָ אַ געפאַהר אַז מיט׳ן אויסבאַקען די אַלטע מעהל־זאַפּאַסען זאָלען אַלע בעקערייען אויפהערען לחלוטין צו אויסבאַקען ברויט.

(א) די אַדמיניסטראַטיווע מאַכט האָט נעכטען צוזאַמענגערופען אַ קאָנפערענץ אויף וועלכער עס איז דערקלערט געוואָרען די פאָרשטייער פון די בעקער־מייסטער אַז דער איצטיגער סכסוך אין די בעקערייען ווערט נישט בעהאַנדעלט ראַציאָנעל: ד.ה. אַז דעם ענין שכירות געהער צו דער קאָמפּעטענץ פון אַרבייטס־אינספּעקטאָר, און דער ענין צעניק פון ברויט צו דער קאָמפּעטענץ פון דער אַדמיניסטראַטיווער מאַכט.

די וואָיעוואָדען־מאַכט איז געגען דעם פעראַבינדען די ביידע ענינים, און די בעקערייי־אינהאַבער איז דערקלערט געוואָרען אַז דאָס אָפּהאַלטען זיך פון באַקען וועט בעהאַנדעלט ווערען אַלס כוונה צו פערשפּרייטען אומצופרידענקייט...

(א) לויט דער פעראָרדנונג פון דער סטאַראָסטווע איז נעכטען פאָרגעקומען אַ לוסטראַציע אין די בעקערייען, כדי צו קאָנטראָלירען צי עס פעהלט באמת ברויט אין לאָדז, און אויף וואָסערע פרייזען דאָס ברויט ווערט פערקויפט.

דאָרט, וואו ס׳איז פעסטגעשטעלט געוואָרען אַז די בעקערס האָבען אויפגעשרויפט די פרייזען זע נען די שולדיגע צוגעצויגען געוואָרען צו פעראַנטוואָרטליכקייט.

* * *

דער קאָנפליקט צווישען די בעקער־מייסטער און די בעקער־אַרבייטער פערשאַרפט זיך שטאַרק. בעת די אונטערהאַנדלונגען צווישען די בעקער־מייסטער און בעקער־אַרבייטער האָט שוין געהאַלטען אויף אַ וועג פאַר אַנ׳אויסגלייך, איז אָבער פלוצלונג געשטיגען קאָרן־מעהל, פון דער [illegible] זייט ווידער, ווען די בעקער־מייסטער האָבען צוגעשטעלט אַ קאַלקולאַציע דעם מאַגיסטראַט אויף 38 זל. — 100 קילאָ, שטעהט שוין איצט 42 זל. דאָ ליגט דער שווערער פונקט אין דעם סכסוך.

מיר ווילען אָבער זיין אָביעקטיוו אין דער דאָזיגער אַנגעלעגענהייט, לויט אַ גענויע קאַלקולאַציע פון 600 קילאָ קאָרן־מעהל, וואָס ס׳ווערט אויסגעבאַקען אין טאָג אין אַ בעקעריי, ביי 42 זל. 100 קילאָ מעהל, מאַכט אויס אַ קילאָ ווייס־ברויט 43 אַ פערטעל גראָשען, ווען דער איצטיגער פרייז פון ברויט איז 37 אַ האַלבען גראָשען, [illegible] נישט די בעקער צו באַקען קיין קאָרן־ברויט.

פון דער אַנדערער זייט האָבען מיר זיך אינפאָרמירט ביי די בעקער־אַרבייטער וועלכע טענה׳ן, אַז זיי ווילען בלייבען ביי זייער אָפּמאַך פון יאָהר 1928 מיט די בעקער־מייסטער און ווילען [illegible]ען 8 שעה לויט׳ן אָפּמאַך, כדי אַז די אַרבייטסלאָזיגקייט ביי די בעקער־אַרבייטער זאָל נישט זיין אַזוי גרויס ווי ביז איצט.

מיר האָבען זיך געווענדעט צו די יודישע בעקער־אַרבייטער וועגען זייער שטעלונג צו דער דאָזיגער פראַגע.

מיר האָבען בעקומען די תשובה, אַז זיי ווילען אַז די יודישע בעקער־מייסטער זאָלען האַלטען דעם אָפּמאַך ווי ס׳איז געווען אין יאָהר 1928, און דאָס זענען פאַר אַנ׳אַכט שעהדיגען אַרבייטס־טאָג פאַר אַרבייטער פון ערשטער קאַטעגאָריע 80 זל. אַ וואָך, צווייטע קאַטעגאָריע 70 זל. און דריטער קאַטעגאָריע 60 זלאָטעס אַ וואָך. זיי האָבען אויך קריטיקירט די קאַלקולאַציע דערמיט, וואָס זיי בעהויפּטען אַז אין אמת׳ען אַרבייטען ביי די יודישע בעקער־מייסטער נישט 4 אַרבייטער ביי 600 קילאָ קאָרן מעהל נאָר 3 אַרבייטער, און דער פירטער אַרבייטער צוטויאַנט די געבעקס אין די געוועלבער, אַזוי אַז די 15.70 זלאָטעס געהט אַריין אין דער אויסרעכנונג פונ׳ם אַרבייטס־לוין. נאָכמעהר די בעקער־אַרבייטער האָבען געאַרבייט צו 12 און פון דאָנערשטאָג אויף פרייטאָג צו 20 שעה אין אַ מעת־לעת, וואָס דאָס האָט בעוואויגען דעם אַרבייטס־אינספּעקטאָר צו אינטערווענירען און ער האָט טאַקע געבעטען צו אַ אָרדנונג אין דער אַרבייטס־צייט, דאַגעגען האָבען די קריסטליכע בעקער־מייסטער גענוי געהאַלטען דעם אַרבייטס־אָפּמאַך פון 1928 יאָהר וואָס דערפאַר גיט דאָס ביי קריסטען זעהר ווייניג [illegible]אַרבייטסלאָזע און ביי יודען זענען דאָ פערציג פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער צאָהל פון בעקער־אַרבייטער.

די בעקער־אַרבייטער גיבען אויך צו אַז ביי דער איצטיגער לאַגע פון תבואה־יקרות איז ביים באַקען פון קאָרן־ברויט נישטאָ קיין שום פערדינסט, וואָס טאַקע די בעקער־מייסטער איז דער איצטיגער שטרייק זעהר געוואונשען, ווייל זיי קאָנען באַקען ווייצענע געבעקס, וואָס ביי ווייצענע געבעקס איז שוין דאָ אַ גרויסער פערדינסט.

ווי מיר זעהען אָבער שטעהען ביידע צדדים עקשנותדיג ביי זייערע טענות, לאָמיר האָפען אַז אין אָט דער קריטישער צייט וועלען ביידע צדדים וואָס גיכער זיך אויסגלייכען.

ב. פ.

רעגיסטראַציע פון יאהרגאַנג 1911

די רעגיסטראַציע פיהרט אדורך די מיליטער ציורא פון מאַגיסטראַט אויף זאוואדזקא 11, טעגליך פון 8 ביז 3 אזייגער.

עס דאַרפען זיך שטעלען:

היינט, פרייטאג ד. 13 נאוועמבער

די, וואָס וואוינען אויפ׳ן שטח פון 5 קאָמיסאַריאַט מיט די אותיות!

Z Ż

און די, וואָס וואוינען אויפ׳ן שטח פון 14 קאָמיסאַריאַט, מיט די אותיות:

L Ł M N O P

מארגען, שבת, ד. 14 נאוועמבער

די, וואָס וואוינען אויפ׳ן שטח פון 6 קאָמיסאַריאַט מיט די אותיות

A B C D E F G H Ch I J K

און די, וואָס וואוינען אויפ׳ן שטח פון 14 קאָמיסאַריאַט מיט די אותיות:

R S Sz T U

בעשאַנקענע מיט מלוכה־אויסצייכנונגען

(2) אין צוזאַמענהאַנג מיט׳ן דרייצענטען יאָהרצייט פון פוילענס בעפרייאונג, זענען צוו. א. בעשאַנקען געוואָרען מיט מלוכה׳שע אויסצייכנונגען, מיט גאָלדענע פערדינסט־קרייצען, די ה״ה ה. בארטשינסקי (דע וויצע־פרעזעס פון דער האנדעלס־און אינדוסטריע־קאמער), מוריצי פאָזנאַנסקי (וויצע פרעזעס פון טעקסטיל־אינדוסטריע־פעראיין), דער פערשטאָרבענער ד״ר יוזעף זאַקס געוו. פרעזעס פון סוחרים־פעראיין), און עדוואַרד באַביאַצקי.

אפטייקען

היינטיגע נאַכט־דיזשורען

(2) היינט ביינאַכט דיזשורירען: א. דאַנצער (זגערזשער 57), וו. גראַשקאָווסקי (11 ליסטאָפּאַד 15), ס. גאַרפיין, (פילסודסקיעגאָ 54), ס. בארטאָשעווסקי (פיעטרקאָווער 164), ר. רעמבעלינסקי (אַנדזשעיאַ 26), א. שימאַנסקי (פּשענדזאַלניאַנאַ 75).

פערהיט אייך פון אנשטעקונג!

דאָס איינציגע און אויספּראָבירטע פערהיטונגס־מיטעל געגען אלערליי אינפעקציעס אין מויל און האלז, וואו עס לאָקירען זיך גריפּע־אָנשטעקונגען, אנגינע, דיפטעריט, שקאַרלאַטינע און מאַזלען איז דאָס בעקאַנטע מיטעל PARAMINT-ERBE פּאַראַמינט־ערבע זענען טאַבלעטקעס מיט אנ׳אנגענעהמען געשמאַק און [illegible] דער הייליגער ערצטליכער וויסענשאַפט אין פאַראַמינט דעם ווירקזאַמסטע דעזינפעקציאָנס־מיטעל, וואָס מוז אַ גוטער אַנגענעהמער ווערען אגמטעטעם, וואו ס׳ענטשטעהט אַ געפאַהר פון אָנשטעקען זיך ווי צ.ב. ביים פלעגען אנשטעקענדע קראַנקע בעת עפּידעמיע. ווי אין דעריבערם אזוי אויך אין שפּיטעלער און שולען, 1—2 פאַסטילקעס פּאַראַמינט צולאָזט טעגליכע מאָל מעגליך אין מויל פערהיטען אינפעקציעס.

שלעפּט נישט אַ דורכגעם קיין אַזוי מינוט און קויפט אין דער נאָהענטסטער אַפּטייק אָדער סקלאַד־אַפּטעקיגע פּאַראַמינט־טאַבלעטקעס.

ד״ר ל. ק.

גערענכ ס. יאטקא

צו קויפען א לאס 1־טער קלאס איז דער בעריהמטער קאלעקטור

פיעטריקאָווער 22
פיעטריקאָווער 66
פאַביאַניץ, פל. דאָמבר. 3

די גרעסטע געווינסען פאַלען ביי אונז! — אט דאָס זענען אונזערע געווינסען:

זל. 20.000	נר. 164197	זל. 50.000	נר. 99127	זל. 415.000	נר. 60373
„ 15.000	„ 828	„ 25.000	„ 140024	„ 75.000	„ 41519
„ 15.000	. 30916	„ 20.000	„ 50210	„ 70.000	„ 89106
און נאָך פיל צו 15.000, 10.000 א״ז		„ 20.000	„ 53697	„ 50.000	„ 31082

איילט צו אויסנוצען דאָס געלעגענהייט! — די ציהונג קומט פאָר שוין אין דיזער וואָך!

פון האנדעלס־געריכט

אין דעצעמבער 1929 האָט דאָס געריכט פערעפענטליכט אַנ׳אופּאַדלאָשטש אויף דער פירמע מ. גודקעוויטש (פּיעטריקאָווער 20). אין פעברואַר פ. י., האָט ג. בעקומען אַ גליית. נעכטען האָט דאָס געריכט בעשטעטיגט די רעגולאַציע אויף 10 פּראָצ.

* * *

אויף דער זעלבער זיצונג איז אויך בעטראַכט געוואָרען דער אופּאַדלאָשטש פון דער פירמע שמחה בערענדזשעל, קאָנפעקציע־געשעפט (נאָוואָ־עזקאַ 6). דאָס געריכט האָט בעשלאָסען צו געבען אַ צוגאָבעטערמין פון 2 וואָכען, און צו דערלויבען צו פערקויפען די סחורה אויף אַ ליציטאַציע.

* * *

אין שייכות מיט דעם אופּאַדלאָשטש פון דער פירמע שמואל ראָזענבערג (וואָלטשאַנסקא 68[66) האָט דאָס געריכט באַשטימט אַלס סינדיק דעם אַדוואָקאַט פוקס.

* * *

אין פערגלייך צום חודש סעפּטעמבער, האָט זיך אויף דעם חודש אָקטאָבער פערקלענערט די צאָהל באַנקראָטען.

צוזאַמענשטויס פון 2 אויטאָס

(2) אויף ראָג פּיעטריקאָווער און מאָניושקי האָבען זיך נעכטען צוזאַמענגעשטויסען אַ לאָדזער טאַקסאָבוס און אַ פּריוואַט־אויטאָ.

די ביידע אויטאָס האָבען זיך שטאַרק צעשעדיגט, און די שאָפערען: סטעפאַן בזשעזשינסקי און משה גראַסלייט׳ן זענען צונויפגעשטעלט געוואָרען פּראָטאָקאָלען.

קאַמעראַל־טעאַטער
אלעע 1־טער מאַי 2
דירעקציע: דוד צעלמייסטער.

לאָדזער יידען! ווילט איהר האָבען א
איהר האָבען
איהר האָבען
איהר האָבען
עונג שבת?
אָוענד פון פרייד?
אָוענד פון געלעכטער?
אָוענד פון פערגעניגען?

קומט אין קאַמעראַל־טעאַטער צו די 2 גרויסע פייערליכע פּרעמיערעס אין איין אָוענד

היינט, פרייטאג, 9 אָוענד. מאָרגען, שבת, 4 נאָכמ. פּאָפּולערע פרייזען ביז 2 זל. 1־טע רייהע און מאָרגען, שבת, 9 אָוענד

1־טע פּרעמיערע

קרבנות פון ליבע

אין 3 אַקטען מיט געזאַנג און טענץ.

ריהרענד! שפּאַנענד! אַמוזירענד! אנציהענד! סענסאַציאָנעל!

מיט די בער. אַרטיסטען בערטאַ זאַסלאַווסקאַ לעאָן גאָטליכערמאַן

מיט אנטייל פון די אַרטיסטען פון פילהאַרמאָניע־ און קאַמעראַל־טעאַטער.

2־טע פּרעמיערע

1) לאָדז אויפ׳ן צימבעל!

פון י. אַבערזשאַנעק.

2) „יודישע אנטיקען"!

יעדער וויץ אַנ׳עקספּלאָזיע, יעדעס לידעל — אַ שלאַגער.

רעזשי: ל. גאָטליכערמאַן. טעכנישער ליטער: ד. אריע. סופלער: ליודניער.

אַכטונג, שבת 4 נאָכמ. קאָן יעדער מיטנעהמען אַ קינד בחנם! פערשפּעטיגט נישט צו זעהן די גרעסטע טעאַטער־סענסאַציע!

שפּאַט־ביליגע פרייזען. ביליגער ווי אין קינאָ! קומט און איבערציינגט אייך! אויסערגעוועהנליכער ערפאָלג! אויסערגעוועהנליכע פרייזען!

בעמע קונן: פאַר פעראיינען און וואָהלטעטיגע געזעלשאַפטען ווערען פערדינגען פאָרשטעלונגען צו זעהר ביליגע פרייזען.

יודיש טעאטער
אין „פילהארמאניע"
דיר.: א. בעזמאן און ד. צעלמייסטער

רעגינא צוקער

אלע ווי איין מענש, די וואס האבען שוין געזעהן און די וואס האבען נאך נישט געזעהן די טעמפעראמענטפולע, פלאם־פייער־דיגע, צאפלדיגע, קאסקאדנע, זינגענדיגע און טאנצענדיגע

מוז קומען היינט פרייטאג האלב 10 אין אווענד און מארגען שבת 9 אין אווענד אין צימבאליסט'ס גרויסע אויפפיהרונג אין 3 אקטען מיט 16 נומערן געזאנג פון די שענסטע לידער, קופלעטען, דועטען, טערצעטען און טענץ

פרעמיערע! פרעמיערע!

די גרינע אין אמעריקא
מיט **רעגינא צוקער** – אין דער הויפט־ראלע.

זי זינגט! טאנצט, מאכט פרעהליך! ברענט א וועלט!

רעזשי: מ. זימבאליסט. דיריגענט: ש. [illegible] סצענ. דעקאר.: מ. [illegible] טענץ: מ. [illegible]

שבת 12 פריה — א מתנה דער לאדזער ארבייטער־אינטעליגענץ!
א מארגען־פארשטעלונג מיט'ן אנטייל פון ארטיסטען פון: פילהארמאניע און קאמעראל־טעאטער.

אהארץ וואס בענקט
מיט בערטא זאסלאווסקא און לעאן געטליכערמאן, ווי אויך מיט'ן אנטייל פון דעם 8־יאהריגען וואונדער־קינד לאלא אמזעל.
איינהייטס־פרייזען באלקאן און גאלעריע 50 גר. דער גאנצער פארטער צו 1 זל.
— יעדער קאן מיטנעהמען א קינד בחנם.

שבת, 4 נאכמיטאג־פאפולערע פארשטעלונג פון 50 גר. ביז 2 זל.
דעם טאטענ'ס זונדעלע
אין 3 אקטען מיט געזאנג און טענץ, מיט רעגינא צוקער אין „טאטענ'ס זונדעלע".
יעדער קען מיטנעהמען א קינד בחנם.

עס נעהמען אנטייל פריען: אמזעל גענייא, בעזמאן סאניא, האניגבוים לאה, טופמאן מרים, יאקובאוויטש לאלא, רובין דארא, שליווקאוויטש אלא. מענער: אמזעל וואלף, באל־בירסקי הערש, בלומשטיין שמשון, געטליכערמאן לעאן, נוטמאן קלמן, האמבורגער דוד, הערשקאוויטש. האניגבוים ש. טופמאן יהושע, צימבאליסט קארל.

אכטונג! לאדזער מעלאמאנען! נור 1 קאנצערט מ. קוסעוויצקי
מיטוואך, דעם 18 נאוועמבער, 9 אווענד
פון וועלט־בעריהמטען אויבער־קאנטאר פון דער טלאמאצקער סינאגאגע אין ווארשא

אין פראגראם: שמעה ותשמח ציון, בריך שמה, לאל ברוך, מנשה, נעילה, רבונו של עולם, ומפני חטאנו, לדור ודור, עקביא בן מהללאל, דאס גלות־ליד, מתרצה ברחמים. — טאסקא, ריגאלעטא, פאיאצי, זשידאווקא. יעאוגעני אניעגין, אריע פון לענסקי

בילעטען פון 1 ביז 3 זל. שוין צו בעקומען אין קאסע פון פילהארמאניע

ביים קלאוויר: ס. דאווידאוויטש—ליכטערמאן.

Obuwie
Leo
to oszczędność!
Otwarcie w krótce

מעלדונגען

פראפ. שרייבער־ארבייטער־פאראיין

זונטאג, 5 א זייגער נאכמ. קומט פאר אין אייגענעם לאקאל פילסודסקיעגא 19 א פערזאמלונג אויף דער טאג־ארדנונג: אדורכפיהרען א 8־שעה'דיגען ארבייטס־טאג, רעגיסטראציע פון מיטגלידער, נייע רעגיסטראציע פון ארבייטסלאזע מיטגלידער. מ'בעט אלע חברים פינקטליך צו קומען. 7641

צעירי מזרחי, קילינסקיעגא 44

מוצש"ק, פרשת תולדות 8 אווענד קומט פאר אין אייגענעם לאקאל א רעפעראט פון חבר ד. מוק אד"ט: „די יודען אונטער דער גריכישער הערשאפט" זונטאג, דעם 15 ד. ח. 8 אווענד קומט פאר א רעפעראט פון חבר ב. ניימאן (בן) אד"ט: „ארגאניזאציע און איהר בעדייטונג". גלייכצייטיג מעלדן מיר, אז דער עונג שבת קומט ווייטער פאר מיט דער בעטייליגונג פון חבר ח. שילדקרויט.
7640 הועד.

„מהמרכז העברי" ע"ש ד"ר י. ו. שמחוני בלודז רחוב פילסודסקי 66

הועד מודיע, כי: 1) ביום השבת 14.11 ב6,45 בערב בדיוק יתקיים המשך האספה הכללית. כל החברים מתבקשים לבוא בדיוק. 2) אפשר עוד להרשם לחוג למתקדמים תחת הנהלת הפרופ. א. ליבשיצקי. 3) התארגנו קבוצות חדשות למתחילים ולמשתלמים בשפה העברית, 4) התארגנו חוגים: לספרות שבר"ח, לקורות ללמודי היהדות.

העברעאישע אווענד־קורסען ביי דער ציוניסטי־שער ארגאניזאציע (שרודמיעסקא 29.

די למורים אויף די העברעאישע אווענד־קורסען האבען זיך שוין אנגעהויבען. עס זענען טעטיג גרופען פאר אנפענגער און פארטגעשריטענע. איינשרייבונגען ווערן ווייטער אנגענומען אין אלע גרופען. דער אפצאהל איז א מינימאלער.

קלאבג־
GRAND KINO
היינט און פאלגענדע טעג!
דער גרויסער קינסטלער, וואס הייסט פערגעסען די טאג־טעגליכע דאגות
MAURICE CHEVALIER
צום ערשטען מאל אין דעם סעזאן אין לאדז, אין זיין נייעסטער קרעאציע
רעזשי LUBICZ א. נ.
דער פריליכער פארוטשיק
אנהייב 4 נאכמ. שבת און זונטאג 12 בייטאג. נארמאלע פרייזען פון די פלעצער פאספארטוס און הנחה־בילעטן אונגילטיג

הייבט צום לעצטן מאל:
דער פרעהליכסטער פילם
בוסטער האט חתונה
אין דער הויפט־ראל Buster Keaton

קלאנג־פילם־טעאטער
CASINO

מארגען – גרויסע פרעמיערע
„גרויסשטעטישע גאסען"
מיט'ן אנטייל פון ליבלינג פון די פעלקער GARY COOPER
און SYDNEY און דער בעריהמטער WILLIAM BOYD

אנהויב פון די סעאנסען 4 30 נאכמיטאג. שבת און זונטאג פריהמארגען־פארשטעלונגען פון 12 ביז 3 נאכמיטאג צו די נידריגסטע פרייזען 75 גר. און 1 זל.

די אמת „נאבעלע" געזעלשאפט

(2) בעכטען איז פארגעקומען דער פראצעס פון דער 35־יאהריגער סטאניסלאווא סרעבושינסקא, פון דארף גראבינקא, וועלכע האט אין משך פון א לענגערער צייט בע'גנב'עט א סך פערזאנען אויף פאלגענדען אופן:

איהר מאן, דער 28־יאהריגער אנטאני, פלעגט איהר בעזארגען מיט געפעלשטע רעקאמענדאציעס, א דאנק וועלכע זי פלעגט בעקומען פאסטענס אלס דינסטמיידעל, און בע'גנב'ענען איהרע באלעבאטים.

אזוי האט זי „בעארבייט" א רייה לאדזשער משפחות, ביז זי איז געכאפט, און געשטעלט געווארען פאר'ן געריכט צוזאמען מיט איהר מאן, און די פאסערס: ישראל פעטער [illegible] 68), יבורה,

רחל און גנענדעל ראזענפעלד (דרעוונאווסקא 7), קריינדל גוטערמאן (דרעוונאווסקא 42), מלכה טימאנסקא און פערל קאזשימירסקא (דרעוונאווסקא 36).

די סרעבושינסקא האט זיך מודה געווען אין איהרע פערברעכענס; זי האט נאך צוגעגעבען, אז זי איז „גאט די נשמה" שולדיג, נאר דער מאן איהרער האט איהר געצוואונגען צו בעגעהן די גנבות.

צום פראצעס זענען ארויסגערופען געווארען 50 עדות.

דער אורטייל וועט ארויסגעטראגען ווערען היינט.

אזא מין „קינא־דראמע"

(2) בעכטען איז אין לאקאל פון קינא „שוויאטאוויד" (פאמארסקא 89) פארגעקומען א געשלעג צווישען דעם 32־יעהריגען קינא־בילעטער, פראנציששעק אנטשאק און זיין ווייב יוזעפא.

די סיבה איז געווען, וואס דאס ווייב איז חושד געווען איהר מאן, אז ער פערראט זי מיט אנדערע פרויען.

איז זי בעכטען געקומען אין קינא איהם נאכשפיאנירען. ...

ווי נאר אנטשאק האט דערזעהען זיין ווייב, און ער האט פארשטאנען איהר כוונה, איז ער זי בעפאלען און ס'איז צווישען זיי אויסגעבראכען אזא געשלעג, אז א פאליציאנט האט זיך געמוזט אריינלייגען אין שלום, און צונויפשטעלען א פראטאקאל.

ראדיא־פראגראם

פרייטאג, ד. 13. נאוועמבער

11,58 צייטסיגנאל, 12,15 גראמאפאן, 3,25 פארלעזונג, 3,45 קאמוניקאט פאר פישער און שיפער, 3,50 גראמאפאן, 4,20 פארלעזונג, 4,40 גראמאפאן, 4,55 לעקציע ענגליש, 5,10 פארלעזונג, 5,35 פאלקס־טענץ, 6,50 פערשידענעס, 7.15 קאמוניקאט פון לאדזער האנדעלס־קאמער, 7,30 רעפערטואר, 7,45 ראדיא־פרעסע, 8,00 מוזיקאלישע געשפרעכען, 8,15 סימפאנישער קאנצערט, ליטעראַרישע פערטעל שעה, 10,40 קאמוניקאטען, 11,00 לייכטע און טאנץ מוזיק.

שבת, ד. 14 נאוועמבער

11,58 צייטסיגנאל, 12,10 גראמאפאן, 3 50 גראמאפאן, 4,20 ראדיא כראניק, 4,40 גראמאפאן, 5,10 פארלעזונג, 5 35 קאנצערט פאר יונגע מוזיקאלישע טאלאנטען, 6.05 פראגראם פאר קינדער, 6,30 קאנצערט פאר יוגענד, 6,50 פערשידענעס, 7,15 קאמוניקאט פאר לאדזער האנדעלס־קאמער, 7.30 רעפערטואר, 7,45 ראדיא־פרעסע, 8,15 מוזיק, 9,55 פעליעטאן, 10 10 שאפען־קאנצערט, 10,40 קאמוניקאטען, 11,00 גראמאפאן.

ביי נירען, הארץ, בלאז און מאסט־דארם־קראנקהייטען
לינדערט דאס נאטירליכע ביטערוואסער
Franciszka Józefa
אויך דאס העפטיגע שטוהל־בעשווערונג און א קורצער צייט צו בעקומען אין אלע אפטייקען און סקלאד אפטעקשנעס.

לאוויניק יאעל וועט רעפערירען דורך ראדיא

מארגען, שבת, 7.15 אין אווענד וועט לאוויניק יאעל האלטען א רעפעראט דורך ראדיא וועגן דער בעפארשטעהענדער פאלקס־צעהלונג.

„די גרינע אין אמעריקא"
אין דער פילהארמאניע

היינט ווערט געגעבען אין יודישען טעאטער, זאל פילהארמאניע א גרויסע פרעמיערע: „די גרינע אין אמעריקא" מיט רעגינא צוקער.

„די גרינע אין אמעריקא" פערמאגט א סך הארציגע נגונים, געלונגענע סיטואציעס און א שפע מיט הומאר.

2 גרויסע פרעמיערעס אין „קאמעראל־טעאטער"
מיט בערטא זאסלאווסקא און לעאן געטליכערמאן

היינט, פרייטאג, און מארגען שבת, ווערט געגעבען אין „קאמעראל־טעאטער" די שפאנענדע און סענסאציאנעלע פיעסע „קרבנות פון ליבע", ווי אויך א זעהר פרעהליכע, אקטועלע רעוויע פון י. אבערזשאנעק א. נ. „לארז אויפ'ן צימבעל" און „יודישע אנטיקען" מיט'ן אנטייל פון בערטא זאסלאווסקא און לעאן געטליכערמאן.

פאליטישער פראצעס

(א) דער 19־יעהריגער ראובן טשערניעווסקי און דער 18־יעהריגער משה קאלמוס זענען, אלס בעשולדיגטע אין קאמוניסטישער טעטיגקייט, נעכטען פערמשפט געווארען דורכ'ן קרייז־געריכט צו 2 יאהר טורמע.

א פאבריק־שרפה

(2) אין דער פאבריק פון דער [illegible] קעסטענבערג (נייי־טארגאווא 26) איז נעכטען אויסגעבראכען א שרפה.

די אנגעקומענע 2 אפטיילונגען פייערלעשער האבען דאס פייער איינגעלאשען.

דער [illegible] בעטרעפט 30.000 [illegible]

גנבות ביי יודען

(2) נעכטען האט מען ארויסגע'גנב'עט: ביי ישראל בלאשקאווסקי'ן (פארזשעטשנא 16) מלבושים פאר 600 זלאטעס; ביי אדאלף סענדראווסקי'ן (פאמארסקא 17), מלבושים און וועש פאר 800 זלאטעס; ביי יחיאל ווירטשעל (זשעראמסקיעגא 45) א פאלטען און וועש פאר 300 זלאטעס; ביי מלכה ענגעל (זגאדזשא 27) א יאמען־סוטער פאר 1500 זלאטעס.

זעלבסטמארד פון אן ארבייטסלאזען

(2) נעכטען האט זיך ארויסגעווארפען פון א פענסטער פון דריטען שטאק און זיך צובראכען ביידע פיס דער 61 יאהריגער ארבייטסלאזער קאזשימיעזש קאטשמארעק (צבראמאווסקיעגא 36), וועלכער האט אזוי־ארום געוואלט בעפרייען פון דער לאסט צו דערנעהרען איהם.

פאגאטאוויע האט איהם אין א שווערען צושטאנד אפגעפיהרט אין שפיטאל.

פון דער ציוניסט. ארגאניזאציע

מארגען, שבת, דעם 14. סעפטעמבער 7 אווענד קומט פאר אין דער פאלקס־אוניווערזיטעט ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (שרודמיעסקא 29) א פארלעזונג אין דער העברעאישער שפראך פון דיכטער יצחק קאצענעלזאן אד"ט: „בן־המלך" סצענע פון די ביבלישע צייטען פון „אמנון ותמר".

LUNA
צום ערשטען מאל אין פוילן!
צום 20־יעהריגן יובליי פון קינא!
Charlie Chaplin
אין זיין לעצטער פענאמענאלער קרעאציע
ליכט פון דער גרויסער שטאט
אינסצעניזאציע, רעזשי, מוזיק פון
CHARLIE CHAPLIN
אנהויב פון די סעאנסען 4 נאכמ. שבת, זונטאג און יום־טוב — פריהמארגן־פארשטעל. 12 בייטאג. פאספארטוס און הנחה־בילעטען אונגילטיג ביז'ן אפרופען.

עדות אונטער׳ן קרייז-פערהער

(ענדע פון דער 4-טע זייט).

געזאגט פון וואנען ער האט די אינפארמאציע ?

עדות: איך ווייס די נעמען, נאר זאגען קאן איך נישט.

וועך איז געווען אויף דער פערזאמלונג?

— געווען האליך. באטשאן, רעד. סקאלאק, דעפ. בארליצקי, אינזש. זדאנאווסקי און אזשגא.

איז איינער פון די פערזאנען געווען א קאנפידענט? און ביים אויספארשונגס-ריכטער האט איהר געזאגט, אז איהר קענט נאר דריי נעמען?

— איך האב זיך דערוויסט די נעמען באלד נאכדעם.

— איז דער אינפארמאטאר געווען איינער פון די 6 איז דאס נישט בארליצקי?

— איך קען נישט זאגען.

— זאגט מיר די אדרעסען פון די פערזאנען.

עס ווייסט זיך ארויס, אז אין דראהאביטש וואוינען האליך און באטשאן.

אדוו. בערענסאן: זענען מיר אין דערהיים, אדער האליך, אדער באטשאן זענען געווען די אינפארמאטארען. איך דאנק אייך זעהר.

דער עדות געהט ארויס א צומישטער.

דער נאטשעלניק פון דער זיכערהייט אין קאטאוויץ, ריטשקאווסקי טרעט נאכדעם ארויס אלס עדות.

אדוו. נאוואדוואָרסקי: ער האט ביי דער אויספארשונג גארנישט געגעבען. ער האט נאר געגעבען דאקומענטען.

דער פארזיצער קוקט אדורך די דאקומענטען.

פארז.: וואס ווייסט איהר וועגען צענטראלעוו?

דער עדות ענטפערט, אז די שלעזישע ריכטונגען האבען געפיהרט אנ׳אקציע זיך צו בעטייליגען אין קאנגרעס, נאר נישט אלע, אויב עס האנדעלט זיך וועגען דער בעציהונג פון כ.ד. צום צענטראלעוו, ווייסט ער, אז די שלעזישע כ. ד. האבען נישט אונטערגעשריבען די בעשלוסען פון צענטראלעוו.

פארז.: וועלכע בעשלוסען ?

עדות: וועגען רופען דעם קאנגרעס קיין קראקא, אין קאטאוויץ האבען די כ.ד., נ.פ.ר., פ.פ.ס. און נאראדאוצעס בעשלאסען איינצוארדנען א מיטינג דעם 14. סעפטעמבער.

פארז.: וואסערע כאראקטער האט געהאט די מיטינג דעם 14. סעפטעמבער.

עדות: נישט זיך אפצושטעלען פאר קיין שום זאך, אבי נאר צו ליקווידירען די רעגירונג.

— ווייסט איהר אויך וועגען בעזייטיגען דער רעגירונג מיט קראפט ?

— אזעלכע ראפארטען האב איך נישט דערהאלטען.

פראק. קראוזע: צי וואסערען צוועק האט מען גערופען דעם גענעראל-שטרייק ?

עדות: אלס פראטעסט.

— אלס פראטעסט, וואס האט דעם ציל...

— פראטעסט געגען דער דיקטאטור, ווי מען האט זיך אויסגעדריקט.

— מיט׳ן ציל....

— צו בעזייטיגען די רעגירונג.

— און איהר מיינט, אז נישט מיט קראפט?

דער עדות ענטפערט נישט.

אדוו. נאוואדוואָרסקי: דער עדות רעדט וועגען דיקטאטור און נישט וועגען דער רעגירונג.

פראק. קראוזע: איז די רעגירונג נישט בעטראכט געווארען אלס דיקטאטור !?

עדות: יא.

אדוו. נאוואדוואָרסקי: איז די אקציע פון צענטראלעוו אין שלעזיען געגאנגען נאר אין דער ריכטונג פון מיטינג דעם 14. סעפטעמבער:?

עדות: יא. דער מיטינג איז געווען לעגאל, נאר דער פארשטעהער פון דער מאכט איז דארט נישט געווען.

— איהר האט דאך געזאגט, אז איהר האט געהאט ראפארטען.

— איך האב געהאט ידיעות פון פאליציי-דירעקטאר.

— ער איז דארט געווען ?

— נישט געווען.

— איהר זאגט נישט געווען. דער פאליציי-דירעקטאר איז דארט נישט געווען, האט איהר געהאט די אינפארמאציעס פון דער דריטער האנד ?

— מיר האבען געהאט פאליצייאישע רעלאציעס

— איז געווען א פיינדליכע מאניפעסטאציע און ארויסטריט געגען דער פאליציי ?

— נאר אדאנק דער פאליציי איז נישט געקומען צו קיין שטורם.

— ווער האט געזאלט שטורמען, די אנטייל-נעהמער צווישען זיך ?

— צי ווייסט איהר, אז קארפאנטי איז געפאהרען קיין קראקא אויפ׳ן קאנגרעס ?

— אזעלכע אינפארמאציעס האב איך בעקומען פון דער וואיעוואדזטווע אין קראקא.

— איז וואס ?

— אז ער איז פערהאלטען געווארען אויפ׳ן וועג און לעגיטימירט.

— האט איהר דאס נאכקאנטראלירט.?

— ניין.

אדוו. רידזינסקי: ווייסט איהר נישט וועגען דעם, אז אין דער זעלבער צייט איז קארפאנטי געווען אין פויזען ?

— איך ווייס נישט.

דער עדות גזשעזשאק, פאליציי-קאמענדאנט אין פשעווארסק, דערצעהלט נישט קיין שום נייעס. ער ווייסט נאר, אז א געוויסער פיטלאק איז געווען אויף א פערזאמלונג פון פיאסט און דארט האט מען גערעדט, אז דער סיים איז בעגרעניצט אין זיין מאכט.

פראק. ראוזע: און קיין שום אויפרייצענדעס האט מען נישט גערעדט ? איהר ווייסט נישט. עס איז א היסטארישער פראצעס און איהר ווייסט גאר נישט.

אדוו. לאנדוי: ענדליך איז דער פראקוראר מסכים מיט דער פערטיידיגונגס-באנק, אז די עדות וואס זענען דא געווען, ווייסען גאר נישט.

דער עדות פיטלאק זאגט: עס איז געווען א פערזאמלונג אויף איינלאדונגען. געווען דארט וויטאס און דעפ. גרושקא, מיך האט מען נישט אריינגעלאזען. האב איך מיך אריינגעזעצט אין אר...ען קלאזעט און זיך אונטערגעהערט דורכ׳ן הילצער בעם ווענטעל.

וויטאס האט גערופען מען זאל זיך פעראייניגען, מען זאל שאפען א גרויסע נאראדאווע ריכטונג און אז מען טאר נישט מאכען קיין רעוואלוציע איך האב דאס אלץ באטירט.

פאר״ז.: און וואס איז דארט געווען אויפרייצענדעס ?

עדות: עס קאן הייסען אויפרייצענדעס, אויב זיי האבען געזאגט, אז אויסלאנד וויל אונז נישט געבען קיין געלד, ווייל מען האט נישט צו אונז קיין צוטרוי.

— איז נישט געווען קיין רייד וועגען בעזייטיגען די רעגירונג מיטס געוואלד ?

— מיטס געוואלד נישט עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א כארלאמענטארישען וועג. מען האט אפילו דארט גערעדט, אז עס איז איצט נישט קיין צייט אויף געוואלד-אקטען.

דער עדות פאנקעוויטש, א טשענסטאכאווער פאליציי-פונקציאנאר דערצעהלט וועגען די ...לסטראציעס און רעדעס פון פ.פ.ס. גיט אויך איבער שוין בעקאנטע פרטים וועגען מארד אין דער טשענסטאכאווער קראנקען-קאסע. ער גיט אויך איבער, אז טשאפלינסקי, איינער פון די 2 פער׳משפט׳ע פעפעסאווצעס איז אין יאהר 1922 געווען אנ׳אנפיהרענדער קאמוניסט.

אדוו. האניגוויל: אין יאהר 1926 זענט איהר געווען אין טשענסטאכאוו ?

עדות: יא.

— האבען די פ.פ.ס. גערופען אויפבו...יסען די ב...יק, כדי נישט אדורכצולאזען דאס ...טער, וואס האט געוואלט קעמפען געגען פילסודסקין.

— יא.

— זענט איהר דאן געווען טריי פילסודסקין און צי האט איהר געוואלט זאן אריינטרעטען אין פ.פ.ס. ?

דער עדות שמייכעלט :

דער פארזיצער לאזט נישט ווייטער בעיהרען די פראגע, ווייל דאס געהערט נישט צום ענין.

בעשולדיגטער ליבערמאן רופט אויס : דאס זענען פערשמירטע ווינקעלעך פון דער געשיכטע.

אדוו. האניגוויל נעהמט רעדען וועגען טשענסטאכאווער מארד און עס ענטשטעהט אנ׳אינצידענט צווישען איהם און ריכטער ריקאטשעווסקי, וועלכער האט פערפיהרט א שמועס מיט׳ן ...ער ווען האניגוויל האט גערעדט.

אין זאל איז ענטשטאנען א בעוועגונג.

דער זעלבער עדות רעדט ווייטער און רוקט ארויס שווערע בעשולדיגונגען געגען די פ.פ.ס. די נעמען פון זיינע אינפארמאטארען וויל ער נישט אויסגעבען.

אדוו. האניגוויל ווייזט אן, אז דער עדות זאגט ליגענד און וויל, אז דער עדות זאל אויסרעכענען נעמען, ווען דער עדות ערקלערט, אז דאס איז אנ׳אמטליכער סוד, זאגט דער אדוואקאט, אז מען זאל רופען דעם מיניסטער, וועלכער זאל דעם עדות בעפרייען פון סוד.

פארז.: צי האט זיך בענוצט מיט אינפארמאטארען, נאר איינמאל, אדער כסדר ?

עדות: כסדר.

דער פאליציי-פונקציאנאר פון טשענסטאכאוו דאנקעוויטש דערצעהלט, אז אין די מאטיווען פון אורטייל איבער די 2 פעפעסאווצעס פארן מארד אין דער טשענסטאכאווער קראנקען-קאסע, אנערקענט דאס געריכט, אז דעם מארד האט ארגאניזירט דער צ. ק. פון די פ.פ.ס.

אין זאל איז געווארען א טומעל. מען פרעגט דעם עדות פון וואנען ער ווייסט דאס, ווייל אין די געריכטס-מאטיווען זענען אזעלכע אנווייזונגען נישטא.

דער עדות ענטפערט, אז ער ווייסט דאס פון די צייטונגען.

— פון וועלכע צייטונגען ?

דער עדות ווייזט א נומער „אסטאטניע וויאדאמאשטי” אין וועלכען עס שטעהט פאקטיש אזוי געשריבען.

עס ווערט אבער פעסטגעשטעלט, אז די צייטונג האט פאלש געשריבען.

דער פשאדאוניק סקיבא האט געהערט רעדן קוואפינסקי׳ן און ער גיט איבער, אז קוואפינסקי האט וועגען פילסודסקי׳ס אינטערוויאו געזאגט, אז דער אינטערוויאו האט געגעבען א משוגענער. קוואפינסקי האט אייך געזאגט, אז מען זאל זיין גרייט און אז מען דארף פערכאפען די פאליציי, פאסט, טעלעגראף א. ד. גל.

דער לאוויטשער פאליציי-קאמענדאנט וויקלער דערצעהלט, אז אין לאוויטש איז פערבאטען געווארען דער מיטינג פון צענטראלעוו. דאך איז דער מיטינג פארגעקומען אונלעגאל, ווען פאליציי האט געוואלט פונאנדערטרייבען דעם מיטינג, האט מען בעווארפען די פאליציי מיט שטיינער.

עס זענען נאך אויסגעהערט געווארען עטליכע נישט וויכטיגע עדות.

היינט פרייטאג דארפען אויסגעהערט ווערען 28 עדות.

עס זענען נאך פערהאן אויסצוהערען 57 עדות פון דער בעשולדיגונג.

מיט 25 פראצענט ביליגער ווי איבעראל!

דאמען- און הערען-פעלצען

ווי אויך אלע איינצעלנע פעלעכלעך

איך א רייכען אויסוואהל מיט גוטע בעדינגונגען אין פעלץ-ווארען-געשעפט

I. SZWARCMAN

Narutowicza 42, tel. 166-31

בעמערקונג: קיין שום פיליאס בעזיץ איך נישט.

קאטאר, כריפקע און גריפע

PINOMETHYL

היילט, פערהיט און בעזייטיגט

PINOMETHYL קען מען בעקומען אין אלע אפטייקען. פרייז 1.75 ז.

פערטרעטער אויף דער לאדזשער יאיעוואדזטווע :

Apteka J. CYMERA w Łodzi, Wólczańska 37, róg 6-go Sierpnia tel. 139-47.

8-ונג, מיטגלידער און סימפאטיקער

פון בית-היתומים זגערזשער 40

זונטאג, דעם 15 נאוועמבער, פינקטליך 7 א זייגער אווענד קומט פאר אין אייגענעם לאקאל. זגערזשער 40

א דרינגענדע פערזאמלונג

מיט א זעהר וויכטיגער טאג-ארדנונג. צו וועלכער אלע מיטגלידער און סימפאטיקער ווערען געבעטען צו קומען. די פערוואלטונג.

האוניברסיטה העממית

ע״י ההסתדרות הציונית בלודז

בשבת 14/11, בשעה 7 בערב, באולם ההסתדרות הציונית, שיענקעוויטשא 29

הרצאה עברית

של המשורר יצחק קצנלסון

על הנושא „בן המלך”, מחזה מימי התנ״ך, מאחת היצירות האחרונות „אמנון ותמר”

הכניסה חנם!

אלע מוזען וויסען!

אז 6 פאסטקארטען קינסטלעריש אויסגעפירט און דאפעלט רעטושירט אהן אינטערשיי יוען

קאסטען נאר 3 זל.

אין ערשטקלאסיגען פאטאגראפישען אנשטאלט

„HELIOS“, Andrzeja 17.

א פארטרעט דאפעלט רעטושירט פון יעדער פאטאגר. 3 זל. פאטאגראפיעס צו פעסטע ווערט אויסגעפיהרט אויפ׳ן ארט.

Dr. med.

R. ZALCWASSER

כירורג

ציגעל-גאס 19, טעל. 125-17

צוריקגעקעהרט.

עמפפאנגט פון 4–7 נאכמיטאג. 7398

אנ׳ארט צו שלאפען

פאר 1 אדער 2 יונגעלייט

איז אפצוגעבען פון זאפארט. — צו ערפאהרען פיעטריקאווער 33, אויפ׳ן 2. הויף, פארטער

וויכטיג נייעס!

פערהויף

פון פערשידענע בוימוואלענע רעשטלעך פאפעלין, באטיסט, לייווענד, מושלין. נאנסוק א. אז. וו. אויף מעטער און אויף וואג צו קאנקורענץ-פרייזען

מ. לאנדסבערג

ציגעלניאנא 23, פראנט, 1. שט.

נערענכט דעם אדרעס!

לויט דעם פסק-דין פון ראבינאט אין דער גמינע האט זיך דער איקאסענט יעקב פישל טנטזאנט פון אונזער תלמוד תורה, דעריבער בעטען מיר די מיטגלידער, אז זיי זאלן געבען ביישטייער דעם אינקאסענט, וואס מיר וועלען שיקען. גלייכצייטיג בעטען מיר דעם געוו. אינקאסענט, אז ער זאל קומען זונטאג וועט מען איהם צולעדיגען די געלד - תביעה לויט דעם פסק-דין.

Dr. med

J. PIK

Żeromskiego 36,
tel. 175-50.

Choroby nerwowe
Spec. nerwice i cierpienia seksualne.
Przvimuie od 5–7 w.

לעהרערם

ערטיילען פויליש, יודיש, פראנצויזיש, דייטש, מאטעמאטיק און ביכהאלטעריע

שוו. יאקובא 12

אין דער אפיצינע וואוינונג 30. שיה

איילן

יעדען קוואנטום צו ביליגע פרייזען ליפעט

Południowa 22

טעל. 191-26 און 190 48

די ביליגסטע קוועלע

— איז נור —

זרא

ביי דער פירמע

געברידער מילקער

פלאץ-וואלנאשטשי 5. טעל. 236-07

עקזיסטירט זייט 1880 יאהר

עמפפעהלט אין א גרויסען אויסוואהל צו ביליגע פרייזען:

נאפט- און שאמאט-אייווען

ווישימאטשקעס אמעריקאנער און אינגלענדישע

וואננעס, קעסלען צו קאכען וועש

קוכען- און אלומיניום-געשירען

טיש- און גרויסע וואגען

פלאטין, שערען און פריזיר-מכשירים

מאשינקעס צו פלייש און צו מאהלען קאווע

פרימוסען, טערמאזען און שפריט-מאשינקעס

האנדווערקער- און לאנדווירטשאפטליכע מכשירים

שלעסער און שלעסלעך

ראט בעזיכטיגען די סחורות פערפליכטעט נישט צו קויפען

קירזשנער-ווערקשטעל מ. שאליט, פיעטריקאווער 33

טעלעפאן 240-64

פינקטליכע אויספירונג סאלידע בעהאנדלונג פיהרט אויס אלערליי פעלץ-ארבייטען צו צוגענגליכע פרייזען פינקטליכע אויספירונג סאלידע בעהאנדלונג

זיכערע הילף און א רפואה

אהן א אפעראציע, אן בלוט, אהן א מעסער און אהן בלוט-פערגיסונג פאר קראנקע אויף קילעס פאר מענער ווייבער און קינדער. פערשידענע קאליקעס אין גוף פאר הויקערס און פיס

פערלאזט אייך נישט, ווייל דער ווינקעל-בראך ווערט גרויס אזוי ווי א מענשען-קאפ, אדער אזוי ווי א וואסער-קאן און עס פאלט אראפ אין דעם כוס און דער קראנקער איז אין א גרויסער סכנה דורך פערדרייען די קישקעס ווערט ער בראנדיג און שטערבליך. ספעציעל געמאכטע הייל-באנדאזשען אויסגעצייכענט גוט דורך גרויסע פראפעסאר'ען מיט מיינע מע-האנדלונג און פון דייטשן פראפעסאר

דאקטאר ברעכורעחונג בעווייזען זיכער דעם שוערסטן און געפעהרליכסטן ברוך. אויך פאר הויקערס ליידענדע מיט הייל-גארטעלן און אפאראטן פאר פערקרומטע פיס און פלאט-פוס ספעציעלע איינלאגען אין די שיך. די נאטירליכע גמעגע פיס און הענט, גומענע זאקען פאר די גרעסטע קראנקע אדערן. עמפפאנגט פון 9 ביז 1 בטאג און פון 3 ביז 7 אין אוונט.

ארטאפעדישע אנשטאלט

Specialist J. RAPAPORT Ortoped
von Lemberg Łódź, WOLCZANSKA 10,
tel. 221-77, front, parter.

בעמערקונג: דאס פערזענליכע ערשיינען פון די קראנקע איז אנ-בעדינגט נויטיג. דיפלאמען האבען אויסגעשטעלט פאלגענדע אוניווערזי-טעטס-פראפעסארען: פראפ. ד"ר באראנטש, פראפ. דר. י. מא-רישלער, פראפ. ד"ר בר. קיעלאנאווסקי און אויך אנדערע.

מיר נעהמען אויך אן פערזיכערטע פון דער קראנקען-קאסע.

דאנקזאגונג.

דערמיט דריק איך אויס מיין בעסטן דאנק דעם גרויסען ספעציאליסט ה' דיר. י. ראפאפארט און לאדז, וואלטשאנסקא 10 (פראנט, פארטער) פאר בעפרייען מיך פון א זעהר געפעהרליכער ברוך-קראנקהייט, אויף וועל-כער כ'האב געליטען א סך יאהרען. ס'האט מיר גע'ראטה א גרויסע געפאהר היינט אבער פיהל איך מיך פערזיכערט קעגען דעם אומגליק. אלס צייכען פון דער דאזיגער טיפער דאנקבארקייט דריק איך אויס מיין עפענטליכן דאנק

(—) K. Drelich,
ul. Napiórkowskiego Nr. 88.

קלאנג-קינא

MIMOZA

סילינסקיעגא 178

היינט און פאלגענדע טעג! רעוואלאציע פון סעזאן!

„ראמאן אין ריא גראנד"

אין די הויפט-ראלען:

R. Edesson, W. Baxter, M. Duncan

אויסערן-פראגראם: "FOX"-צייטונג.

אנהויב 4 נאכם., שבת און זונטאג 2 בטאג אויפ'ן ערשטן סעאנס אלע פלעצער 60 גר

קלאנג-קינא-טעאטער

ZACHĘTA

26 זגערזשער 26

היינט און פאלגענדע טעג!

גרויסער קלאנג-זינגענדער קלו פון רעוואלאציע-אויספיהרונג א. ג.

אונטער די דעכער פון פאריז

רירענדער פילם, וואס בעצויבערט און בעגייסטערט דעם צושויער

אין די הויפטראלן:

Albert Prejean i Pola Klary.

נעכסטער פראגראם: „איהר בחור'ל"

אנהויב אין געוו. טעג 4 נאכמ. שבת, זונטאג 12 בייטאג.

„Praca"

פרויען-פאר-קורסען

ביי דער געזעלשאפט צו פערשפרייטען פאך-רעגטעגישען צווישען יודישע פרויען

וואלטשאנסקא 21, טעל. 167-15

נעמט אן איינשרייבונגען אויף פאלג. אפטיילונגען

1) דאמען-שניידעריי
2) האנד-שטיסעריי.
3) הוטען-פוצעריי
4) וועש-ארבייט
5) אנדולאציע
6) מאניקור

דער סעקרעטאריאט איז טעטיג פון 1 — 6 נאכמ.

בעקאנטמאכונג.

דאס שרייב-מאשינען-געשעפט

ADOLF GOLDBERG

איז געווארען איבערטראגען אויף פיעטריקאווער 91 טעל. 137-54

שרייב-מאשינען
רעכענמאשינען
זעמטל. צובעהערע

שרייבמאשינען-אבשריפטען
אונטעררעכט

ערמעסיגטע פרייזען ! רעפאראטור- ווערקשטאט. ערמעסיגטע פרייזען !

גער. אסיסטענט פון די קליניקען פון אוניווערזיטעט אין בערלין

Dr. med. STARKER

וועגערישע, הויט, האר און בלאז-קראנקהייטען

12 שרודמיעסקא 12

טעל. 126-87

נעהמט אן פון 9—11 און פון 4—8 אווענד. זונטאג און יום-טוב פון 9 ביז 1 מיטאג.

פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזן

Dr. med.

Haltrecht

ספעצ.-ארצט פאר הויט און געשלעכטס-קראנקה., נעהמט אן פון 8—9.30 פריה פון 1—2 נאכמיטאג און פון 6 ביז 9 אוונט. זונטאג פון 9 ביז 1 בטאג.

פיעטריקאווער 10

טעל. 245-21.

פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזען.

Doktór

Łagunowski

Piotrkowska 70
i róg Traugutta
Tel. 181-83.

Specjalista chorób skórnych, wenerycznych i moczopłciowych

Leczenie światłem: promieniami Roentgena i lampą kwarcówą.

Przyjmuje od 8³⁰ do 10³ rano, od 1-ej do 2³⁰ pp od 6 do 8³⁰ w., w niedzielę i święta od 10 pd -ej. Dla pań oddzielna poczekalnia

בוכהאלטעריע

איינפאכע און דאפעלטע

מיט מאשין-שרייבען לערן איך אויס גרינדליך פאר 25 זלאטעס. מיט א פערקירצטער מעטאדע אין פער-לויף פון 1 חודש 15 זל. בלויז מאשין שרייבען גרינדליכער קורס 6 זל. מיר ערטיילען אויך פויליש, דייטש, פראנצויזיש, און האנדעלס - ארימעטיק.

סילינסקיעגא 50, קווער אפיצינע, 1 טער שטאק

Dr. med.

H. LUBICZ

ספעציאליסט פאר הויט-, וועגערישע און געשלעכטס-קראנקהייטען

צעגעלניאנא 7 (פריהער 43) טעל. 141-32

עמפפאנגס-שטה'ן 8—10, 12—2 און 5—8, זונטאג און יו"ט 9—1. פאר דאמען בעזונדערער ווארטע-זאל

Samochody

i motocykle używane. Kupno, sprzedaż, komis, zamiana.

Auto-Agencja

Gdańska 82 tel. 189 28

Dr. med.

W. Eychner

גינעקאלאג-אקושער

11 זגערזשער 11

טעלעפאן 134-72

נעמט אן פון 3—4 נאכמ. און פון 7 — 9 אווענד.

אכטונג!

דער באטשאן קומט. האט איהר שוין קינדער וועש ?

צו בעקומען ביי

J. FRIMER, Piotrk. 75
Filje: Piotrk. 112 i Piotrk. 148.

וויכטיג פאר לאדז

און דער פראווינץ!

דערמיט מאכען מיר בעקאנט דער ג. קונדשאפט, אז אונזער לאגער אין לאדז, פיעטריקאווער 40, לינקע אפיצינע, פארטער א. ס.

SKŁAD KOMISOWY

Przed sięb. Handlowe „REZYNA"

איז פערזעהען מיט א רייכען אויסוואהל פון זעמט-ליכע קאלאשען און באטען פון דער פירמע

„REZINOTRUST"

צו מעסיגע פרייזען מיט אכטונג

Przedsięb. Handl. „REZYNA"
Łódź, Piotrkowska 40
tel. 145-32.

Świeży

TRAN

LECZNICZY

nadszedł
APTEKA

ST. HAMBURGA i S-ki
Łódź, Główna 50, tel. 218-61

DOKTOR

H. WOŁKOWYSKI

צוריקגעקערט

צעגעלניאנא 4, טעל. 216-90

ספעציאל-ארצט פאר הויט- און וועגערישע קראנקהייטען, מענער-שוועכע, אלע ארט אנאליזען, עלקטראטעראפיע, בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.

נעמט אן פון 8—2 און פון 5—9 אווענד.

בעזונדער ווארטע-צימער פאר פרויען.

50.000 זלאטעס

געפינענע וועט אויף דעם מענש נישט מאכען אזא עפעקט און גוטען איינדרוק ווי אויף דעם, וואס גייט שעהן און ריין צוגעמענגעשטעלט. דעריבער רעקאמענדיר איך אייך, מיינע געשעצטע דאמען און הערען, אז ווער פון אייך עס ברויכט צו קויפען אדער גאר איבערפאסאנירן אנ'אלטען הוט פון גאר אלט אויף געבצליך ניי זאל זיך ווענדען צו דער פירמע פערדער, וואו ס'איז צו דעם צוועק צוגעגרייט א גרויסער אויסוואהל פון די נייעסטע און מאדערנסטע פאסאנען מענער- און דאמען-היטען און אלץ צו קאנקורענץ-פרייזן. דערענקט די אדרעס!

י. פערדער, זגערסקא 20 לוטאמירסקא 2

Dr. med. NIEWIAŹSKI

ספעציאליסט פאר סיפיליס, טריפער און הויט-קראנקהייטען, בעהאנדלונג פון מענער-שוואכע

אנדזשעיא 5, טעל. 159-40

נעמט אן פון 8—11 און פון 5—9 אוו. זונטאג און יום-טוב פון 9—1 פארמ.

בעזונדערער ווארטע-זאל פאר פרויען.

Dr. med.

J. BETTE

ספעציאל-ארצט פאר אינערליכע און קינדער-קראנקה.

צוריקגעקערט

פיעטריקאווער 6, טעל 144-95

נעמט אן פון 8—11 פריה און פון 4—6 נאכמ.

Dr. med.

J. LUBICZ

כירורג-ארטאפעד

פאלודניאווא 9, טעל. 183-17

צוריקגעקעהרט

קראנקהייטען פון די ביינער, געלענקען, פערקרימונגען פון די פלייצעס און גלידער אייגענע פראצאווניע פון זעמטליכע ארטאפעדישע אפאראטן: חקלאדקעס אויף פלאטפוסע, קינסטליכע הענד און פיס, גארסעטען א. א. וו.

נעמט אן פון 2.30 ביז 4.30 נאכמיטאג.

שטראם פון הויכער פרעקווענץ!

(1 — 2 מיליאן) מיט ראד-שטראהלען

(צייליס מעטאדע)

Dr. med.

G. GERSZTAJN

ספעציאל-ארצט פאר אויגען-קראנקהייטן

צוריקגעקעהרט

טראגוטא 12, טעל. 175-10.

נעהמט אן פון 11—1 און פון 7—8 אוו.

4176

Dr. med.

J. Polak

6-טער שערפיען 22, טעל. 164-21

בוכהאלטעריע

לערנט אויס גרינדליך פאר 30 זל.

האנדעלס-קארעספאנדענץ

מאשין-שרייבען לערנט אויס דורך איין חודש פאר 10 זל.

ביורא „קאדעקספאל" צעגעלניאנא 25

עס ווערט אויך ערלעדיגט אין ביורא אלערליי ביטעס אין אלע אוריזשענדעס און סאנדעס אויך קלאוזולעס און זאבעזפיעטשעניעס

קלאנג=קינא=טעאטער
Wodewil
גלובנא 1

די לעצטע טעג!
גרויסער פילם א. נ.
פערפלאָנטערטע ליבעלעך „מאטראָזען
און בלאָנדינקעס" אין די הויפּטראָלן:
Harry Liedtke, Marja Paudler, Fryderyk Kampers

„שיפס-קאפיטאן"

אויסערן פראגראם ???

קלאנג-קינא-טעאטער
Odeon
פשעיאזד 2

CORSO
זשעלאַזנא 2-4.

הייבט און פאלג. טעג
גרויסער דאפּעלטער
שלאָגער=פּראָגראַם! 1)

דער פּרויעז=אמאטאר

2) דער לאנג-ערוואַרטעטער
אין פילם: Harry PEEL

„דער ברענענדער אויטא"

סענסאציאָנ. סאַלאָן-דראַמע אין 10 אַקטן
פּרעהליכער פּאַרס אין 10 אַקטן. אין די הויפּט-ראָלן: Reinhold Schünzel
Maly Delschaft, Mary Carr
אָנהויב אין געוו. טעג 4 א זייגער נאָכמיטאָג, שבת, זונטאָג און יום טוב — 12 א זייגער בייטאָג.

היינט גרויסע פּרעמיערע! בעצויבערנדע ליבעס-דראַמע לויט דער בעריהמטער ערצעהלונג „Zew Ciała" היינט גרויסע פּ־עמיערע!

„סעוויל, די שטאט פון ליבע"

די רעזשי, קאָמפּאָזיציע פון די לידלעך און די הויפּטראָלע אויסגעפיהרט פון RAMON NOVARRO אין די איבריגע ראָלע: Dorothy Jordan, Renee Adoree i Ernest Torrence

סימפאניע פון ליבע, מוזיק און טאַנץ. אָנהויב אין געוועהנליכע טעג 4.30 נאָכמיטאָג, שבת און זונטאָג — 12 30 בייטאָג. פּאָפּולערע פּרייזען פון די פּלעצער.

קלאנג-קינא-טעאטער
APOLLO

היינט פּרעמיערע!
ס׳פרעליכסטע הולטיי=פּארעל
אין זייער נייעסטער קאָמעדיע פון הומאָר — און וויץ א. נ. —

Pat i Patachon
„די קעניגען פון דער מאָדע"

פילם, וואָס אילוסטרירט זיכערע קוועלען פון געלעכטער און שאמפּאַנער פרעהליכקייט. אָנהויב 4 א זייגער נאָכמיטאָג, שבת און זונטאָג 12 בייטאָג.

קינא-טעאטער
BAJKA
רוג בושעשינער, פּראַנטשישקאַנער 31
צופאָהר מיט די טראַמוואַיען 1, 6 און 14.

פערגרעסערטער אָרקעסטער געגנ׳י צוגעפּאַסט צום אינהאַלט פון בילד אונטער דער לייטונג פון בעקאַנטען קאַפּעלמייסטער ה׳ לידאָווער.

הייבט און פאלגענדע טעג!

ביריזשע פון ליבע

הייבט און פאלגענדע טעג!
לעבנס-פּאַיאַץ
עוואָלוציע פון נאָכמלחמה׳דיגע נשמות אין 9 אַקטן. אין די הויפּטראָלן:

IGO Juljan SYM, Nina Vanna, Vera Salvotti, Marlena Dietrich i W. Forst

אָנהויב 4.30 נמ. שבת און זונטאָג פון 12—3 נמ. אַלע פּלעצער צו 40 און 50 גר. מיט אָרקעסטער. נאָך-מלחמה׳דיגער עקוועמפּלאַר פון א „Gigolo" דאָס מיידל אויפ׳ן אָפּגרונד פון געפאַלנקייט... נויט און אָפּפערונג

קינא
ERA
פריהער
קאַפּלארא
זאווישא 22 (באַלוט)

אָנהויב 4 נאָכמ. שבת, זונטאָג און יום-טוב 1 בייטאָג
ספּעציעלע צוגעפּאַסטע מוזיק אויסגעפיהרט דורך א פערשטאַרקטן סימפאָנישן אָרקעסטער

הייבט און פאלגענדע טעג!
אין יאָר פון זינד
גרויסער דאָפּעלטער שלאָגער=פּראָגראַם!
(דאָס בלוט אויפ׳ן ים)
גרויסע דראַמע אין 10 אַקטן. אין די הויפּטראָלן:
LILJAN HALL DAVIS i SUZY WERNON.

2) ים=רויבער פון דער גרויסער שטאָט

סענסאַציע! סענסאַציע! העכסט-שפּאַנענדער פילם, פול מיט ריהרענדע מאָמענטן. אין דער הויפּטראָלע FRED KOHLER

קלאנג-קינא-טעאטער
PRZEDWIOŚNIE
זשעראָמסקיעגא 74/76
(ורג קאָפּערניקא)
צופאָהר מיט די טראַמוואַיען 5, 6, 8, 9, 10.
אָנהויב טעגליך 4 נ״מ. שבת און זונטאָג 2 בייטאָג. לעצטער סעאַנס 10 אוו.

היינט און פאלגענדע טעג!
Maurice Chevalier
דער אונפערגלייכליכער אין ערשטן פילם

„קאָוויאַרענקאַ"

אויסערן פּראָגראַם: פרעהליכע קאָמעדיע און פילם-אַקטואַליטעטן ∴ נעקסטער פּראָגראַם: די גרויסע ערשטע לעבנס-דראַמע „דער ים=לאַמטערן" ∴ הנחה-קופּאָנען צו 75 גר. אויף אַלע פּלעצער זענען גילטיג אויף אַלע טעג א חוץ שבת, זונטאָג און יום טוב.
אַכטונג: פּאַספּאַרטוס און פרייקאַרטען זונטאָג און יום-טוב אונבעדינגט נישט גילטיג.

RAKIETA
שענקעוויטשא 40 טעל. 141-22.
אָנהויב 4 א זייגער נאָכמ. שבת, זונטאָג 2 א זייגער אויפ׳ן ערשטן סעאַנס אַלע פּלעצער צו 50 גר.

היינט און פאלגענדע טעג!
דער אראבער
אין דער הויפּטראָלע:
RAMON NOVARRO

לויט דער ערצעהלונג פון E. Selwyn
„THE ARAB" א. נ.
רעזשי: Rex Ingram

א. פּראָגראַם: פליפ און פלאָפּ אַלס פּאַרטיערען פון האָטעל „אַטלאַנטיק"

נעקסטער פּראָגראַם: „דריי שוועסטערן" דראַמע פון נויט, נעפאַלנקייט, גליק און ליבע.

פרייז פון אַנאַנאַנאס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי

קליינע אנאנסען

פרייז פון אַנאַנאַנאס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי

לאָקאַלען

איבערצוגעבען פון זאָפּאָרט א גוט אייגעפיהרט גזוועלב אויף וואָסכאַדניאַ גאַס. צו ערפאַהרען קילינסקיעגא 47 ביי קורניק.

איך זוך איבערצונעהמען א מאַנגעל אין א קעלער צום וואוינען אין א גוטע געגענד. אָפּערטען אָפּצוגעבען אין אַדמינ. אונטער „מ. ז."

לאָזשי קענען בעקומען 3 יונגעלייט ביי אַנ־אַנשטענדיגער פאַמיליע, ברעסלער, נאַוואָמיעסקא 26, דריטען שטאָק. 7617

צו דינגען און פערדינגען פערשידענע וואוינונגען אין אַלטע און אין נייע הייזער מיט אַלע בעקוועמליכקייטען אויף מאַנאַטליכע דירה-געלד. געוועלבער, געשעפטס- און פאַבריקס-לאָקאַלען. מעבלירטע צימערען, הייזער, ווילעס, פּלעצער פון פערשידענע פּרייזען. יעדער קויפט און פערקויפט. נאָר דורך דער ביורא „לאָקום", וואָס ערלעדיגט פּינקטליך און סאָליד. אינפאָרמאַציעס אָהן בעלוינונג, פּיעטריקאָווער 62, פּראָנט 2. שטאָק, טעל. 15-166 טעטיג פון 8 פריה ביז 8 אָוועד.

צו פערדינגען א גרויס געוועלב מיט צוויי איינגענג פאַר א ביליגען פּרייז, געאייגנעט אויף אַלעם, לאַגעווניקא 9 אין דער צוקערניע.

צו פערמיטען א צימער און א קוך קילינסקיעגא 116. צו ערפאַהרען ביי רוטקאָווסקי, וו. 18

אַנ׳איינגעפיהרט געוועלב אין א גוטען פּונקט צוליב דער עלטער איבערצוגעבען. ערפאַהרען פּזשעיאַזד 55 ביי געצעל. 7655

א געוועלב מיט א שטוב און א קוך, פּלאַץ־ריימאָנטא איז פּרייזווירדיג צו פערמיטען. צו ערפאַהרען אויפ׳ן אָרט ביי פּאַפּיער־מאַן.

עס איז נויטיג

אַקוואַליפיצירטער מענער-בעשטעלטער שניידער זוכט אַרבייט שטיק אָדער אויף דער וואָך. צו ערפאַהרען אין אַדמינ. 7611

אויף לוין בעהמט אָן א קוואַליפיצירטער שטריקער-אַרבייטער אויף א 12-ער און 13-ער מאַשין רענדער אויסצואַרבייטען און סוויטערס מ. אייזענבערג, נאַוואָמיעסקא 26. 7698

א דאַמען-שניידער בעשטעלט זוכט אַרבייט אויף שטיק אָדער אוי דער וואָך. צו ערפאַהרען אין אַדמיניסטראַציע. 76

א פריילין געענדיגט די האַנדעלס - קורסען זוכט א פּאָסטען אַלס פּראַקטיקאַנטקע בוכהאַלטעריע. צו ערפאַהרען אין אַדמינ. 7602

אַנ׳ערשטקלאַסיגער וואַרשאַווער ספּעציאַליסט קען אַרבייטען אויף אַלע קאָנסטרוקציעס, פּעניקסען, וויקטאָריעס און אַמעריקאַנקעס זוכט א פּאָסטען געגען א מינימאַלען געהאַלט. אָפּערטען אין יע. צו ערפאַהרען אין אַלמ. 7602

פערשידענעס

אַנ׳אַנשטענדיגער און פעהיגער יונגערמאַן, בעזיצט אַנ׳אייגען קאָלאָניאַל-געשעפט, זוכט די בעקאַנטשאַפט מיט א בעסער פריילין מיט 1500-000 דאָלאַר, כדי דאָס געשעפט צו פערגרעסערן. ערנסטע געמיינטע אָפּערטען אָפּצוגעבען אין אַדמ. פון דער צייטונג פאַר „צוקונפט". שדכנים אויסגעשלאָסען.

ס׳איז דאָ צו פערקויפען א שוויס-אַפּאַראַט מיט א פלאַש אין דער בעסטער אָרדנונג. נאַוואָראָסקא 14 ביי מעכאַניק. 7593

א לעש-אַפּאַראַט (מינימאַקס) אין גוטען צושטאַנד פּרייזווירדיג צו פערקויפען, פּאָמאָרסקא 4 וואוינונג 47. 7630

וויכטיג פאַר יונגעלייט געטרעס גוט און ביליג קענט איהר נאָר בעקומען ביי ראָקמאַן, ציגעלגאַס נומער 16. 7636

ענערגישע יונגעלייט קענען כעדינען ביים פערקויפען אין געשעפטען א גאַנגבאַר אַרטיקעל. אָפּערטען אין אַדמינ. פאַר „מ. ד." 7600

א שותף מיט 2000 זל. זוך איך צו א גוט איינגעפיהרט האַנדעלס-ביוראָ מיט א גרויס פּערדינסט. אָפּערטען אין אַדמינ. אונטער „א שותף".

200 זל. גיב איך א בעלוינונג פאַר שאַפען א פּאָסטען פאַר אַנ׳אינטעליגענט פריילין אַלס קאַסירקע, ביוראַליסטקע א. אַז. וו. אויפ׳ן וואונש קויציע און רעקאָמענדאַציעס. אָפּערטען אונטער 1258.

מיט א קאַפּיטאַל פון 2000 דאָלאַר וויל איך צוטרעטען אַלס שותף צו אַנ׳איינגעפיהרט געשעפט אָדער פאַבריק אָהן ריזיקא. אָפּערטען אונטער: „זיכער געשעפט" אין אַדמינ. פון דער צייטונג.

ביליג צו פערקויפען א זיים-מאַשין צו זאַגען נאָר באַלד, פּיעטריקאָווער 114, קוועֶר אָפּיצינע 2-טער שטאָק, כאַינאָווסקי. 7612

Za Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg.
Czcionkami i druk. „Naier Folksblat". Piotrkowska 21.
Redaktor odpowiedzialny Ch. Kaufman